1/
Boxhorn

Boxhorn
8° 17793
Lb. 1581

MARCI ZUERI BOXHORNI
EMBLEMATA POLITICA.

Accedunt
Diſſertationes Politicæ
DE
ROMANORUM IMPERIO,
Et quædam alia.

AMSTELEDAMI,
Apud JOANNEM JANSSONIUM.

cIↄ Iↄc LI.

MARCI ZUERII BOXHORNII

EMBLEMATA POLITICA.

Editio nova & aucta.

Accedunt ejuſdem

DISSERTATIONES POLITICÆ DE ROMANORUM IMPERIO,

ET QUÆDAM ALIÆ.

MARCI ZUERII BOXHORNII DE EMBLEMATIS DISSERTATIO.

CUm propius in literas noſtras inſpicerem, duo hæc potiſſimum in antiquis mirifice me ceperunt; ſapientia ipſa, quam docebant & modus quo eam inculcabant. Et in hoc, & in illa eſt, cujus inopia vel faſtidio, ſæculo noſtro laboramus; quod ineptiis ubique occupatum priſca illa, & tantopere à ſapientibus laudata, inſtituta, ignorat aut contemnit. Nam ad cætera bonæ mentis impe-

dimenta etiam ambitio accedit, quæ, quia ſua tantum didicit admirari, alia omnia capere aut non vult, aut non poteſt. Cæterum ut ignorâſſe veniam habuerit: ita non tantum non ſequi, ſed odiſſe, quod non ignoratur, quod veteres illi ad poſteros in exemplum tranſmiſêre, quod omnis ævi ſapientum ſuffragio probatum, quod tot virtutum prodigia olim dedit, quod ſupra cæteros nos attollit, quod denique cum Deo proxime nos conjungit, hoc verò deteſtandum mihi videtur. Illud enim ſimplicitate ſua forte ſe abſolverit; hoc autem cum malignita-

te

te conjunctum eſt. In ſapientia olim uſum ſpectabant; qui non alius erat quàm quid bonum & malum, ſcire. Bonum & divinum & humanum offerebatur. Divinum quidem ipſum Deum: humanum verò conjunctionem mentis noſtræ cum Deo vocabant, quam ſcientia & virtus abſolvunt. Propius enim ſapiens à Deo abeſt, qui & ipſa bonitas eſt, & nihil ignorat. Vnius quippe omnia eſſe, & omnia unum; unius, ut omnium cauſſæ; unum, ut omnia unius cauſſæ: ſententia eſt veterum Philoſophorum. Et ſicut heliotropium ad ſolis motum, ita ſecundũ divinos cœleſteſque impetus

animum ſapientis componi, exiſtimabant. Nec obſtat, quod tam longe à cælo abſimus. Tanto enim facilius eo penetramus. Ut Ulyſſes fumum patriæ ſuæ videre tanto magis deſiderat, quanto magis ab eâ remotus eſt. Et profecto ſapere, quid aliud eſt, quam Deum imitari? qui omnium arbiter & moderator, rationem, quâ nos & alios regere, atque etiam aliis ſubeſſe poſſimus, præſcribit. Qui imperat, vices ejus hic explet, & ſequitur exemplum. Qui ſubeſt, ita aliis ſe ſubmittit, ut ſapiens Deo. Qui quanquam cæteteris major, hoc ſolo minorem ſe agnoſcit, ita tamen

ut,

ut, quantum fieri poteſt, adæquare laboret. Nam in Repub. & ſcire, & bonum eſſe, præcipuum uſum habet. Utrumque autem eſt, Deum ſequi, & in nobis aliiſque eſſe, quod in nobis eſt Deus. Quod ſanè difficillimum in rebus humanis, & non niſi certis quibuſdam ſtatiſque animi noſtri converſionibus obtineri poſſe, Plato ſtatuebat. In quibus ſapientia omnis & virtus conſiſtit. Quemadmodum enim cæleſte illud ſidus, quod ſolem vocant, & Deum credebant antiqui, in aſſiduo motu eſt, & hoc ipſo vires ſuas per totum univerſum diſpargit; ita quoque

portio divinæ mentis, quam fragili hoc corporis hoſpitio circumgeſtamus, tanquam cæli & cæleſtium cognata, attollit ſe quotidie altius, & maximarum rerum capax, divina quadam & verè auguſta mutatione, meliorem majoremq; ſe oſtendit. Converſio in deterius locum hic non habet; pertinax illa animæ deſidia, quæ abjectis alis, quibus ad divina ſeſe poſſet promovere, obliviſcitur & Dei, & ſui & aliorum. Talium quippe memoriam exuiſſe, ſummus animi morbus habebatur. Enimvero & ad virtutem & ad ſapientiam indies magis magiſque intendi oportet; ut mens noſtra,

ſtra, quantum quidem per corporis vincula licet, quibus eſt impedita, nihil quod aut bonum, aut ſciri poteſt, prætermittat. Ad utrumque autem obtinendum, triplicem animi converſionem neceſſariam eſſe divinus ille Plato ſtatuebat: ad Deum ſcilicet, ad alios, ad ſe. Ad Deum; quem cum totum tantumque exprimere non poſſimus, ſequi conamur. Ad alios, à quibus petimus optimum exemplum. Ad ſe, cum ubi non eſt, ſe non quærit, ſed in ſe deſcendit. Quare & *νοῦ συνηθροϊζόμενον*, idem Plato nominavit. Cujus eſt ſecedere extra res humanas, ut tanto melius eas poſſit moderari;

ſecum de magnitudine virtutis ſuæ certare, & in cæleſti illo certamine de ſe victoriam, de ſe triumfum referre. Sic noſmet nobis componimus, ſed ita componimus, ut iidem non ſimus, primo nihil, mox aliquid, deinde aliis pares, mox magni, & deinceps, ut ille loquitur, magnorum ſummi, ſummorum maximi & maximorum regnatores. Hoc eſt illud animi incrementum, quod cum ipſo corpore quotidie altius promovetur, nec tamen cum corpore ſeneſcit; quod quia æterna modo ſectatur, & capax æternitatis eſt, non poteſt non eſſe æternum. Æterna autem iſta

ſunt,

ſunt, bonum eſſe & ſcire. Semper enim bonum eſt, & ſemper ſcitur, quod ſemel fuit. Quorum utrumque ſimul conjungi debet, aut non eſt æternum. Cadit quippe, ſi disjungatur. Ut corpus cadaver eſt, poſtquam emiſit animam, qua ſuſtentabatur. Nec bonum nobis eſt, quod non ſcimus; nec ſcire hic debemus, quod non ſit bonum. Nam & quæ mala ſunt ſcire, bonum eſt, ſed ſcire ut evitemus. Ita Socrates quid ira, quid adulterium, quid Tyrannis eſſent, non ignorabat, & utebatur ita, ut virtuti magis animum pararet. Cum iram in aliis obſervaret, affectum ſedabat, cum adultera,
ria,

ria, caſtitatem amplectebatur; cum tyrannidem, ridebat, & non niſi rationis atq; ſapientiæ dictamen ſequebatur. Ut qui hoſtem & ejus vires novit, tanto magis ſuas explorat, & impendit. Bonum non niſi quoddam pulchrum eſt. Cui ut ſe dedat animus noſter, innatus amor eſt, quem cæleſtem Plato vocabat. Qui tunc demum quod ſuum eſt habet, cum pulchro ſe jungit. Cujus vim in actione virtutis, dotem in æternitate eſſe arbitramur. Ad cæleſte hoc animi cum pulchro matrimonium, nihil præter divinum amorem iſtum deſideramus. Non à Venere æſtus,

quos

quos pulchrum ſubdit, non à Cupidine arcus aut tela, quæ pulchri cogitatione ſibi ipſi mens noſtra infert. Sic ut hoc demum ſit bonum eſſe, pulchrum amare. Nemo autem amat, quod non intelligit, aut videt. Proinde videre oportet pulchrum, ut amemus. Et videre non poſſumus, niſi ubi pulchrum eſt, ibi ſit animus, & quem in eo potiſſimum poſcimus, amor. Qui hic amat ab eo, quod amatur, nec repulſam patitur, cum petit, nec deſeritur, cum accepit. Jaſonem Medea, Æneam Dido mutuo amore complexæ ſunt, ſed ut deſererentur, & deſertæ nec viverent amplius, nec amarent.

Qui

Qui modo hic amaſſe cœpit, jam obtinuit, quod amat, & qui obtinuit, nunquam amittit quod ſemel accepit. Animus & pulchrum dextras hîc jungunt, trahitur utrumque, & trahit. Sicut enim in illa cæli ſtatione, quam quotidie oculis uſurpamus, ſol & luna invicem ſeſe excipiunt, ita continuo pulchrum animo, animus pulchro ſuccedit. Pulchrum animo, cum eum invadit, animus pulchro cum ab eo invadi ſe ſinit. Eſt enim in animo, quod pulchrum capit; eſt in pulchro, quo animus delectatur. Ita ut utrumque & amet & ametur; & magis utrumque amet,

quo

quo magis amatur. Quemadmodum ſignum annulo impreſſum non quævis materia exhibet, ſed mollis tantum, & quæ cedit: ſic etiam non quivis animus pulchrum capit, ſed tantum capax. Alio reges, alio qui ex plebe ſunt hoſpitio excipiuntur. Pulchrum quoque, cæleſte illud pignus, & quo majus homini offerri non poteſt, par ſibi animi domicilium quærit. Humilem, ignarum ſui, & ineptiis devotum aſpernatur: maſculum, excelſum, Deo & cælo ſuo proximum, quærit. In hoc ſedem ponit, nec excedit. Non luxus aulæorum, non ſplendor gemmarum, non aurum, non argen-

gentum, quibus pretium ſola mortalium dementia fecit, pulchrum hoc capiunt. Satis ad pulchrum obtinendum eſt, petere pulchrum, & amare. Nam petere & obtinere in idem momentum hic cadunt. Nec ideo huic pulchrum deeſt, quia ille accepit. Omnibus enim pariter præbere ſe poteſt. Totum eſt omnium, totum ſingulorum. Tantum hic Socrates habet, quantum Callias; & Callias quantum Socrates. Sed, quemadmodum cytharam pulſare non poteſt, niſi qui artem novit; ita bonum, & quod in bono pulchrum eſt, nemo capit, nemo ſequitur, niſi qui novit. Lo-

quar porrò ex ſententia Platonicorum. Scire bonum animus dicitur, cum cæleſtes imagines habet, & circa eas verſatur. Quorum id à Deo, hoc à nobis eſſe exiſtimabant. Sic ut ſcientia duplex ſit, una innata, altera ex hac acquiſita. Illa in imagine; hæc in ejus uſu conſiſtit. Illa hujus cauſſa eſt, hæc veluti filia; utraque autem eſt cauſſa boni. Illius exemplum Alcibiades dedit, qui ignorare ſe dicebat, quando neſciverit illa, quæ poſtmodum cognovit. Certè non quæſiverat aliquando, aut à præceptoribus acceperat unquã. Quod ſi neque quæſivit neque accepit ab aliis, merito pro-

pius

pius cælo defluxiſſe dicitur, & innatum. Quod imaginem vocant, quæ divinarum rerum contemplationi tota vacat. Ex hac vero aliam illam ſcientiam acquirimus, quæ docet, quomodo divina eorumque ordinem poſſimus imitari, ſive imperium nobis, ſive obſequium ſit relictum. Quæ duo omnia abſolvunt. Ita quippe Principi imperandum eſt, ut Deus: ita Principi à populo parendum, ut Deo. Et quemadmodum duplicem ſcientiam, ita etiam ignorantiam iidem illi ſapientes credidêre. Prima eſt habere imagines, ſed ignorare, altera habere eas, & ſcire, ſed

non

non uti. Habent imagines fatui, ſed ignorant, ut Miletides. Habent, & habere ſe ſciunt, ſed non utuntur, qui ſive deſidia, ſive pertinacia quadam eas in ſe exſtinguunt; non alia de cauſſa quā quod ſe, quam Deum ſequi malint. Ut Dionyſius tyrannus, cum Jovis in imperio imaginem exprimendam ſibi ſciret, eumque Deorum & hominum parentem eſſe non ignoraret, non talem ſe ſuis, ſed tyrannum exhibuit. Sic ut in ſcientia primum ſit, imaginem Dei habere, ſecundum, eam ubique exprimere. Uſus autem eſt ex præceptis ſapientum; qui aliam quidem atque aliam eorum ha-

habent rationem, omnes ta
men occaſionem quærun
quam oportunitatem, à qu
ſcientia & bonum ſunt, Py
thagoras nominabat. Stu
pendum ejus, & cui forſan f
dem quidam non dabunt, i
Socrate & Alcibiade exper
mentum habemus. Socrat
à genio ſuo impulſus ad A
cibiadem properabat, de vi
tute ſive de pulchro apu
ipſum verba facturus; & ec
dem momento domo egre
ſus eſt Alcibiades ut de ipſ
hoc pulchro Socratem r
garet. Socrates Alcibiaden
Alcibiades Socratem veni
ignorabat; venit tamen ute
que eadem de cauſſa; hic u
diſceret, ille ut doceret. I
tant

tanto melius docere poterat Socrates, quanto avidius ad diſcendum Alcibiades properabat. Nimirum ita ſe res habet, ut & is qui tradit, & qui accipit, mutuo ſe complecti debeant. Agere hic debet, & alter pati. Nec pati quis poteſt, niſi ſit, qui agat; nec agere, niſi ſit, qui patiatur. Quemadmodum autem inter medicos febres aliâ atque aliâ ſubinde potione curantur; ita in purgatione animorum non eodem antiqui ſapientes modo verſabantur. Quæ diverſitas omnis naſcitur ex ingeniis eorum, qui agunt, & patiuntur. Quidam riſu, ut Democritus, alii lachrymis,

mis, ut Heraclitus, utebantur. Notis quibuſdam Ægyptii, brutis Æſopus, literæ uni & numeris Pythagoras, cæterique aliis, inhærebant. Sic docere poſſumus, & non loqui. Sic idem eſt legere, & literas non videre; ſic imagines ſunt, quod verba. Ita filio ſuo Tarquinius reſpondit. Summa papaverum capita in horto virgulâ decuſſit, & interficiendos eſſe principes admonuit. Ejuſmodi ſapientiam in Emblematis habemus. Quæ non hodie aut heri nata, ſed Sapientum primis in uſu fuere. Verùm multa in hoc genere ætatis injuria nobis invidit. Unicum

cum modo jam extat, quod prudentiſſimo Cebeti in mentem venit. Cujus Tabulam totius ſapientiæ inſtar, & magiſtram eſſe, ſemper exiſtimavi.

I.

ANCEPS ALEA.

ANCEPS ALEA.

QUod ludentibus iſtis alea, id tibi bellum eſt, Imperator. Poſt bellum nihil ſive felici, ſive infelici geſtum, dicendum reſtat aliud, quàm, JACTA EST ALEA. Hujus jactu cum nihil magis incertum, nihil inconſtantius ſit, melius & conſtantius eſt, ubi id fieri poteſt, à bello abſtinere; in quo plerumque, ut ille loquitur, non melior, nec fortior, ſed tantùm felicior, & plerumque ſimilior victo eſt, qui vicit. Quis enim, quæſo te, unquam bello victor extitit, ſine aliqua aut ſua clade, aut ſuorum? quam & ſuam Princeps debet judicare. Cur igitur diſſidentes inter Principes ac nationes, bello potius, quàm officiis, quibus averti bellum poteſt, certatur? Bellua-

rum eſt, ſtatim vim tantùm ac robur; hominis autem, omnia humanitatis officia, etiam hoſti, tanquam homini, offerre. Poſt quæ oblata, & rejecta, merito quidem, ſed ſæpius & pleriſque, innocentibus, dum *quidquid delirant reges, plectuntur Achivi*, bellum infertur. Ratione primùm pugnare, hominis eſt. Hæc præcipua illi adverſus injurias arma data ſunt: Hoc bellũ nunquam non juſtum eſt; quod & infeliciter gerent omnium maximi ampliſſimique, optimorum omnium judicio, triumphi ſemper decernuntur. Poſtquàm autem nihil eo profeceris, tunc demum ad ferrum confugiendum eſt. Cæterum plerique, præſertim hodie, malunt ex quavis occaſione captare belli cauſſam, & quærere triumphos, quàm & incerta prœliorum, & iniquitatem eorum, qui juſtum etiam

etiam bellum gerunt, dum fieri non poteſt, quin & eo pereant multi innocentes, & eorundem quoque, ſive victores ſint ſive victi, cladem cogitare. Circumito ævi omnis, omniumque geſtorum exempla. Multi victi ſunt, quorum tamen cauſæ deberi victoria videbatur; & nemo unquam victor extitit, qui non aliquid, velut victus, deſideraverit.

II.

Prinſquam incipias conſulto.

Prinſ-

Priuſquam incipias conſulto.

TUbus iſte navigantis, Prudentiam notat; & eam maximè, quâ inprimis opus eſt in vaſto illo, ut ſic dixerim, humanæ vitæ, ac impedito mari, quod cæci plerumque, aut viæ ignari, certe futurorum improvidi, & tamen ſecuri, navigamus. Quare & quodam veluti naufragio plerique, tanquam ad rupes & ſcopulos alliſi, plerorumque certe deſtinationes, perduntur. Eunt enim plurimi non quo eundum eſt, ſed quo itur; & anteeuntium jam exempla potius, quàm quæ futura ſunt, & evenerunt anteeuntibus, inſpiciuntur. Sæpius quod auſi aliquando ſunt alij, quàm quod audentibus tandem evenit, nobis repræſentamus. Planè tanquam ad exprimendi

vim exempli ſatis ſit, cœpta ac facta ſcire, & ad exitum interim non attendere aut eum ignorare, aut diſſimilem planè ac alium ſibi polliceri. Nemo igitur, niſi conjectis primum in ea, quæ evenire poſſunt, oculis ad negotium quiſque ſe accingat. Quid evenire poſſit, docebunt etiam quæ aliis evenêre. Nobis quippe veteres vixêre in exemplum, ut nos futuris. Fortunam ſuam ut expertus quivis, ita aut ſequendam, aut fugiendam ad alios tranſmittit. Sic nemo ſibi tantum aut felix, aut miſer fuit. Homines enim humanis omnibus æque obnoxii ſumus. Accidere ſingulis poteſt, quod unum aliquando aut evexit, aut oppreſſit. Ex eventis de cauſſis judicandum. Mala enim cum ſine cauſis non fiant, ſine illis non tolluntur. Miſerrimum eſt ad eundem lapidem impingere,

pingere, qui alteri poplites ſuccidit. Prudentiæ eſt providere quæ eventura. Non ut certum quid definiatur (quod hominum non eſt) ſed ea omnia animo prędideantur, quæ forſan ſunt eventura: ut non in unum, quod ignoramus, ſed in omnia, quæ ſcimus, parati ſimus. Qui ſic agit, falli non poteſt; ut nec Mathematicus, qui Kalendas proximas, aut ſerenas, aut nebuloſas, prædicit. Alterutrum enim eorum verum eſſe debet. Ita res eveniunt, ut prævidit; ita prævidit, ut evenêre. Nam non potuiſſent aliter evenire, quàm prævidit. Si enim quæcumque fieri poſſunt, prævisa ſint, nihil eveniet poſtea, quod inexſpectatum. Nihil hîc credere oportet, ſed omnia cogitare. Si certum quid de futuris ſtatuere ipſi poſſemus, divinitatis id eſſet argumentum: at cum omnia,

quæ fieri poſſunt, luſtramus, prudentiæ munia explemus. Sic ex præſenti rerum ſtatu, non quidem quod neceſſario futurum eſt, ſed quid fieri poſſit, exploramus. Neceſſarium id omne putamus, quod poteſt evenire. Ante oculos igitur habenda & quæ facta ſunt, & quæ futura.

III.

Nec ſemel, nec ſimul.

Nec ſimul, nec ſemel.

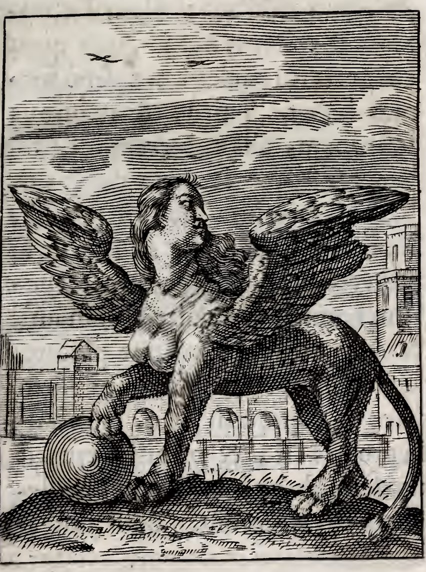
PArca iſtâ & lentâ ſemen ſpargentis manu, quomodo, ſinguli, principes inprimis, liberales in alios eſſe debeant ac benefici docemur. Inprimis in honoribus, virtutum præmiis, diſtribuendis. Hi non niſi merentibus, nec plures uni, licet merenti plures, debentur. Neque enim conſumenda in uno vel paucis ornandis ſunt, quæ ſi in plures diſtribuenda reſtent, præmium & pluribus aliis bene meritis ſupereſt & ad bene merendum de Repub. & Principe, plures animantur. Vix quidquam amplis meritorum exſpectandum ex iis eſt, quibus nihil jam ſupereſt, quod poſſint mereri. Suo ergo ſibi plurimum nocet Princeps beneficio, qui in uno æſtimando extollendoque adeò

adeò non jam dicam liberalis, ſed prodigus exſtitit, ut majora neque ipſe poſthac poſſit tribuere, neque alius, cui bene fecit, mereri. Nec jam præmium hoc mihi, ſed ſupplicium multo maximum videtur, non ejus tantum, qui liberaliter adeò donat, ſed & illius quoque, qui tam multis & magnis donatur. Salluſtius Criſpus, ut auctor eſt Tacitus, incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus, cui ſecreta imperatorum inniterentur, ætate provecta ſpeciem magis in amicitia Principis, quàm vim tenuit; idque & Mæcenati acciderat; fato potentiæ raro ſempiternæ: AN SATIAS CAPIT AUT ILLOS, CUM OMNIA DEDERUNT, AUT HOS CUM JAM NIHIL RELIQUUM EST, QUOD CUPIANT. Nullis ergo col-

latis in alios honoribus ſibi magis & aliis rectores rerum conſulunt, quam poſt quos majores ſuperſunt, quos & dare hi poſſint, & iſti exſpectare. Auctum beneficiis nemo ſibi magis obſtringit, quàm qui alia adhuc & prioribus majora, creditur poſſe conferre.

IV.

Et unus & omnia.

Et unus & omnia.

UT adulatorem videas, ſphingem exhibeo; illam Echidnæ & Typhonis filiam, quæ quot corporis ſui partes, tot penè formas habet. Vultu, & mammis fœminam, alis volucrem, pedibus caudaque leonem mentitur. Vera adulantium hæc imago eſt. De illis loquor, qui ad omnia ſe convertunt & componunt. Quorum nemo unius vultus, dum uni, & dum omnibus volunt placere. Unus enim Princeps, non idem ſemper, nunc in hæc, nunc illa pronus eſt, & miniſtri ejus ut uni ſe probent, unius omnia plerumque aſſumunt. Boni ſunt ſi bona, mali ſi mala amplectatur. Malum ipſis bonum eſt, non alia de cauſa quàm quia Principi videtur. Quacunque incedit via, ſequuntur.

quuntur. Hoc circulo in horas ſingulas rotantur : Protei, qui ſe in omnes eas formas mutant, quas expedire ſibi putant. Nihil ibi conſtantius levitate. Nihil levius ipſa conſtantia levitatis. Solum illud hic ſtabile quod mutatur. Sed hominem, quem ære jam expreſſimus, ſtylo paulo propius depingamus. Totum ejus artificium eſt, bene latere. quippe bene ſecum actum putat, cum bene latuit. Quod eſt, ignorari, quod non eſt, vult videri. Inimicus eſt, & negat; amicus videri vult, & mentitur. Niſi autem hic lateat, non erit, qui vult videri. Ut enim adulator eſt, quem ignorat, cui palpum obtrudit, ita non eſt, cum videtur. ut in ſcena rex eſſe deſiit, qui diadema atque purpuram, & Hercules, qui clavam, & Diogenes, qui peram depoſuit. Sæpe enim & Irus

Crœ-

Crœſum, & Herculem Sardanapalus, & Diogenem Callias repræſentant. Sic adulator non eſt, niſi qui amicus videtur. Tantum autem inter utrumque intereſt, quantum inter eſſe, & videri. ut cadaver homo non eſt, ſed videtur. Inter hoc & illud tantum diſtat, quantum inter aliquid, & nihil. Nec diſtant tantum illa; ſed opponuntur: Cum Maximo Platonico porrò loquar. Ex propo-
„ ſito inſtitutoque animi ab ami-
„ co adulator diſtinguitur. Sicut
„ uterque & qui virtutis ſtudio &
„ qui mercedis cauſa militat, ar-
„ mis utitur, nec tamen de ope-
„ ribus eorum ab externa quiſ-
„ quam actione judicat, cum
„ pro inſtituti ratione & uſu
„ quem uterque ſcopum habeat
„ diſtingui oporteat. Alter enim
„ quem ſervat amat, alter ſe ad-
„ dicit cuilibet. Alter in eo quod
„ agit

agit ſuæ ſpontis eſt, alter vena- „
lis. Alter iis fidem ſervat, cum „
quibus fœdus contraxit, alter „
ne iis quidem cum quibus ami- „
citiam. Eodem adulatorem ab „
amico differre puta. Ambobus „
enim ſæpius accidit, ut eodem „
modo agant, eodem modo „
cum amicis vivant, cum tamen „
alter ab altero vel ex propoſito, „
vel ex fine, vel ex animi habi- „
tu diſcernendus ſit. Amicus e- „
nim id quod bonum putat, ſive „
id dolorem poſtea ſive volupta- „
tem adferat, cum amico com- „
municat, & ex æquo fruitur: „
adulator ex præſcripto libidinis „
ſuæ, quicquid cum amico agit, „
ad lucrum ſuum dirigit. Ami- „
cus æqualitatem ſpectat, adula- „
tor bonum proprium. Alter æ- „
qualitatem in virtute, alter lu- „
crum in voluptate. Alter pari „
tatem in congreſſu, alter hu- „
mili- „

„ militatem in cultu. Alter veri-
„ tatem in familiaritate, alter
„ fraudem. Alter emolumentum
„ in poſterum, alter in præſens
„ delectationem. Alterius benefi-
„ cia memorari gaudent, alterius
„ fraus ſepeliri poſtulat. Alter quæ
„ amici ſunt ut communia curat,
„ alter ut aliena conſumit. Amici
„ & in ſecundis rebus familiaritas
„ gratiſſima eſt, & in adverſis
„ ſortem ex æquo fert. Adulator
„ neque in ſecundis rebus expleri
„ poteſt, neque in adverſis uſquam
„ apparet. Amicitia laude, vitu-
„ perio digna eſt adulatio. Ami-
„ citia par pari rependit utrinque,
„ adulatio claudicat. Qui enim
„ egeſtate adductus, ut id conſe-
„ quatur quod deeſſe ſibi videt,
„ alterum colit, inæqualem ſe
„ fateatur neceſſe eſt, quatenus
„ non viciſſim ab illo colitur. A-
„ micus ſi ignoretur, adulator
„ niſi

niſi ignoretur miſer eſt. Ami- „
citia exploretur, major fit; a- „
dulatio ſi exploretur, perit. A- „
micitia tempore creſcit; adu- „
lationem tempus convincit. Ita „
Maximum ſuum non minor ipſo
Heinſius loquentem dedit. Dicam plura: Libera amicorum judicia, etiam cum benificiis ſunt obligati. Liber enim & obnoxius idem eſſe poteſt. Obnoxius, quia benificium accepit; liber, quia ipſa recti ac bene volentis judicii libertate beneficio vult reſpondere. Aliter adulatores; qui apud alios non ſui ſunt, non aliorum, ſed ſui cauſſa. Nimis dixi. Ut aliis, ita etiam ſibi deſunt. Aliis, quia non præſtant quod debent: ſibi, quia non agunt quod volunt. In adulatione quippe neceſſitas eſt, quam qui non fingit ſibi, non adulatur. Nec aliis tantum ſic vivimus, ſed eti-

am

am nobis : non alia de cauſſa, quàm quia aliis ſic videtur. Neque enim nos ex nobis, ſed aliis æſtimamus ac metimur. Ita ſe Jovis filium Alexander, Deum Domitianus credi volebant. Quippe aliis per adulationem ſic judicantibus credebant. Miſer eſt, qui ſic vivit, nec ſe ſuo ipſe pede metitur. Se ipſum enim ignorat. Philippi filius eſt Alexander, homo Domitianus. Neuter credit, dum fidem aliis potius, quàm ſibi habet. Indignum ergo cum aliis, ut umbræ, ſemper mutari. Servi enim ſunt qui ſic adulantur. Imo pejores ſervis. Servus enim liber non eſt, quia eſſe non poteſt. Illi liberi non ſunt, quia eſſe non volunt. Ille domino ſe præbet, quia malâ fortunâ accepit. Hi libertatem abjiciunt, ut ſervituti mancipentur. In illis fortunam, in his animum damnamus.

namus. Vultum ſuum tuumque tua in te fortuna mutat, non miramur. Humanum eſt. Ut alii placeas, cum alio te mutas, exſecramur. Præter datam à natura & laudatam rationi libertatem facis. Qui ſic vivunt, aut reapſe mutantur, aut ſimulant. In utroque infelices, in altero etiam & in ſe & in alios iniqui. In uno ſerviunt, in altero & fallunt, & falluntur.

V.

Sole, ſoloque.

Sole,

Sole, Soloque.

SEgetes, ut ubertim proveniant, læto atque pingui agro committi debent. Pro ſoli enim nobilitate, & oppido proveniunt, & magis commendantur. Caſtra metaturus Princeps ingenium loci exploret. Culta, ubi poteſt læta, fœcunda invadat, & quæ victum ſuppeditent, quantum ſatis. Ita tamen ut neceſſariis inſtructus miles vivere poſſit, non autem delitiarum affluxu corrumpi. Inopia multos peſſum dedit, ſed plures voluptas. Inopia enim ad virtutem ſubinde accendit, voluptas diſſolvit. Annibal injuria loci compulſus inacceſſas aliis Alpes aceto fregit & in Italiam penetravit. Eundem invictum Alpibus & indomitum armis Campaniæ ſoles, ac tepentes fontibus

Bajæ ſubegerunt. Adeò, ut cui Italia media Africa fuerat, tunc buſtum eſſet. Foveri miles debet, non enervari. Fovetur, cum neceſſaria vitæ præbentur; at vero cum ſupervacua, enervatur. Innutritus voluptatibus aut de hoſtium inſultu ſecurus eſt, aut cum in hoſtem movendum eſt, vix ab iſtis poteſt divelli. Miles in hoſticum profecturus vitam non delitiis ſed labori, vigiliis, hoſti debet. Neceſſariis utatur. Nec ad hoc tantum belli Imperator, ſed commodam quoque aëris temperiem, & quam ferre miles poſſit, attendat. Frigidis natus locis, & ipſa educatione ad rigorem induratus, bellum gerere non poteſt, ubi æſtus adurunt; ut nec in frigidis locis ille, qui alia ſolis indulgentia exceptus eſt. Romanus in Germania bellum olim gerens torpebat; Germanus in Italia languebat.

guebat. Illi nimium frigus, huic nimii æſtus adverſi. Ita locum ſuum unicuique, & pro loco genium natura fecit. Qui ordinem ejus ac diſpenſationem, excedit, naturæ ipſi aut vim facit, aut confundit. Non aliter ac ſi in ſilvis delphines, in mari apros educaret. Difficile igitur, ubi debellandum hoſtem habes, cum cæli injuria luctari. Pars autem victoriæ illum bello locum delegiſſe, ubi terra & cœlum favere gerenti intelliguntur.

V.

Nequid nimis.

Ne-

Nequid nimis.

VInum hoc è vaſculo erumpit; nec inter anguſtias ejus vult concludi. Diſcat in hoſtem iturus Princeps non ubique eum debere concludi. Quem claudis, ad majorem virtutem cogis. Ex deſperatione creſcit audacia;& quum ſpes nulla eſt, metus accendit. Rectè Scipio: Via hoſtibus, qua fugiant, munienda eſt. Salutem in manu habet, qui aliunde non exſpectat. Quo majore vi premitur, eo majore aſſurgit. Cædem, quam ante oculos indignam videt, in acie contemnit; &, ſi cadat, glorioſum ſibi putat. Vere Tragicus in Hyppolito.

Prohibere ratio nulla periturum poteſt:
Vbi quis mori conſtituit, & debet mori.

Qui autem mortem contemnit, jam vitam redemit. Ad extrema redactus in manu & armis ſpem ſalutis ponit, quam non prius quàm cum iſtis deponit. Sic autem hoſtem aut magna clade, aut excidio mactat. Nullius pernicioſior eſt, quàm quem audacem anguſtiæ faciunt, inquit Seneca; longeque violentius ſemper ex neceſſitate, quàm ex virtute corrigimur. Nec in bello tantum hoc quærimus, ſed etiam poſt bellum. Qui extremi libertatis, ad repetendam eam animum appellunt. Extremi autem ſunt, qui ſuperbiam victoris per obſequium & modeſtiam effugere non poſſunt. Auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium, liberos, propinquos, quos natura unicuique cariſſimos eſſe voluit, conjuges, ſororeſque polluere, bona fortunaſque in tributum

tum agere, corpora ipſa ac manus inter contumelias ac verbera conterere, infirma vincula ſunt caritatis. Faciunt illa, ut victi eſſe nolint, imo victores fiant, quos debellavimus. Serpentem quo magis premis, eo magis virus ſuum diſpargit: præſertim ubi de ſeſe jam actum videt. Sequatur belli imperator, qui hoſtes ſuos victos jam habet. Maximum victoriæ momentum eſt, ipſius victoriæ victos non pænitere: & ea demum conſtans atque certa fides, quam immoderato imperio ipſi in aliis non violamus. Is demum eſt victor, qui ita vincit, ut victos ſe illi ipſi, qui victi ſunt, non ſentiant. Quod fit, ſi dominus, non conditio mutetur. Parum quippe curant ſubditi, ſub quo vivant, modo bene & clementer habeantur. Qui extrema iis infert, quos debellavit vires

eorum accendit atque erigit, quæ jam jacebant. Initium ſalutis eſt, ſpem ejus tenendæ non habere. Satis quiſque putat victum eſſe; at nimium, penitus exſcindi & exſtirpari. Qui enim victus eſt in victore fortunam, quanquam invitus admiratur. Qui victum ſe jam ultra premi videt, in eodem violentiam, tanquam ſcelus, deteſtatur. quam cum ferre non poſſit, invicto animo ſe opponit. Extrema quò & cui extrema infliguntur.

VII.

Probis probari.

Probis probare.

Aquila pullos ſuos ſoli exponit, & aciem eorum explorat. Si immota ſtet, fovet; ſi tremula ſit, expellit. Principes in offerendis dignitatibus ſequantur. Dignitas non eſt, niſi à dignis geſta. Digni non ſunt, niſi qui ſuſtinendæ iſti pares. Pares autem habendi non ſunt, niſi qui virtutem probârunt. Nec nobilitas, nec ſanguis, aut ſtudium privatum, nec commendatio, aut preces aliorum, locum hîc habent. Optimum quemque, fideliſſimum oportet putare. Qui majores tantum oſtendit, de ſe & virtute ſua diffidit. Pares omnes natura fecit, ſola virtus diſcrimen interponit. Quæ cauſſa priſcæ & cordatæ nobilitatis. Sæpe poſteri majoribus ſuis indigni, nominis tantum & fami-

familiæ, non etiam virtutis hæredes ſunt. Nec ſanguinis propinquitas hîc æſtimanda, quæ non adeò nos ſtringit, ut malè de repub. mereri debeamus. Quippe parens illa omnium eſt, & mater. Utut cæteris proximi, ipſi plura debemus. Qui commendationem & preces offerunt, non audiendi. Sæpe enim affectui, non nobis aut Reipublicæ favent. Fides, integritas, magnitudo animi, explorandæ aut ex fama, aut rebus. Famæ credendum, ſi conſtans, ſi omnium fuerit. Errat illa aliquando, ſed ſæpe eligit. Rebus, ubi in minoribus quis ſe majoribus dignum, & ſufficere oſtendit. Sic Cerialis, Britanniæ præfectus, Agricolæ, inquit Tacitus, modo labores, & diſcrimina, mox & gloriam communicavit. Præfecit ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquan-

do majoribus copiis ex eventu. Habere debent virtutes ſpatium exemplorum. Majoribus dignus eſt, qui dum in ſecundis conſiſteret, ad prima laudabiliter adſpiravit. Quod fit, ſi primam dignitatem non licenter more juvenum, qui omnia in laſciviam vertunt, geſſerit, & titulum ad inſcitiam non retulerit: ſi noſcere omnia, noſci omnibus, diſcere à peritis, ſequi optimos fuerit conatus: ſi nihil appetierit ob jactationem, nihil ob formidinem recusârit. Si vincere alios inglorium, atteri ſordidum putârit. Quorum illud modeſtiæ eſt, hoc autem magnanimitatis. Si quis ſupra alios evehi ſemper velit, aliquando repulſam patitur, atque ſic auctoritatem evertit; & ſi ſuperet, quos inferiores relinquit infeſtos ſibi reddit, atque ſic diminuit amorem. Qui verò ab aliis

liis atteri ſeſe patitur, famam perdit, & indignus illis videtur, quæ jam habet. Tantum abeſt, ut ad altiora ſit promovendus. Quippe generoſi animi eſt, cum virtute ſua aut exiſtimatione ita colluctari, ut utraque & virtus & dignitas accipiat incrementum. Hæc ſi in levioribus qui probârint, magnis deſtinandi ſunt quia magnis pares ſunt. Rempublicam evertit, qui ad hæc non attendit. Cum periculo Reipublicæ diſcit, qui in ea conſtitutus ignorat, quæ jam didiciſſe oportebat. Qui enim adhuc diſcit, ſæpe impingit. At vel ſemel tantum & leviter in publicis erraſſe, id aliquando efficit, quod corrigi nunquam, aut tolli poteſt. Nec ſuffecerit, pœnam delinquenquenti inferre. Exemplo enim, quod ſtatuis, non reddis, quod Reipub. ereptum eſt. Proinde of-

ſiciis & adminiſtrationibus præficiendi potius non peccaturi, quàm puniendi, qui peccârunt. Qui enim bonum evexit & clemens audit, quia non punit, & bonus, quia de eo Reipub. proſpexit. Qui autem malum præfecit, aut ſciens, & ſic in Rempub. eſt iniquus, aut ignarus malum eſſe, & ſic cogitur prius judicium ſuum damnare, quod auctoritatem evertit, & pœnam inferre, quod clementiæ famam expellit. Nihil enim eſt, quod æque apud ſuos Principem ingratum reddat quam pœnæ, etiam cum merito infliguntur. Præſertim cum pœna non fuerit irroganda, niſi qui irrogat, pœnæ merito dediſſet occaſionem.

Tecum

VIII.

Tecum habita.

Tecum

Tecum habita.

TEſtudinem ſecum habitantem ſecutus, vitam privatam præ publicâ commendo. Illa quieta, ſtabilis, ſua eſt; hæc inquieta, ſubjecta fortunæ, aliorum. Ibi modeſtia eſt, quæ ſuis contenta; hîc ambitio, quæ ſatisfactum ſibi non putat, niſi cum dominatur. Sed ſervit, ubi ſe putat imperare. quippe non ſua agit, ſed aliorum: & quot ſubditos, tot dominos habet. Salus eorum neceſſitatem imponit, quam non poteſt evitare. Ita gregem ſuum paſtor ſequitur, & tamen dicitur dominari. Magnificum magiſtratus nomen eſt, ſed quod ſpecie ſuâ multos fallit. Aliud enim loquitur, titulos, & gloriam, & dignitatem; aliud tegit, infinitas moleſtias, & difficultates. Nec enim

enim domini tantum ſubditi ſunt, ſed ſæpe hoſtes. Qui non rarò beneficia in publicum collata injurias interpretantur. Cum vulgo res eſt, quod ſine judicio immane quantum potens impetum ubique ſequitur, non rationem. Quod laudavit, mox damnat, & cum factum eſt, eum damnat, qui fecit. Adeò ut ejuſdem ſit eundem ob idem & in principio amâſſe, & ſub finem odiſſe. Neque enim judicat, ſed movetur. quemadmodum marini fluctus impetu quodam aut deſtituunt naves, aut propellunt. Quæ bene geſta aut æſtimare non poteſt, aut contemnit. quippe bonum ignorat, dum non ipſum, ſed ejus ſpeciem ſectatur. ſicut infantes pictas in tabula cupedias manu apprehendunt, non quia ſunt, ſed quia videntur. Quæ leviter commiſſa, interpretando accendit.

dit. Non aliam ob cauſſam, quam quod odiſſe malit, quàm amare. Quemadmodum plerique injurias magis, quàm beneficia extollunt. Sed & populus quemadmodum ipſe inſtabilis, ita etiam, quæ bene ſe habent, manere non ſinit. Quicquid novum eſt, iſti ſe probat; improbandum denuo, ubi aliud placuerit, non quia melius, ſed quia novum eſt. Mox ad præterita recurrit, aut præſentia eſſe vult, quæ adhuc futura. Adeo ut hoc ſolum ſciat, quod ignorat, & fieri velit, quod aut fieri jam non poteſt, aut adhuc debet exſpectari. Ita magiſtratus non ſibi innocentiam ſuam, aut virtutem debet, ſed illis, quibus obſequium relictum eſt. Quod quàm difficile ſit, nemo ignorat. Ideo enim vulgus ſæpe negat licere, quia vult, non quia haud debuit licere. Durum eſt cum hac bellua

ſua in tanta animorum varietate colluctari : & fieri non poteſt, ut omnibus ſe unus probet. Singuli diverſa & capiunt, & amplectuntur. Pertinacia enim eſt, quæ ad cætera mala accedit, & nihil ſibi patitur perſuaderi. Qui hic vulgo ſe opponit, magis movet. Ut qui in mari adverſus fluctus audentior invehitur, magis eos attollit. Nec aliter Sapienti evenit. Cum exeunti è theatro confertæ multitudini obniteretur, ut adverſum ſe populo probaret, ſæpe caput vir optimus impegit. Ita qui aliis præeſt, ut omnium dominus ſit, omnibus ſervit. Aliter privati, dum ſibi ipſis & bona ſua, & mala poſſunt imputare. Si illa, ſibi gratulantur; ſi hæc, ſeipſos abſolvunt, quia ipſi fecêre. Sic ut melius ſit parere, quàm imperare. Cum imperare & obtinere non noſtrum ſit, ſed

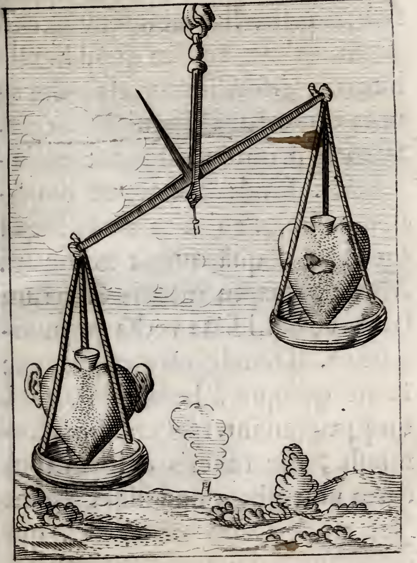
alio-

aliorum. Parere autem in noſtrâ eſt poteſtate. Quid quod hoc ipſum parere, ſit imperare. Nemo enim paret, niſi qui obſequium ſibi indixit.

Lo-

IX.

Loquendo & tacendo.

Lo-

Loquendo & tacendo.

NOn prætento pollice, aut exſertâ dextrâ, ut dicturi olim ſed imagine hac non tam ſilentium indicimus: quàm quod in vita humana difficillimum eſt, docemus opportunè loqui & tacere. Silentio primum natos natura damnavit. Unde & infantes nominamur. Nec enim ea ætate loqui oportuit, quâ omnia neſcimus. Mox pro captu mentis & rerum lacera ac dimidiata verba pronuntiamus. Deinde tota efferimus; & ſic quoque à brutis diſtamus. quippe cum interpres rationis ſermo ſit, hic cæteris animantibus datus non eſt, quod illa carerent. Nec enim Celſo credimus, qui providum ſui naturæ inſtinctum, rationem appellavit: & in hominem iniquus eſt, qui eum ſolum

hic

hic non patitur regnare. Sicut ergo ſolius hominis eſt ratio, & rationis velut interpreti ac legata oratio; ita ſolius hominis eſt loqui. Quod non artis beneficium eſt, ſed naturæ. Ita infantuli duo à Pſammiethico Ægyptiorum Rege ſepoſiti, nec alloquio aliorum imbuti, poſtquam vagire deſtitiſſent, loquuti ſunt. Nec id à nutricibus habuêre, quibus linguæ abſciſſæ;nec ab aliorum conſuetudine, quia nemo accedebat. Fruſtra tamen de linguæ antiquitate Ægyptii, & Phryges certantes, ad partes naturam vocabant. Neque enim ab ea eſt, ſive Phrygum ſive Ægyptiorum lingua, ſed tantum loqui. Si à natura hæc aut illa eſſet, omnes eam uſurparent. Unde, naſci hominem & mutum & ſurdum, audireque prius pueros, mox loqui Ariſtoteles exiſtimavit. Nec enim Græ-

çe

ce loquitur, niſi qui aut ita loquentem audivit, aut lectione percepit. Vocem igitur diſtinctam natura, ſed aliis uſitatam ars & inſtitutio præſcribit. Sic ut ad hanc illa nos diſponat. Ut domus ſi materiam videas, à natura, ſi formam, ab arte habet. Porrò ut ſolius hominis eſt, loqui; ita bene loqui, & quando & quomodo oportet, ſolius eſt ſapientis. Neque ſane aliud quid eloquentia omnis, quàm ſapientia eſt. Quemadmodum enim Criſpus alibi loquentiæ ſapientiam merito opponit; ita & ex eo facile colligere eſt, eloquentiæ nomine ipſam etiam ſapientiam ſignificari. Quare & illa humanarum rerum regina quaſi quædam & domina ſapientibus ſemper viſa eſt; ſine cujus arbitrio ac uſu neque homines, neque res hominum poſſunt conſtare; neque ſocietatis, quæ civiles

viles dicuntur, & omnino neceſſariæ ſunt, aut iniri, aut conſervari. Unde & Peitho, id eſt, efficax quædam dicendi vis ac Suada Reſpub. Platoni dicitur conſtituiſſe.

Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

Idem enim Amphionis fabula veteres ſignificâſſe videntur. Pulchre & appoſite inprimis Salisberienſis in Metalogico, Lib. 1. Cap. 1. Bene Deus ordinavit, ut alte- „ rius opere res altera indigeret, „ & altera defectum alterius ſup- „ pleret; dum ſunt ſingula, quaſi „ ſingulorum membra. Semiple- „ na ſunt ergo omnia, ſi ab invi- „ cem diſſolvantur; ſed aliorum „ fœderatione perfecta, quoniam „ omnia mutuis conſtant auxiliis. „

 Mi- „

„ Miror igitur, quid ſibi velint, qu
„ Eloquentiæ negant eſſe ſtudium
„ Ipſamque ſicut viſum non cæco
„ auditum non ſurdo, aſſerit gratis
„ à natura provenire ei qui mutus
„ non eſt; ſed plenius, ſi naturę mu-
„ nus exercitio roboretur, nec ta-
„ men beneficium aliquod ab arte
„ præſtari; aut id minus, quàm la-
„ bor, artis expoſcat. Sicut enim
„ eloquentia non modo temeraria
„ eſt, ſed etiam cœca quam elo-
„ quentia non illuſtrat, ſic & ſapi-
„ entia, quæ uſu verborum non
„ proficit, non modo debilis eſt, ſed
„ quodam modo manca. Licet e-
„ nim quandoque aliquatenus ſibi
„ prodeſſe poſſit ſapientia elinguis
„ ad ſolatium conſcientiæ, raro ta-
„ men & parum confert ad uſum
„ ſocietatis humanæ. Nam ratio,
„ ſcientiæ virtutumque altrix &
„ cuſtos quæ de verbo frequentius
„ concipit, & per verbum nume-
„ roſius

roſius & fructuoſius parit, aut „
omnino ſterilis permaneret, aut „
quidem infœcunda, ſi non con- „
ceptionis fructum in lucem e- „
deret eloquii; & invicem, quod „
ſentit, prudens agitatio mentis „
hominibus publicaret. Hæc au- „
tem eſt illa dulcis & utilis con- „
jugatio rationis & verbi, quæ „
tot egregias genuit urbes, tot „
conciliavit & fœderavit regna, „
tot univit populos & caritate „
devinxit, ut hoſtis omnium „
publicus merito cenſeatur, quis- „
quis hoc, quod ad utilitatem „
omnium Deus convinxit, ni- „
titur ſeparare. Qui igitur elo- „
quentiam perſequitur, omnem „
totius ſapientiæ impugnat ope- „
rum, ſocietatis humanæ fœdus „
diſtrahit, & nullum charitati „
aut viciſſitudine officiorum „
relinquere locum. Bruteſcent „
homines, ſi conceſſi dote pri- „
 ventur „

„ ventur eloquii; ipſæque urbes „ videbuntur potius pecorum „ quaſi ſepta, quàm cœtus ho- „ minum, nexu quodam ſocieta- „ tis fœderatus, ut participatio- „ ne officiorum, & amica invi- „ cem viciſſitudine eodem jure „ vivant. Hæc ille; & ita verba ejus, quæ confuſa vulgo ac corruptiſſima leguntur, ordinanda ſunt. Sed ut loqui naturæ, & bene loqui ſapientiæ eſt; ſic tacere ſubinde, ubi loqui poſſumus, prudentiæ eſſe arbitramur. Nec mirabimini ſi qui de ſilentio ſermo eſt, loquacem me fecerit. Loqui enim non prohibent ſilentii præcepta, ubi hæc ipſa docentur. Quemadmodum medicus de morbo loquitur, cum de ſanitate agit, & de ineptiis Sophiſtarum Philoſophus, qui artem bene diſſerendi profitetur. Silentium non niſi unitatem eſſe ſuis olim

Pytha-

Pythagoras perſuadebat. Qui enim ſolus eſt, etiam cum loquitur, tacere videtur. Nam loquitur tantum ſibi. Sive autem quis cogitet ſecum, ſive loquatur, adhuc tacet. Quin verò non apud nos, ſed alios ſilemus. Nec illa tacita nobis videntur, quæ ſcimus, ſed aliis, qui ignorant. Et non homines illa res, ſed Deos ipſos, ſi mihi quidem ſic loqui liceat, autores habet. Sic Tacitam Numa, Harpocratem Ægyptii, Sigalionem Græci, Angeroniam Romani, aris & templis coluêre. Tacitam ex diſciplina Pythagoræ, qui ἐχεμυθίαν eam nominabat. Illa Camænarum una docebat, ſapientis eſſe ut quædam loqui, ita quædam tacere. Harpocrates infantis forma os dextra obſignabat. Nam & ætas illa ſilentio tranſigitur, & magnæ virtutis eſt linguam cohi-
 bere.

bere, Quem optimo acceptum conſilium Romani, peſſimo Italia, juxta cum Serapide & Iſide, L. Piſone & Gabinio Coſſ. expulêre. Eundem illum cum Sigalione fuiſſe quidam arbitrantur. Certe idem, Silentium dico, & nomine & forma indicabat. Angeronia tutelaris & cuſtos Dea imperii, ore obligato, taciturnitatis indice, intercedebat, quo minus palam fierent Reipublicæ arcana. Cui populus ex vetere inſtituto XII Kal. Ianuarias, prudentes & imprimis curandæ Reip. dati ex ſapientiæ præſcripto ſemper litabant. Ita Dii ipſi Deæque tacebant, & tacendum eſſe geſtu atque exemplo alios monebant. Silerem hic, & dicendi hic finem facerem ego, ſi tacenda mortales ſilerent. Nunc tacendum non eſt, quia loquuntur. Ea dico quæ ſiluiſſe oportebat.

Nec

Nec noſtra tantum querela illa eſt, ſed antiquorum. Eadem enim mala patimur, ſed noſtra graviora nobis videntur, quia ſentimus. Quàm frequens illud apud Homerum!

Ποῖον σ' ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων?

Artem dicendi multi & veterum & recentiorum tradidêre: qui tacendi præcepta componeret vix unus. Forſan, quod uniuſcujusque ſit ſibi ipſi ſilentium imperare. Imo Rhetorum præcepta tacenda quædam docuerunt; vitia dico ſermonis; quæ non verborum tantum ſunt, ne quis fallatum ſed etiam rerum. Et profecto quid aliud eloquentia omnis eſt, quam ars bene dicendi? Quis autem bene dicit, niſi qui quædam tacet? Sic ut ejuſdem artis ſit & ſermonem, & ſilen-

tium bene inſtituendum docere. Sed nos aliud hîc volumus, quod duabus litteris ſe abſolvit. ST.

Habetis jam & legitis, quod ſequi quidem, efferre non poteſtis. Tale enim eſſe debebat, ut ſilentium indicaret. Vel hinc tantum diſcite, quanto facilius ſit tacere, quam loqui. Agite, litteras modo numerate. Qui loqui diſcit ſupra viginti habet, qui tacere vult, duabus monetur, & qui jam tacet ſine ullâ ſe tuetur. Nemo hîc ſectam facit. Nec Ciceronis aut aliorum æmulus audit, qui tacet, cum tamen in tot partes abierint magiſtri dicendi. Nec ſeculum, quod ſub Auguſto fuit, ſed ſuum ſequitur. Semper enim ſibi conſtat, & Spartanæ brevitatis, aut tumoris Aſiaticorum non accuſatur. Ad verſuum vel orationum numeros ſe non adſtringit, de quibus tam mul-

multa operosè inculcantur. Nec enim breve aut longum ſilentium gratum aut ingratum videtur, niſi illi qui mallet non taceri. Quotiens quis tacuit, in leges Rhetorum, & Grammaticorum non peccavit. Sic & liber, & ſuus eſt, & ſolœciſmum non facit, niſi cum loquitur, quod tacere præſtabat. Nec laudat, nec vituperat, nec accuſat, nec abſolvit, nec diſſuadet, nec hortatur. Et facit tamen hæc, non aliis, ſed ſibi. Partes non habet: ut oratio, quæ ſine illis, tanquam membris deſtituta, cadit. Et incipit ſimul & concludit, &, ut verbo dicam, omnia ſilentio complectitur. Graviſſima hæc illis ſunt, qui loqui poſſunt: facillima nonniſi Choromandis, Trogloditis, & ſi quos plures ſilentio natura damnavit. Ad quid damnavit! Feliciores enim nobis ſunt, qui dum loqui-

mur totiens & in divina & in humana peccamus. Miſerum quidem eſt loqui non poſſe; pejus tamen loqui ubi tacere oportet; ſummæ verò felicitatis, ſed quæ paucis contingit, ex prudentiæ rationiſque ductu & bene loqui poſſe, & benè tacere. Ad ſilentium nos vocat natura, quidquid in eâ magnum æſtimatur. Tacita fides, tacita fidei commiſſa, tacita pecunia, & infinita alia in libris juris conſultorum. Tacitum cælum apud Maronem lib. 3.

Sidera cuncta notat tacito labentia cælo.

Tacita luna lib. 11.

navibus ibat
A Tenedo tacitæ per amica ſilentia lunæ.

Tacitum Latonæ pectus lib. 1.

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Major enim taciturnitatis affectus.

ctus. Unde illa Terentiana:

Vt mecum tacita gaudeam.

Tacitæ virgines Veſtales. Horatii eſt Od. xxx. lib 3.

Dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine pontifex.

Sic ipſis & perpetuus ignis, & ſimulachrum Palladis, & æternitas imperii juxta cum ſilentio commendabantur. Silentium in auſpiciis dictum, quod vitio carebat, & religionem non turbabat. In ſacris cum ſacerdos clamaret, LINGUIS FAVETE, ſilentium indicebat. Sic ut ſavere crederetur ille, qui taceret. Fatali urbis nomini veneratio & auctoritas à ſilentio accedebat. Et Eleuſiniaca ſacra hoc potiſſimum conſtabant: Toto quadriennio ſacerdotes ſilebant, & Myſtæ dicebantur. Quorum exemplo Pythagoras annum inſuper

unum ad exilium vocis adjecit. Prima enim ſapientiæ rudimenta putabat, poſſe tacere. Quaſi loqui non poſſet, niſi qui tacendo audiſſet prius, quæ loqueretur. Et ſic à Sophiſtis quam maximè diſtabat, qui loquaculos ſuos reddebant, non ſapientes, & declamationibus ſcholas, non animos implebant. Imo divinum quiddam ſilentium eſſe idem Pythagoras exiſtimabat. Unde & à piſcibus abſtinere ſuos voluit, quod nemo unquam eos audiret. Quæ ſola jam ſuffecerint, ut ne ſi plura dixero, ſilentium quis mihi hic imponat. Bruta videte, quibus turbatum quendam, confuſum, implicatumque ſonum natura dedit. Non utuntur eo, niſi aut neceſſitas cogat, aut tempeſtas anni invitet. Et nos quidquid in buccam venit effutimus. Mali quondam ominis habebatur,

ſi-

ſi pecudes forent loquutæ. Boves humanas voces aliquando edidiſſe legimus: ſed quotiens illud factum, aut exercitus deleti, aut conjuratione ſervorum Italia oppreſſa, aut graviora iſtis mala incidere. Nec aliter nos ubi vel petulanter, vel imprudenter loquimur, & in nos, & in alios, & in Rempub. peccamus. In nos, cum de nobis ipſi ea prodimus, quæ, vel noſtri causâ, clam habita oportebat. Ita ſæpe nos reos peragimus, à nemine, niſi à nobis, accuſati. Adeò in dicendo imprudentes, non noſtri, & nobis hoſtes plerique hominum ſumus. Accepi inter quotidianas Hiſpanorum preces eſſe; *Adverſus nos, ô Deus, nos tuere.* Tanquam nullus major homini hoſtis ſit, quàm ipſe ſibi; & non tam homo homini lupus ſit, ut in Proverbio eſt, quàm ſibi; hoc

eſt, ſui ſibi plerumque mali auctor ſit, non agendo tantum, ſed ſæpius etiam dicendo. In alios, cum & lædimus eorum famam, & fallimus, & mentimur. In Rempub. cum arcana ejus ſtolidè propalamus. Loquere ut te videam, dicebat Socrates. quippe indicium animi & viri, ſermonem eſſe exiſtimabat. Ita enim quiſque loquitur, ut ſentit. At ego illum demum rectè videre me puto, qui tacet. Enimverò dum quid tacetur non quidem illud ipſum, quod tacetur, ſed prudentem intelligimus eum, per quem ignoramus, quod tegit. Et ſæpe, ego eum inprimis laudo, ac pluris facio, qui quædam me vult neſcire. Sed tacendum ſubinde eſſe, facile quivis admiſerit; at verò ubi, & quando, & quomodo, plerique ignorant. qui loquuntur ubi tacere, & tacent, ubi loqui debebant.

Quæ-

Quædam profecto efferre non poſſumus, quædam non debemus. Illa ſunt quæ aut captum noſtrum excedunt, aut planè ignoramus. In utrumque non raro impingimus, dum tenuitatis noſtræ ac ignorantiæ ignari ipſi ſumus. Infinita adhuc ſunt, in quæ acies ingenii noſtri penetrare non poteſt. de quibus dum diſſerere multa volumus, ſimiles illis ſumus, qui & tenebras videre volunt, & ſilentium audire. Neque enim tenebræ ſunt quæ videntur, neque ſilentium quod auditur. Proinde præſtat hic tenere & ex ingenio, & ex ſermone modum: ne aut præcipites cadamus, dum ad ea, quæ ſupra nos ſunt, tendimus, aut in ipſa illa peccemus, quæ vix animo comprehendenda verbis fruſtra & ſæpe impiè explicamus. Reliqua ſunt, quæ ſciri poſſunt, &

alii

alii noverunt, ſed quorum nos rudes & imperiti. quorum ſcientiam dum operosè oſtentare volumus, idem nobis evenit, quod caloni, qui ad citharam, aut bovi, qui ad ephippia acceſſit. Nam uterque ludibrium omnibus debet. Non autem majoris uſus laudiſque eſt, quod noveris, dicere, quàm quod ignores ſilere. In iſtis enim oſtendis quis ſis, & laudem mereris; in his quidem etiam quis ſis, ſed qualis videri non debebas, & dedecus reportas. Sic ut audire hîc ego malim, quàm loqui. Qui enim audit ſibi conſulit, dum diſcit; qui loquitur, indicio ſuo, ut ſorex, ſe prodit. Qui ſic tacet imperitus non habetur; Qui ſic loquitur, famam ſæpe faveri, ſibi negat, qua fruebatur, forſan, priuſquam loqueretur. Quod Megabyſo Perſæ olim evenit. Is purpura ſplendidiſſi-

didiſſimus Apellem convenit, & quamdiu tacuit, de imaginibus rectè judicare poſſe credebatur; ſed ubi judicare cœpit, imperitiſſimum ſe oſtendit. Sic nemo ſtolidum crederet, ſi poſſet tacere; & ille ipſe ſapiens audiret, ſi ſermonem cohiberet. Nemo Miletidem Athenienſem nôſſet, ſi nunquam eſſet loquutus. Sed loquutus eſt & ideo fatuus audit. Cæterum plerumque liberaliores in loquendo ſunt, qui tacere debebant. Omnia tacenda ſunt; aut dicenda quæ oportuna. Linguam Erechthio & Ariſtomeni non præcidiſſet Valentianus, ſi eam ipſi potuiſſent frænare. Nunc autem ea in parte pænam dederunt, per quam peccârunt; & non tacendo fecerunt miſeri, ut loqui poſtea non poſſent. Charidemus Athenienſis, quod plures Perſarum, firmiores Macedonum copias

copias dixiſſet, à Dario interfectus eſt. Adeò ut periculoſius nihil ſit, quàm de aliis loqui, & judicare. Nec mala hic tacenda tantum ſunt, ſed etiam bona. Præſertim ſi dicendo obeſſe magis nobis & aliis, quàm prodeſſe poſſimus. Aruleno Ruſtico Pætus Thraſea, Herennio Senecioni Priſcus Helvidius laudati exitio fuêre. Nec enim ut virtutis, quæ laudem haud dubiè merebatur, ita temporis habebant rationem, quo bonis omnibus infeſtus princeps erat. Loqui ſemper, quod verum eſt, boni viri, ſed tacere quiddam, quod ſcimus & verum eſt, prudentis eſſe arbitramur. Et quemadmodum liberalis non eſt qui omnia ſua alteri donat, ſed profuſus, ita qui effundit, quidquid audivit, non diſertus eſt, ſed loquax & ſimul iniquus. Futiles illos tango, qui nihil poſſunt continere;

tinere; quibus idem evenit, quod piſcatoribus illis, qui quæ ceperant perdidêre. Dominium eorum, quæ norunt, in alios tranſferunt, nec actionem inſtituere poſſunt repetundarum. Quod enim dictum ſemel eſt, revocari non poteſt. Unde & *alata* verba Homerus nominabat. De arcanis inprimis publicis, loquor, quæ ſciri non debent. Qui ſtatim poſt convivium cibum evomit, ab eo nutriri non poteſt: & qui ſecreta prodit, fructum eorum non capit, quia ſecreta non manſêre. Si arcanum eſt, cur alteri patefactum? An ut contineret? Similem tibi arbitrare, qui continere non potuiſti, & dediſti exemplum quod ſequeretur. Imo ſecretum non putabit, qui à te accepit. Neque enim tale videtur, quod quis præter te novit. Sic ut quod aliis tradis non com-

commendes ſecretum, ſed prodas. Nihil de his cum aliis, cum nobis multa loquamur. Quæ enim aliis dicta jam arcana non ſunt; quæ nobis, manent, quæ fuêre. Scire hæc debemus, tanquam ignoremus. Arcanum ſi ſoli tibi commiſſum, ſi ſolus exſequi potes, ſolus habeto. Si aliis, quorum intereſt, prodendum, non ſtatim prode, ſed cum uſus & neceſſitas cogit. De ipſo momento & articulo loquor. Quæ enim diu multi ſciunt, mox nemo ignorat. Sola illa hic certa fides, quam quis ſibi tantum habet. Ita ne quidem filio ſuo Antigonus rex, ſed nec togæ ſuæ Celius Metellus credebat. Non linguæ tantum, ſed animo fræ-nos hic injicio. Qui lingua tacuit, ſæpe animo loquutus eſt; & vultu prodidit, quod animo loquebatur. De externis quibuſdam notis

notis ago, quæ nonnunquam indicia eorum ſunt, quæ vel agimus jam, vel cogitamus. Ovidii hoc oraculum eſt;

Sæpe tacens vultum, verbaque vultus habet.

Sic ut non tantùm hoc tacere ſit, verba non efferre. Sæpe quis videt in nobis, quod non audit, & ideo audire ſe putat, quia videt. Quamquam qui hic videt, conjicere tantum poſſit, quod qui audit certò intelligit. Adeo ut longè gravius ſit audiri, quàm videri. Audire nos ipſos præſtat, & tacere. Unam linguam natura dedit, pauca loquamur; duas aures, ſæpe arrigamus. Quas, ſi neſcitis, inter deas antiqui habuêre. Forte quod hac parte ad Deos maximè accedere ſe putarent; qui audiunt quidem mortalium preces; ſed non loquuntur. Ridebitis haud dubiè aures quo-

quoque inter Cælites à me numerari. Sed lapis pro me loquatur. Is Patavii apud Ramnuſios ſic habet.

AURIBUS
B. D. D.
PETRUSIA
PROBA

MAGISTRA
GALGESTI
HERMEROT.

B. D. D. *Bonis deabus dedicabat.* Solis igitur auribus inter reliquas corporis partes contigit Dearum numerum augere, & ita, ut bonæ dicerentur. Aures igitur Deæ ſunt, in quarum cenſum lingua non venit. Adeò ut divinum magis ſit audire, quàm loqui. Ita tamen tacendum, & audiendum eſt, ut aliquando loquamur, ne fruſtra audiviſſe videamur. Et Fabula-

bulanum, & Ajum, & Loquutium, ſermonis præſides Deos, priſci etiam habuêre. Linguæ Diis ſacræ, & victimarum loco in ignem, jam tum Homericis temporibus conjectæ, quod eam optimam corporis partem exiſtimarent. Ut non ſine numine hoc ipſum ſit, loqui. Amyclæ ſilentio periere. Cauſſam aliam ex me non quærite. In hoſtium manus non incidiſſent cives, ſi fuiſſent loquuti. Nec multus hic ero. Dum tacenda audiviſtis, quæ dicenda ignorare non poteſtis. Bene loquutus eſt, qui quædam tacuit; bene tacuit, qui quædam eſt loquutus. Ita Socrates loquutus eſt, ut in dicendo vel neceſſitatem, vel opportunitatem ſequeretur; ita Cato, ut nullum ve[illegible] emiſerit, de quo doleret.

Poſt

X.

Poſt fata ſuperſtes.

Poſt fata ſuperſtes.

IGnis iſte cineri ſuppoſitus, qui exſtinctus quaſi & ſepultus creditur, manet tamen, vimque ſuam mox explicat & fulgorem. Haud aliter principes, poſtquam exempti rebus humanis, & vivere ſimul & imperare deſierunt, poſt exceſſum etiamnum ſupereſſe debent: & poſſunt ſupereſſe, dum poſt ſe conditos accipiunt genitum aut deſtinatum ante ſucceſſorem. De illis ago, qui acceptum à majoribus principatum, non exſpectatis aliorum ſuffragiis, pro arbitrio ad alios tranſmittunt. Principes mortales ſunt, quia ut ut ſupra homines, non tamen fragilitatem humanam poſiti ſunt: Reſpub. autem æterna eſt, quia licet hi aut illi fuerint, continuo tamen ſunt, qui ſequantur. Hoc

ipſum etiam plantis natura dedit. Semen ſuppeditant illæ, cum pereunt. In quo non quidem ipſę, ſed earum ſpecies renaſcuntur. Mori omnes natura voluit; ultra mortem vitam proferre, jus & ratio invenit. De ultimis morientium tabulis loquor; quibus mandatur, quod poſt fata quaſi factum volumus & ipſimet ſuperſtites ſumus. Chartæ, ceræ, mutæ quædam litteræ nomine noſtro cum poſteris loquuntur: Nemo poſtrema hæc vota non exſequitur, niſi qui peccat in fidem & pietatem. Principi autem inprimis eſt cavendum, ne, non proviſis hæredibus, vacuum deſerat principatum. Cura illa tanto magis eum tangat neceſſe eſt, quanto majora tenet, & moderatur. Nam dum deeſt, cui debetur, quivis invadit: & accipit, ſæpe non qui meruit, ſed primus

occu-

occupavit. Sic ut dum de imperio contendunt multi, omnes ſubinde pereant, quia unus deſtinatus non eſt; qui nullo negotio ſcribi poteſt, aut nuncupari. Certo igitur hęrede imperii inſtituto magnis malis obviam itur, ac motibus, & adhuc regnat, quamvis fato functus, qui dũ viveret, ſibi alium ſuffecit. Non contendam hîc, præſtetne naſci, an eligi. Naſcuntur alibi principes, alibi eliguntur. Bene naſcitur, qui eligendus fuerat, etiamſi natus non eſſet. Bene eligitur, qui niſi electus jam eſſet, naſci debuiſſet. Ubi quis naſcitur, ſæpe naturam; ubi eligitur, ſępe ſuffragia hominũ ac vota damnamus. Gignendi tamen hæredes aut deſtinandi. Si geniti ad naturam educatio, & virtus accedat. Si deſtinandi, non deſtinentur niſi qui capaces. Paucis dicam. Proximus hic omnium optimus putandus eſt. Et ſi optimum i-

gnoratis, Plinium audite, ubi optimum commendat. Juſtiſne, „(Trajanum, Principem haud „dubiè optimum, alloquitur) „de cauſis S. P. Q. R. optimi tibi „nomen adjecit? paratum id qui„dem & in medio poſitum, no„vum tamen ſcias neminem ante „meruiſſe, quod non erat exco„gitandum, ſi quis meruiſſet. „An ſatius fuit felicem vocare? „quod non moribus, ſed fortu„næ datum eſt. Satius magnum? „cui plus invidiæ, quàm pul„chritudinis ineſt. Adoptavit „te optimus Princeps in ſuum, „Senatus in optimi nomen. Hoc „tibi tam proprium, quàm pa„ternum, nec magis definite di„ſtinctéque deſignat, qui Tra„janum quàm qui optimum ap„pellat, ut olim frugalitate Pi„ſones, ſapientia Lælii, pietate „Metelli monſtrabantur, quæ ſimul

ſimul omnia uno iſto nomine,,
continentur. Nec videri poteſt,,
optimus, niſi qui eſt omnibus,,
optimis in ſua cujuſque laude,,
præſtantior. Merito tibi ergo,,
poſt cæteras appellationes hæc,,
eſt addita, ut major. Minus eſt,,
enim Imperatorem, & Cæſa-,,
rem,& Auguſtum, quàm omni-,,
bus Imperatoribus & Cæſaribus,,,
& Auguſtis eſſe meliorem. Id-,,
eóque ille parens hominum,,
Deorumque optimi prius, de-,,
inde maximi nomine colitur.,,
quo præclarior laus tua, quem,,
non minus conſtat optimum eſ-,,
ſe, quàm maximum. Aſſecu-,,
tus es nomen, quod in alium,,
tranſire non poſſit, niſi ut appa-,,
reat in bono Principe alienum,,,
in malo falſum. quod licet,,
omnes poſtea uſurpent, ſemper,,
tamen agnoſcetur ut tuum. Et-,,
enim ut nomine Auguſti admo-,,
 nemur,,

„ nemur ejus, cui primum dica-
„ tum eſt, ita hæc optimi appel-
„ latio nunquam memoriæ ho-
„ minum ſine te recurret, quo-
„ tieſque poſteri noſtri optimum
„ aliquem vocare cogentur, to-
„ ties recordabuntur, quis me-
„ ruerit vocari. Nec aliter Ale-
„ xander. Is cum à fato ſuo abeſ-
ſet propius, quem tot regnorum hæredem habere vellet rogatus, optimum nominavit. Sed peccavit tamen, & quidem graviter, ac propè cum ampliſſimi imperii exitio, quod quem è ſuis optimum crederet, non indicârit. Nemo hic aut inofficioſi querelam inſtituit, aut de teſtibus cæteriſque ſolemnibus non adhibitis loquutus eſt. Verba teſtatoris & ſimul regna vexabantur. Libet hanc controverſiam nunc meam facere. Ex quâ diſcent Principes non optimum modò, ſed hunc, vel

vel illum, qui talis, hæredem nuncupare. Fateor nemo jus interpretandi, aut reſponſa dandi poteſtatem mihi unquam fecit. Nec tamen mihi hoc, vel aliis fraudi eſſe velim. Gratis diſputo; & quia hic locus neceſſitatem imponit. Dixit Alexander:

OPTIMUS REGNORUM MEORUM HÆRES ESTO.

Nemo ſolemnia quæſivit, ut dixi, & nemo jam quærat. Sufficiebat, dixiſſe & voluiſſe. Recte olim Lucius Titius:

LUCIUS TITIUS HOC MEUM TESTAMENTUM SCRIPSI SINE ULLO JURISPERITO, RATIONEM ANIMI MEI POTIUS SEQUUTUS, QUAM NIMIAM ET MISERAM DILIGENTIAM: ET SI MI-

NUS ALIQUID LEGITIME MINUSVE PERITE FECERO, PRO JURE LEGITIMO HABERI DEBET HOMINIS SANI VOLUNTAS.

Ita tantum loquutus eſt Alexander. Breviter quidem ille & bene, quod optimum dixerit; obſcure, & malè, quod quis ſuorum optimus eſſet aut non dixerit, aut ignoraverit. Proinde itum eſt in partes. quippe de ampliſſimâ hereditate cernenda agebatur. Cum unum regno Magnus deſtinaret, quivis ſe Regem putabat. Unum dixerat, & omnes de hæreditate diſputabant: nec diſputabant tantùm, ſed acriter certabant, per ſimultates, bella, ſanguinem, cædes, ut ſe optimos non eſſe indicarent. Atqui, Dii veſtram fidem! quid apertius dixiſſe potuerat

rat Alexander? Fateor, nec Titium, nec Cajum; ſed optimum Alexander deſignabat. At tam ſterile virtutum erat ſęculum, ut optimum ignoraret. Vixerat tamen paulo ante Ariſtoteles, qui talem domi & in Repub. jam formârat. Optimus ſibi quiſque, & proinde tot regnorum, tot gentium hæres videbatur. haud dubiè peſſimus futurus, ſi peſſimum Alexander voluiſſet hæredem. Ita enim agitur cum animo humano, ut bona primum, ſi poſſit ac proſint, aut ſpeciem boni, aut denique malas artes, regnandi cauſſa oſtentet. Satis pleriſque eſt, ad imperium pervenire, & quomodo perveniant, non curare. Quod hominum genus non aliter imperium tenet, quàm accepit. Sed in tanto hoc æſtu animorum ac diſſidio optimus Perdiccas videbatur. Quippe jam

moribundus Alexander, ſpe vitæ depoſita, propius admiſſis amicis, detractum digito annulum Perdiccæ donaverat. Quamobrem etſi non dictus hæres, indicio tamen electus videbatur. quaſi verò aut annulus, aut diadema, aut ſceptrum, aut reliqua imperii inſignia regem, & quidem optimum, potuerint præſtare. Cum annulo igitur totius imperii hæreditas ad Perdiccam non venit, quia dignæ optimo principe, aut quæ optimum faciunt, virtutes ſimul non transfundebantur. Qui fundum mihi legavit, non ſtatim agricolam; ſic qui annulum donat, eo ipſo principem, multo minus optimum, facit. Liceat cum Stoicis paululum hîc loqui, ad eximendam eam opinionem, quæ de Perdicca omnium animos inſedit. Quædam in poteſtate noſtra ſunt; quædam non item. hæc æterna,

&

& animi; illa externa, non noſtra, & fortunæ nominamus. Annulum Alexander donavit, quem manu ſua tenebat, non regias virtutes; quas & ipſe ſummas non habebat, & ſi habuiſſet, non potuiſſet aut codicillis aut teſtamento Perdiccæ dare. Quemadmodum rex eſſe ſine ſceptro poteſt, ita Rex ſtatim non eſt, ne dicam optimus, qui illud accepit. Miſeret me quidem Perdiccę. Sententiam tamen dicam, non illam Romanam in rebus dubiis, NON LIQUERE, aut pro religione veterum, ME ARBITRARI, ſed ex animi ſententia & certo: Perdiccas cauſſa cadit. Annulum, non hæreditatem accepit. Annulum autem, ſive quia Indiam debellaverat, ſive ut corpus Alexandri Hammonem ferri, cœleſteſque ei honores habendos curaret. Falſus igi-

tur Ariſtomenes; qui, ut harum rerum elegantiſſimus ſcriptor loquitur, advocata concione, fatebatur quidem Alexandrum conſultum cui relinqueret regnum, optimum vocaviſſe: indicatum tamen ab ipſo optimum Perdiccam, cui annulum tradidiſſet. Neque enim ſolum eum adſediſſe omnium, ſed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegiſſe, cui traderet. Placere igitur ſummam imperii ad Perdiccam deferri. Certè Perdiccas mihi nec injuria, nec beneficio cognitus: ut nec gratiæ hic locus ſit, nec offenſioni. Si vultis, juratus dicam, & verbis S. P. Q. R. ſolemnibus. Æquum Est, Justum Est, Juro Me Nihil Hic Contra Leges Fecisse, Nihil Opera Mea Factum, Quo Cuiusquam

QUAM SALUS LÆDERETUR, NEQUE ME PRÆMIUM AUT HONOREM EX SENTENTIA IN PERDICCAM LATA CEPISSE. Exſpectandum aliquamdiu aliis, & hæres placebat, quem filium forſan Roxane eſſet editura, quæ ſextum jam menſem ex Alexandro uterum geſtabat. Poſtumorum etiam haberi rationem poſſe non abnuerim. Et licebat jure Romano. Unde in eo conceptæ formulæ: SI FILIUS MEUS ME VIVO MORIETUR NEPOS EX EO POST MORTEM MEAM NATUS HÆRES ESTO. Poſtumi etiam laborabant. Unde; QUI MIHI INTRA MENSES TRES MORTIS MEÆ NATUS ERIT, EXHÆRES ESTO. Sed injuriam prudentiſſimo princi-

pum faciunt, qui de nondum nato cogitâſſe eum volunt, cum optimum deſignaret. Potuit fœminam dare, potuit abortire Roxane, & lucem puer non videre, in ipſo utero & vitæ aditu exſtinctus. Quæ autem dementia dubiis, incertis, & forſan non futuris ſpem imperii, & tot regnorum mandare hæreditatem? Quid ſi jam natus ab illis fuerit virtutibus deſtitutus, à quibus optimus princeps nominatur? An ideo melior, quia filius Alexandri? Nam ne Alexander quidem optimus erat, qui levitate, iracundia, ebrietate vitam pariter & imperium deturpavit. At verò prodire in Lucem adhuc debebat; quis Alexandri tantum virtutes de eo ſibi poterat ſpondere? In dubio adhuc natura, in dubio virtus erat. Poterat autem ab utraque eſſe defectus. Nec Roxane

xane deſignabatur. Fœmina enim, utut excelſi animi, capacem tantæ magnitudinis, & ampliſſimi Principatus ſpiritum non habebat. Et quomodo optima fuerit, quam melior ſexus deſtituit? Sed non ducum aliquem optimi nomine Alexandro veniſſe exiſtimamus. Erant quidem illi, ut magnus ſcriptor loquitur, tantæ virtutis, ac venerationis, ut ſingulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo & proceritas corporis, & virium ac ſapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret non ex una gente, ſed ex terrarum orbe electos judicaret. Neque enim unquam antea Macedonia tam clarorum virorum proventu floruit. quos primum Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad ſocietatem belli, quàm in ſucceſſionem regni electi viderentur. Non

tamen optimi dicendi. Suis quiſque vitiis laboravit ; & eximias virtutes nævis magnis infecit. Optimus autem eſt, cui ad iſtas nihil deeſt. Ita optimus quiſque videri volebat, & ignorabatur ; non aliam ob cauſam, quàm quia non erat. Olim jam dictum, & verum fuit ; *Plures mali.* Et ut quanta malorum multitudo ſit ſcire poſſitis, bonos, ut non dicam de optimis, numerate. Aſclepiodorus è Græcia olim in Syriam profectus, tres tantùm viros bonos, apud Antiochenſes Ilapium, Laodicenſes Maretem, & Domninum, cognomento Ariſtidem invenit. Sed in calculo erràſſe potuit Aſclepiodorus ; ac fere ſeptem ſunt, ſi Satyricum audimus.

Rari quippe boni! numero vix ſunt totidem quot

Theba-

Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.

Et nunc verò pauciores.

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero.

A quo tot ſæculis diſtamus. Quotiens de optimo quæſitum, quotiens non inventum? & ubi inveniſſe ſe putabant, quotiens erratum? Optimam quidem aquam eſſe Pindarus aſſeruit. Forſan quod ex eâ prodiiſſe omnia cum Homero ſuo crederet. Vereor tamen admodum, ne hoc Bacchi ſacerdotibus perſuaſerit. Et qui optima illa, quæ orbem terrarum non ſemel inundavit? Æſopus vir, nulli veterum ſapientia ſecundus, & qui in omnem rerum naturam penetravit, cum ſervire videretur, nec ſerviret, rogatus quid optimum ſimul & peſſimum eſſet, linguas eſſe reſpondit. Optimum tamen non

dixit,

dixit, quia peſſimum pariter erat; quod ipſe non ignorabat. Et optimum & maximum Jovem vocant. Sed an optimus ille, cujus flagitia utraſque Poëtarum paginas implevere? Profecto ſi ille hominum & Deorum, ut volunt, parens optimus dicendus non eſt, quia non fuit, quid de nobis dicendum, qui extra cœlum habitamus? Ariſtomenes Mileſius Græcorum optimus ab Apolline judicatus eſt. Sed quo minus talem fuiſſe credatis, conſulite annales. P. Cornelius Scipio Naſica Optimus dictus, non omnium tamen ſed Romanorum. Sic ut bonus tantum fuerit, qui inter peſſimos præſtabat. Trajano Optimi cognomen delatum eſt. Verum & poculis indulſit, & iſti flagitio,

cujus vix audeo dicere nomen.

Hiſtoriam modo imperii ejus con-

conſulite, & invenietis. Ita plures non ex merito, ſed adulatione ut optimi laudati. Ita optimi dicti, qui peſſimis erant meliores, non qui præ cæteris bonis magnitudine virtutis excellebant. Tam rarum eſt optimum & eſſe, & merito audire. Non cum malis optimus comparandus eſt, ſed bonis. Qui enim talis meliorem non agnoſcit. Et ſi agnoſcat, optimus non eſt. Optimum eſſe amplius quid eſt, quàm aut mens noſtra, aut ſermo hic capit. Et optimus inter homines nunquam fuit; ac deſcribere non poſſumus optimum, quia optimi non ſumus. Bene tamen Alexander, qui non tam optimum, qui non eſt, quàm qui ab eo abeſſet propius, tot regnorum voluit adire hæreditatem. Imprudenter, quod talem è ſuis non delegerit; niſi miſerior forſan, quod non invenerit. Et ſic

ſic quidem nobis videtur. Caveant principes, & ſequantur. Caveant ne incertum; ſequantur ut optimum, prout fieri poteſt hæredem faciant. Sic ſupererun Reipub. poſtquam obiêre; & regno præerunt, poſtquam illuc reliquêre. Claudam ego ſermonem hunc omnem de iis, qui rerum principibus ſuccedunt, aut ſuccedere debent, elegantiſſimo veriſſimóque illo Perſarum proverbio; Boni Principis Defuncti Laudatissimum Epitaphium Est, Bonus Quem Dedit Ipse Aut Genuit, Successor. Malus enim eſt, cætera optimus Princeps, cui, cum optimum dare potuerit Reipub. malus ſuccedit.

X I.

Cede majori.

Cede

Cede majori.

UT ſub majoris umbra enata tenella adhuc arbor ſe flectit, ita Principes uſurpandi. qui ſuos infra id etiam eſſe volunt, quod ſunt, & habent. Nam magnitudini ſuæ deberi putant, ſua quemque vel ignorare, vel non profiteri. Non facienda hic omnia, quæ potes; & diſſimulanda, quæ jam feciſti. Tuum eſt hîc debere, etiam cum ſolviſti. Dives eſt, qui Principi ſuo debet: inops verò & miſer, qui ſatisfeciſſe videri vult, & ſatisfecit. Majorem Principem cogita quàm eſt; & te ipſo te minorem. Fortunam ejus, & tuam cogita. Illa tibi tanta ſit, ut nec obſtringi queat nec expleri. Tua autem talis, ut ſatisfacere non poſſit; & ſi poſſit, atque ſatisfecerit non tamen ſatisfeciſſe videatur.

Feſti-

XII.

Feſtina lente.

Feſti-

Feſtina lente.

QUi pullos nido exturbare vult uſque dum volucres ſunt non moratur; nec tamen ita feſtinat, ut auferat cum à matribus adhuc foveri debent & educari. Sic tarditatem atque celeritatem in agendo indicamus. Qui nimium feſtinat, incitato gradu ad exitium contendit: qui diutius moratur, aut commodum ſuum, aut ſalutem intermittit. In celeritate temeritatem, in mora conſilii inopiam deteſtamur. Nec hic, nec ibi in rem noſtram bene conſulere poſſumus. Hic, quia quo diutius hæremus, eo & pejora ſubinde amplectimur & bene ante cogitata damnamus. Ibi quia quod præcipiti animo parum bene conſultum eſt, malam in eventu fortunam experitur. In utroque tempera-

mento

mento & prudentia opus eſt. Temperamento; ne in alio peccemus, dum alterum declinamus; prudentia; ut quid eorum facto opus ſit videamus. Fabius cunctatoris nomen accepit & laudatus eſt: quippe cunctatione ſua Rempublicam ſervavit, cui jam Hannibal imminebat. Lente feſtinandum eſt. Qui moratur, cum res poſcit, jam feſtinat; qui feſtinat cum oportet, ſatis diu moratus eſt. Qui moratur, ubi feſtinandum eſt, faventem fortunam tarditate ſua ſiſtit. Qui feſtinat, ubi morandum eſt, in malo ſuo commoratur.

Alterum etiam hinc diſcimus: ſuffocanda initia ſeditionum, quæ ubi adultæ, & provectæ altius, vix poſſunt cohiberi. Primò cauſa exſtirpanda eſt; quæ niſi ſublata ſit, reprimuntur quidem ad tempus mala, ſed non penitus tolluntur.

Renaſcitur enim ſubinde, quod cauſſam adhuc habet. Ut in agris infelix lolium, quamvis decuſſum jam, poſtea tamen prodit, quia radix non exciſa eſt. Secundo vires & animi eorum diſtrahendi, qui promovere ſeditionem & poſſunt, & volunt. Diſtractæ vires, quæ animo, non loco; diſtracti animi, qui loco, non fide conjunguntur. Locus facit ut non audeant hic & illic, quod hic conjuncti omnes auderent. Animus facit, ut alter alteri non credat; nec proinde etiam ſibi; quia ſolus exſequi non poteſt, & cum alio non vult. Tertio è medio tollendi, qui auctores ſunt, aut, ſi commodè tolli non poſſint, unicè laborandum, ne cæteri auctores ſequantur, Non ſequentur, ſi ſuſpecti cæteris reddantur.

Reſpi-

XIII.

Reſpice finem.

 Reſpice

Reſpice finem.

NON peccabo, ſi Reipub. adminiſtrationem cum Labyrintho contendam. Hic ambages multæ, & impeditæ; illa ardua, varia, & infinitis mutationibus obnoxia. Ex hoc & illa pauci feliciter evadunt, quia rectam rationem ignorant. Multi in ipſo initio impingunt, aut, ſi bene rem geſſerint, in cæteris deſtituuntur. Non aliam ob cauſſam; quàm quod bonum non fuerit, quod bene cœptum exiſtimabant. Bene cœpit, bene progreſſus eſt, qui ad finem adtendit. Duplex autem ille, & quem relinquimus, & ad quem adſpiramus. Ex illo hic dependet. In illo cogitanda, quæ fuêre; in hoc, quæ jam ſunt, ut eum, qui nondum eſt, obtinere tandem poſſimus.

XIV.

Alter & idem.

Alter & idem.

QUemadmodum ſigillum ceræ impreſſum eandem huic vim præſtat, quam habet: ita majeſtatem in alios ſuam Princeps tranſmittit. Cum enim unius hic ſit, omnibus præeſſe, unus tamen omnia præſens ipſe, non poſſit moderari, in partem curarum vocandi per quos ibi ſit, ubi non eſt, loquatur ubi tacet, &, ut ſimul dicam, cum imperio agat, ubi oportet, & non videtur. Tantum eſt in majeſtate. Datur illa alii, & tamen in poteſtate ejus manet, qui dedit. Idem tamen eſt hac parte, qui accipit, cum illo, à quo accepit. Princeps ſe in alium, alius ſe in principem transfundit. dum ille per hunc, hic pro illo agit: ille commodata, hic accepta agendi auctoritate.

Hoc

X V.

Hoc age.

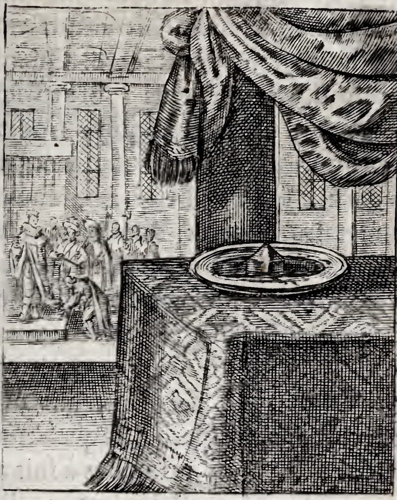

Hoc age.

QUi colore aliquo imbuere pannum vult, non intingit leviter, ſed totum infigit. Sequi exemplum eos maximè velim, qui in Repub. verſantur. Agendum id quod agitur, &, niſi ſerio agatur, non cœpiſſe præſtat. Nihil agit, qui frigidè: malè, qui non ita, ut oportet. In utroque ſedulitatem, in hoc etiam prudentiam deſideramus.

XVI.

Sine cæde & ſanguine pauci.

Sine cæde & ſanguine pauci.

PErſuaſum vulgo eſt hircorum ſanguine adamantes confringi, &, quamquam negent alii, nobis tamen credere hic viſum eſt, & ſimul principes docere. Quemadmodum Æſopus brutorum quandam quaſi Rempub: fingit, quæ nunquam fuit, ut quid privatim, quid publicè agendum, mortales doceret. Exemplum ſequimur, & ex re incerta, quod certum eſt, probamus. Tyranni imago eſt, quam exhibemus; qui ſubvertit omnia, cum aut pater eſſe populi deberet, aut cuſtos, ſicut Plato loquebatur. Quare ut boni principes à ſuis amantur, ita mali timentur. Illi ob modeſtiam: hi ob crudelitatem: illi quia amant, hi quia non poſſunt non timere. Unde pejor horum conditio eſt, quam ſub-

ſubditorum. Illi enim omnes, hi unum timent; & quot ſubditos, tot hoſtes habent. Legite diras & exſecrationes Romanorum. PARRICIDÆ CADAVER UNCO TRAHATUR. TYRANNI CADAVER IN SPOLIARIO PONATUR. QUI OMNES OCCIDIT, UNCO TRAHATUR. QUI OMNEM ÆTATEM OCCIDIT, UNCO TRAHATUR. QUI VTRVMQVE SEXVM OCCIDIT, VNCO TRAHATVR. QVI SANGVINI SVO NON PEPERCIT, VNCO TRAHATUR. QVI TEMPLA SPOLIAVIT, VNCO TRAHATVR. QVI TESTAMENTA DELEVIT, VNCO TRAHATVR. QVI VIVOS SPOLIAVIT, VNCO TRAHATVR. QVI PRETIA VITÆ ACCEPIT, VNCO TRAHATVR. QVI PRETIA VITÆ EXEGIT, ET FIDEM NON SERVAVIT, VNCO TRAHATVR. QVI SENATVM VENDIDIT, VNCO TRAHATVR. INNOCENTES SEPVLTI NON SVNT, PARRICIDÆ CADAVER TRAHATVR. PARRICIDA SEPVLTOS ERVIT, PARRICIDÆ CADAVER TRAHATVR. SICVT FECIT, SIC PATIATVR. Par ergo metus illi qui infert, & cui infertur. Sed il-

le metuitur, quàm diu poteſt; hic metuit, quamdiu vult. Et ut non diu velit, non odio tantùm, ſed legibus & præmiis provocatur. Audite quid indictum olim fuerit Athenis;

QVI TYRANNVM OCCIDERIT, OLYMPIONICARVM PRÆMIVM ACCIPITO, ET QVAM REM SIBI VOLET A MAGISTRATV DEPOSCITO, ET MAGISTRATVS EI CONCEDITO.

TYRANNO OCCISO QVINQVE EJVS PROXIMOS COGNATIONE MAGISTRATVS NECATO.

Nam nemo non poteſt non odiſſe illum, à quo odio habetur; non exitium ei inferre, à quo intentatur; non exſpectare, quod meretur. Quanto minus bonum principem extollunt ſubditi; quia talis modo eſt, qualis eſſe debebat; tanto magis tyrannum exſecrantur, quia non eſt, qualem eſſe oportebat. Undique & ſemper exſpectant, quod vel ſemel tantum

tantum meruêre. Satellites habent; ſed illos ipſos timent; in abdita ſecedunt; ſed ſibi ſoli non videntur. Et quaſi alii deſint, ſe ipſos perſequuntur. Fruſtra Dionyſius tyrannus cubiculum foſſa cinxit: metum incluſit. Fruſtra in lectum ponte ſe recepit: ſe ipſum non excluſit; & non admiſſis aliis, admiſiſſe tamen ſe credidit. Fruſtra, quod funeſtum caput tonſori committere non auderet, candente carbone capillos aduſſit: tandem obtruncatus eſt. Cum omnes metuiſſet, ab uno ſublatus eſt. Sic ut gravior ei vita, quàm mors fuerit. Proinde miſer ſibi tyrannus eſt, dum aliis eſſe vult. Sibi, & dum vivit, nunquam ſecurus, & dum moritur, non quia deficit natura, ſed odio habetur.

XVII.

Fronti nulla fides.

Fronti nulla fides.

SCenam hîc pingo, in qua perſonam quiſque & accipit, & deponit, atque alius eſt, quàm videtur. Sic ut proprium hic ſit fallere, ut veriſſimè dixit Plato. Nec aliter ſe habent Rerumpub. arcana, quæ artes potius, & umbras rerum, & ſimulachra Tacitus nominavit. In quibus aliud eſt, quam videtur, imo hoc ipſum non eſt, quod videtur. Et fingitur quod non eſt, ut ſit, quod eſſe debebat. Quippe ita cum populo eſt comparatum, ut ſpecioſis nominibus ineſcatus falſo credat, ſi verum audiret. Sic à nutricibus ſuis infantes, à medicis ægri falluntur. Et qui ſic agit, fallere non dicitur, quia fallere neceſſe eſt, ut idem Plato exiſtimabat. Non ibo extra Rempub. Romano-

manorum. Numa cum Egeria concubuit, quam nunquam vidit, & ab eâ leges accepit, quas ipſe excogitavit. Ut quod Regis non potuiſſet, numinis auctoritas perſuaderet. Nec aliter conſulti totiens libri Sibyllarum, & ex eorum præſcripto tam multa imperata: qui forſan nunquam exſtitêre. Nemo hæc altius Tiberio penetravit. Is veterem Rempub. ubique præ ſe tulit, cum eam deleret: nomen tribunitiæ poteſtatis obtendit, cum inſtar Principis omnia occuparet. Ut ſcena igitur, ita Reſpublica. Et in hac, & in illa non ita ſe omnia habent, ut prætenduntur. Nam ſi quæ ſunt viderentur, non eſſent, quæ ſunt. Jam ſunt, quia alia, quàm ſunt, videntur.

EMBLEMATUM

FINIS.

MARCI ZVERII BOXHORNII

De

ROMANORUM IMPERIO,

ALIISQVE,

DISSERTATIONES POLITICÆ.

DISPUTATIO PRIMA,

De

ROMULI PRINCIPATU.

JOAN. THOMÆ F. ERPENIVS
Reſpond.

THESIS I.

IMPERIUM ROMANUM cœpiſſe anno Mundi 3219. ante Chriſtum natum 752. quo Æterno Urbs condita traditur, plerique Chronologi conſentiunt; primam ejus formam Monarchicam ſive Regiam fuiſſe, apud omnes in confeſſo eſt; & hanc potius, quàm Ariſtocraticam aut Democraticam, illius tum ferocioris populi ingenio conveniſſe, haud temerè à nobis affirmatur. Minor enim libertas, quod in Monarchia uſu venit, concedi illis debuit, qui per

per omnem licentiam hactenus vitam egerant, & ad conſtituendam novam Remp. vocabantur. Ex quo apertum eſt, quæ Reipub. forma melior ſit, fruſtra plerumque diſputari. Quævis enim optima & longè cæteris præferenda, quæ ſuorum ingeniis eſt attemperata. Quare & poſt exactos Reges, Senatus & Populi, poſt certamina populi & potentiorum, Cæſarum Imperium Romanis maximè conveniſſe cenſendum eſt.

I I.

Primus id habuit Romulus; Rhea Sylvia, virgine Veſtali, & Marte, ut ferunt, genitus; callidè recepto inter veteres more, ut narrationibus in miraculum corruptis initia Rerumpubl. ac Principum conſecrarent. Imperio autem abſolutiſſimo uſus eſt, quod παμβασιλεία Ariſtoteli, ἐξουσία αὐτοτελὴς Straboni, *ſummum rerum judi-*

judicium Tacito Annal. vi. appellatur. Auctor eſt idem lib. Ann. iii. *Nobis*, inquit, *Romulus ut libitum, imperitaverat.* Et tamen in eo conſtare debuit, ac conſtitit, populo ſua libertas. Non enim tali Principi quidvis licet. Neque res ſunt natura ſua diſſociabiles, aut pugnant, abſolutiſſimum Principum imperium, & populi libertas. Nec, quod exiſtimant nonnulla, hoc imperium & libertas opponuntur à Tacito, ubi inquit; *Vrbem Romam à principio Reges habuêre; libertatem & Conſulatum L. Brutus inſtituit*; ſub initium Ann. i. Certè in quovis legitimo imperio, ſubditis ſua eſſe debet libertas; ac proinde etiam in illo ſummo.

III.

Frater ei Remus fuit. *Gemini erant*, inquit Florus; *uter auſpicaretur & regeret adhibuêre piacula.*

Romu-

Romulus victor augurio urbem excitat.
Ad cujus tutelam ſufficere vallum vi-
debatur; cujus dum irridet anguſtias
Remus, idque increpat ſaltu, du-
bium an juſſu fratris occiſus eſt. Du-
biè de Romulo, de Remo admo-
dum modeſtè. Sed multo gravio-
ra huic à Plutarcho in Romulo
tribuuntur; τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν
ἔργων, τοῖς δ' ἐμποδὼν ἐγίνετο; *Quæ-*
dam, inquit, *operum Romuli ludi-*
brio habuit, quædam & interpellavit.
Quod poſtremum vim etiam fa-
ctam ſignificat. Cædem tamen il-
lam Remi ut iniquiſſimam recen-
tiorum plerique ac veterum inter-
pretantur. At gravem ſatis & ido-
" neam Romulo cauſſam fuiſſe ju-
" dicamus. Cautius tamen feciſſet,
" ſi abſtinuiſſet à cæde, ad declinan-
dum odium, quo ſummo labora-
" vit, poſtquam

" *Fraterno primi maduerunt ſan-*
guine muri.

Nam

Nam juſtiſſimæ etiam pœnæ principes reddunt exoſos; ideoque ſubinde melius eſt, eas non exigere, aut ſaltem mitigare. Hinc autem petenda origo eſt illius juris, quo placuit ut mœnia civitatum ſancta haberentur; prudentiſſimo certè inſtituto.

I V.

Conditâ urbe deeſſe viſus eſt idoneus civium numerus. Ac iccirco Aſylum apertum. Ad quod, impunitatis præmio propoſito, undique plurimi confluxêre, boni, mali, ſervi, debitores, latrones, alii facinoroſi. Et quoſvis Romulus excepit; nec ſervum domino, nec creditori nexum, nec Magiſtratui reum, quanquam rogatus, reddidit, ut in ejus vita author eſt Plutarchus. Quod ut iniquiſſimum ſugillat Albericus Gentilis, lib. 1. cap. 11. De Armis Romanis. Nos æquum id, & primæ

origini plurimarum Rerumpubl. apprime convenire exiſtimamus. Neque interim eo exemplo tueri ſe poſſunt, qui olim ac hodie civitates ſuas eadem ratione augere inſtituerunt. Non enim idem utilitati jus eſt, quod eſt neceſſitati.

V.

At convenerat hactenus populus modo virorum; & ſequior ſexus deſiderabatur. Miſſi igitur ad vicinos populos legati, matrimonia ambituri. Cæterùm repulſam tulêre. quæ & naturæ & gentium juri adverſa fuit, ſicut & iis officiis, quæ vicino ac hactenus innoxio populo debebantur. Romulus igitur, neceſſitate compulſus, ad licitas Principibus artes confugit; vicinos ad indicta ludorum ſpectacula vocat; quorum virgines, doli ignaræ, & veniunt, & juſſu Romuli rapiuntur. Quod ejus factum mirum in modum

dum exagitant ex Chriſtianis antiquis Tertullianus de Spectac. Minutius in Octavio, Auguſtin. de Civ. Dei lib. II. c. XVII. lib. III. cap. XIII. Nos, Plutarchi ac melioris rationis auctoritatem ſequuti, aliter ſentimus, & id factum *κάλλιστον*, & *πολιτικώτατον* cum eo appellantes laudamus. qui & paſſim *τὸ περὶ τὰς γυναῖκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθὲν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην*, id factum non ex libidine, ſed ob connubiorum difficultatem neceſſario facinore perpetratum ſcribit, ac ſic ſatis tuetur.

V I.

Hæc origo prima bellorum in Italia cum Romanis. in quibus gerendis dubites, utrum major prudentiorque Romulus fuerit, an in victoriarum recto uſu. Victos pleroſque in Romanam civitatem recepit. ut, ſcilicet, victis non eſſet grave victoris impe-

 rium;

rium; atque illi, ut vetus auctor loquitur, dominum mutâſſe viderentur, non fortunam. Civitates autem ſubditas (paucis exceptis, quas, ut nulli uſui futuras, diruit) Romanis inhabitandas dedit. Quæ prima & vera origo Coloniarum Populi Romani. Prior mos recipiendi in urbem victas nationes tandem deſiit, hac auctâ plus ſatis & habitatâ; alter traditus poſteris & ſemper probatus, tranſmittendarum in provincias Coloniarum. quas licet *ſedes ſervitutis* apud Tacitum Ann. XVI. appellent Provinciales, ideoque cogitent de rebellione, inter arces tamen & præcipua ac neceſſaria illius imperii munimenta veniunt laudandæ.

VII.

Ac hi quidem populi, vel vi ſubacti, vel metu ad deditionem ſunt compulſi, quod neque eo-

dem

dem tempore, neque armis & conſiliis conjunctis Romanos aggrederentur. Dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur: quod de Britannis in vita Agricolæ Tacitus pronunciavit. Igitur invalidi populi domi imperio ſinguli diſtincti, belli ſtudiis conſiliiſque conjungendi ſunt, ubi cum potentioribus committuntur.

VIII.

Inter cæteros autem plurimum negotii Sabini præbuêre. Sed cum his, viſceribus urbis inhærentibus, pax facta, iis legibus, ut Sabinis ad Romanos tranſeuntibus, illorum Rex Titus Tatius ſimul cum Romulo imperium haberet. Quare Συνάρχων Romuli Plutarcho appellatur. Quo imperio licet per annos aliquot continuato; neque Imperium Romanum deſiit eſſe Monarchicum, neque Reſpub. in Repub. fuit, quod in

Reipub. adminiſtratione eſt monſtroſum. Sed hic cœpit illa vetus Tacito in vita Agricolæ dicta & recepta pridem conſuetudo populi Romani, ut inter inſtrumenta ſervitutis etiam Reges haberet; magnificis ſcilicet titulis delinitos.

I X.

Quinquennio ferè ſic exacto Tatius occiditur, inſidiis Laurentum, dubium an à Romulo ſubornatis, quorum legatos Romam proficiſcentes Tatii familiares & propinqui in itinere ſpoliaverant. qui gentium jure poſtulati ad pœnam, nec dediti erant. Rei quippe principes merito cenſentur, qui reos, violati inprimis gentium juris, neque puniunt ipſi, neque aliis dedunt ad pœnam, cum poſſint. Sed & id primum in Romanorum hiſtoria exemplum eſt, quo inviolabiles legati meritò cenſentur, non modo eo

do eo in loco, in quo munere funguntur, ſed & in via, qua accedunt, quâque revertuntur. quod & eò nos extendimus, ut auctoritate ejus Reipubl., ad quam miſſi ſunt, etiamſi adverſus eam conjurâſſe deprehendantur, haud eos jure puniri poſſe ſtatuamus.

X.

Hæc ferè externa. Præcipuum Romuli domi inſtitutum eſt Senatus. In eum præcipuæ dignationis, & majores annis, centum adlecti. Quem numerum ſunt qui nimium arbitrantur; nos eum ut idoneum & inſtituto Regis convenientem laudamus. Nam & ſic plures demereri potuit ſibi, quod in novo præſertim imperio neceſſe; & quæ ex plurium conſilio decreta vulgo videntur, facilius admittuntur. Interim ſpeciem potius auctoritatis, quàm vim, Senatui permiſit. *Neque enim ad*

Rempub. gerendam, inquit Plutarchus, *adhibebantur Senatores, ſed nomen modo & ſpeciem honorificam; ac de more potius, quàm ſententiæ dicendæ cauſſa cogebantur in Senatum*; Planè idem, quod de Senatu ſub primorum Cæſarum imperio paſſim prodit Tacitus, cum illi ὄνομα ϗ σχῆμα ἔντιμον, hoc eſt, ut ipſe loquitur, magnifica verbis omnia, ſed re inania tantum manſêre. Neque tamen Romulus, ut Cæſares, in eo peccavit. Non enim alia arrogare ſibi jure poterat Senatus, quàm quæ ab illo, à quo erat inſtitutus, acceperat.

X I.

Ægrè tamen hæc ferre Senatores. Quare cum poſt annos imperii XXXVII, vitæ LV. ut auctor eſt Dionyſius, apud Capreæ paludem videri deſiiſſet, conſpiratione patrum necatum eum plerique tradidêre. Cui narrationi quidem ſi haben-

habenda ſit fides, quin id iniquiſſimum factum fuerit Senatorum, dubitari haud debet. Neque enim, tyrannidem exercuiſſe Romulum, colligere eſt. Ferocius quidem ei tribuitur ingenium. Sed ferenda ſunt Principum ingenia; optimi votis expoſcendi, qualeſcunque tolerandi; neque Rebuſpubl. uſui ſunt crebræ Principum mutationes. Quæ monita apud Tacitum paſſim leguntur.

DISPUTATIO SECUNDA

De

NUMÆ PRINCIPATU.

BERNARDUS von Dewitzen/ Eques Pomeran. Reſp.

THESIS I.

ROMULI exceſſum inter & initia Imperii Numæ, unius anni Interregnum Romæ fuit, quod *Regni intervallum* eleganter vocat Livius, & Romanarum rerum Græci Scriptores μεσοβασιλείαν interpretantur. Centenarius Patrum aut Senatorum numerus in decem decurias diviſus eſt. Ex ſingulis decuriis ſinguli delecti, qui ſummæ rerum præeſſent, & imperium ſociarent, quod quinque dierum ſpatio finiretur. Ita decem ſimul imperitabant, ex

quibus unus tantum cum inſignibus imperii & lictoribus erat. Ac ſic per omnes in orbem ibat ſuprema poteſtas. Hæc ex Livio colliguntur. Plutarchus auctor eſt, in ſingulos Patrum ſupremum imperium viciſſim fuiſſe collatum, quod poſt horas ſex exactas terminaretur. At Livii narrátio rationi magis convenit, ac idcirco verior nobis videtur. Major quippe eorum auctoritas eſſe potuit, qui per dies quinque præerant, quàm iſtorum, qui ſex horarum imperium adepti, iis elapſis, privatorum loco habebantur. Cæterum, cum toto ſimul Senatu ſociatum imperium, dum de eligendo Rege agitur, tutius prudentiuſque futurum fuiſſe nobis videtur.

II.

Sed ſuperſtiti Romulo de ſucceſſore deligendo imprimis cura eſſe

eſſe debuerat. Quæ ferè ſemper cautioribus Principibus, maximè Auguſto, fuit; qui vivus videnſque nepotes ſuos, alioſque, in certam ſpem imperii adoptavit, non tantum quo ipſe, ſed etiam ut Reſpub. pluribus certioribuſque, ſicut Tacitus Annal. 1. loquitur, munimentis inniteretur. Neque enim Reges modò, ſed & regna ipſa ſic tutiora redduntur. At in interregno vix idonea ſatis imperitantium auctoritas, & prope vacuum imperium eſt; quod ab ambitioſis & deterioribus facile occupatur.

III.

Verum inter hæc fremere plebes Romana; centum dominos & toties mutandos nolle; quorundam ſuperbius imperium interpretari: denique unum Regem velle. Igitur Partes, qui ſervare ſibi imperium maluerant, urgen-

urgente multitudine, cujus totius conſenſui impares ſunt, & imprudenter ſe opponunt ſupremi magiſtratus, decernunt. qui Romæ regnaret. Is erat Numa Pompilius, qui haud ſequutus Sabinos, Romam cum Tatio migrantes, Curibus Sabinis habitabat; *omnis divini atque humani juris conſultiſſimus*, ut Livius; φύσει πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὖ κεκραμένος τὸ ἦθος, *naturâ ad omnem virtutem temperato animo inſtructus*; ut Plutarchus loquuntur. quare merito creditum, ejuſdem imperii æquabili jure & Romanos, & junctos iis Sabinos eum complexurum. Quæ naturæ bonitas, & virtutes, ſapientiæ maximè ſtudiis acquiſitæ, quanto inventu ſunt rariores, tanto magis cavendum eſt à Romanorum, Regem ſibi exterum adſciſcentium, exemplo. Et, li-

cet peregini creditas ſibi Reſpub. nonnunquam bene habuiſſe legantur, prudentiſſimum tamen æquiſſimumque eſt illarum gentium inſtitutum, quæ ut ad obſequii gloriam admittunt peregrinos; ita eoſdem æternis, nec mutandis, legibus arcent à Reipub. adminiſtratione. Sunt enim his minores plerumque in eam caritates.

I V.

At cum hac tempeſtate plurimis involutus bellis eſſet Populus Romanus, & Numa militiæ inexpertus, ac ab eâ averſus, pacis tantum ſtudia coluiſſet, erunt forte, qui prudentiam eorum deſiderabunt, à quibus princeps φιλοπόλεμος & bello innutritus vocari potius ad regnum debuerit. Nos tamen optimo conſilio huic potius oblatum tunc imperium cenſemus.

V.

Ergo miſſi ad eum legati, qui Senatus ac populi, imperium offerentium, deſideria exponunt. Tum ille, malle ſe privatum vivere, reſpondit. gnarus, ſcilicet, grave & ſubjectum fortunæ eſſe cuncta regendi onus. Et certè facilius tutiuſque eſt obſequi, quam imperare. Neque tamen propterea vacua relinquenda ſunt imperia. At aliud hic jus in civem eſt, aliud in peregrinum. Civis jure cogi poteſt ad gerendum magiſtratum; quia magiſtratum gerere, inter neceſſaria munia eſt. Unde apparet illarum inter nonnullas gentes legum æquitas, quæ jubent, ut exilio Rempub. mutet, qui contumaciter abnuit gerere injunctam imperii dignitatem. Peregrinus vero cogi haud poteſt. Itaque Numam ſuadendo aggreſſi Romani tandem ſibi Regem impetravêre. Is

V I.

Is initia imperii, amotis cohortibus armatis; quæ Celerum dicebantur, quibuſque, ob ſecuritatem majorem, Romulus ſeſe circumſepſerat, commendare conatus eſt. His quippe ad cuſtodiam aſſumptis, inſigne populi odium in Romulum erupiſſe conſtabat. Neque tamen propterea Numæ hoc conſilium probandum eſt. Quanquam enim, ut in Panegyrico diſſerit Plinius, fidiſſima ſit cuſtodia, Principis ipſius innocentia; ſitque hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere; ab optimis tamen Principibus armati corporum cuſtodes optimo ac neceſſario conſilio aſſumuntur.

V I I.

Sapientiæ aut Philoſophiæ ſtudia ac præcepta ad curam imperii cautè ac feliciter cum contuliſſe,

omnium

omnium auctorum conſenſu celebratum eſt. Non tamen magiſtratibus ad ſapientiæ ſummam ἀκρίβειαν omnia imperanda aut exigenda ſunt. Neque enim iſtam mores hominum patiuntur. Ac noxia Reipub. eſt illa ſapientia, ex qua non tenetur modus, quamque *intempeſtivam* eleganter Tacitus Hiſtor. III. ubi de Muſonio Rufo, appellavit. Ergo ex Politicæ Philoſophiæ præſcripto non jubendum eſt, quidquid tantum ratio, ſed quidquid ratio ſimul & Reſpub. probat.

VIII.

At cum inclyta eſſet religio viri, omnis Deorum cultus, cum Sacerdotiis, inſtitutus ac diſtinctus, omnium ejus operum pulcherrimum & maximè neceſſarium fuit. Ea quippe, quæ magiſtratus ſubditis, & hi viciſſim illis debent, non alia ratione aut ſan-

ſanctiora fiunt, aut promptius poſſunt obtinere, quàm ſi ſupremam alicujus numinis poteſtatem, illâ ſupremorum magiſtratuum majorem, agnoſcant & imperantes & obſequentes. cujus, ſcilicet, juſſu ac nutu credantur imperia conſtitui, everti, conſervari; quodque graviſſimis pœnis eos perſequuturum certo ſit, qui aut male geſturi ſunt imperium, aut debitum obſequium detrectaturi; ac denique ex quo ingentia illi præmia haud dubiè exſpectent, qui acceptam in civili illa ſocietate perſonam ſanctè integréque ſunt geſturi. Unde liquet claretque, vinculum Reipub. adeò neceſſarium eſſe religionem, ut præſtet falſam in eâ eſſe & coli, quàm nullam. Et ſimulatus illæ Numæ cum Ægeriâ congreſſus, & ancilia cœlo, delapſa & æterni iſti tantâque ſolicitudine

ſemper

ſemper cuſtoditi. Veſtæ ignes, aliaque ejuſmodi figmenta aut inſtituta, ut reapſe vana ſunt, ſtolida, &, ſi mollius accipias, miſeranda, ita inter præcipua, continendi iſtius imperii inſtrumenta fuêre.

IX.

Cultu Deorum ac veneratione Romanis perſuaſa, primus in Rempub. invexit morem concipiendorum per numen juramentorum, quibus, ubi id neceſſe, uniuscujuſque fides magis adſtringeretur, eliceretur & probaretur; licito & ad temperandam ſocietatem civilem neceſſario inprimis inſtituto.

X.

Fecialium origo & jus ad eumdem auctorem refertur. Horum erat, ſi quæ populo Romano injuriæ eſſent illatæ, apud eos, qui intulerant, queri, & res ablatas repe-

repetere, & juſta alia omnia erigere; ac, his demum negatis, bellum denunciare. Quod juri gentium convenientiſſimum fuit, quo placet, ut non gerantur bella, niſi indicta; nec indicantur, niſi cum pacatis & mitioribus conſiliis alia omnia nequidquam ſunt tentata. Neque enim cauſſa belli juſta eſt, niſi etiam ſit neceſſaria.

X I.

Cæterum eo imperitante Romani bella geſſiſſe haud leguntur. Adeò ille pacis ſtudiis non modo imbuerat animos ſuorum; ſed vicinarum quoque gentium ſibi amorem conciliaverat. Non igitur auctum ſub illo imperium, ſed magis confirmatum eſt. *Eo*, inquit Florus de Numa, *ferocem populum redegit, ut quod vi & injuria occupaverat imperium, religione atque juſtitia gubernaret.* Quod venuſtiſſi-

nuſtiſſimi Scriptoris verum de Numa, iniquum de Romulo judicium eſt. Neque enim injuria Populus Romanus imperium occupavit; neque injuſta illa bella ſunt, quæ regnante Romulo geſſit. Verum quidem eſt, nulla bella ſine iniquitate aliqua poſſe adminiſtrari; at ex eo, colligere, injuſta eſſe, planè fuerit abſurdum. Et de Numa quidem nunc iſta ſuffecerint; qui exactis imperii annis XLIII. magno ſui deſiderio relicto, finem vivendi creditur feciſſe.

DISPUTATIO TERTIA

De

TULLI HOSTILII PRINCIPATU.

CHRISTIANUS MOLL.
Reſpond.

THESIS I.

NUMAM TULLUS HOSTILIUS, ſed ingenio diſſimili, bellator, & ipſo ferocior Romulo, in imperio excepit. qui civitatem Romanam, ne dulcedine inertiæ ſoloque religionis ſtudio torpeſceret, ex pacata eam fecit, quam φλεγμαίνουσαν πόλιν, ſive æſtuantem, Plato appellavit.

II.

Itaque exercere domi juventutem, &, quanquam nullo adhuc hoſte, belli artes docere prin-

princeps ei cura fuit. Unde mos per multa dehinc ſæcula optimo conſilio obſervatus ad poſteros abiit campeſtrium meditationum; quibus, in altiſſimâ etiam pace, ad armorum tractationem, & omnia militiæ munia, idonea civium manus imbuebatur. Pax quippe ſicut ſanctè obſervanda eſt, tanquam ſemper manſura; ita caſtrenſibus ſtudiis exercenda eſt, velut quæ facile & brevi in bellum ſit exitura. Nam experiendo ſemper cognitum eſt, nomen pacis inter mortales potius exiſtere quàm uſum.

III.

Militarem tum quoque diſciplinam ille condidit, matrem prope unicam & alumnam tot triumphorum Populi Romani. Hujus præcipue partes, ordo militiæ, ſua cuique munia præſcripta, ac denique juriſdictionis caſtrenſis rigi-

rigidiſſimæ leges. Nam adductius ſeveriuſq; imperium convenit militaribus ingeniis, quam paganis, aut iis, qui milites non ſunt. Quare ex præſcripto diſciplinæ Romanæ, à Tullo ſancitæ, nonnulla delicta, quæ pagano vel nullam irrogant pœnam, vel leviorem, militi graviſſimam imponunt. Quod & cordatæ omnes gentes ſequuntur; & æquiſſimum eſſe ſtatuimus. Nam, ut M. Cato in fragmentis librorum de Re militari tradit, aliis in rebus errata poſtmodum corrigi poſſunt; in bello autem delicta non accipiunt emendationem; & leviſſimi errores exitii omnium ſunt hîc, aut eſſe poſſunt, cauſſa.

IV.

His ita domi ordinatis aggreditur Albanos. Cauſſa belli variè traditur. Quod Albanus tum princeps populus magnitudine ſuâ impediret,

pediret, aut impediturus crederetur incrementa imperii Romani, vero ſimillima nobis videtur. Quæ cauſſa belli quin injuſta ſit, ambigi haud debet Nec enim perſequi convenit belli pœnâ, quæ omnium maxima jure gentium conſtituta eſt, quidquid nobis noxium eſt, ſed tantum quod aliis in nos haud licet. Neque ſemper iniquum aut illicitum eſt, ſive in publica, ſive privata cauſſa, quod alteri nocet. Ex quo cuique colligere promptum eſt, planè illaudata eſſe illa bella, quorum neque cauſſa alia eſt, neque alius finis, quàm aliarum, ſive vicinarum, ſive remotiorum, gentium ſine ullâ iniquitate noxiam magnitudinem & potentiam impedire ac conturbare.

V.

Cæterum cum uterque populus frequentibus prœliis utrimque atte-

attereretur, & ſimilior victo plerumque victor eſſet, placuit tandem in compendium mittere atrociſſimum bellum, duello trigeminis, inde Horatiis, hinc Curiatiis, permiſſo. Ante omnia autem pactæ fœderis leges. In quam rem M. Valerius, fetialis, & Sp. Fuſius, pater patratus (is, inquit Livius, ad jus jurandum patrandum, id eſt, ſanciendum, fit) legati delecti ſunt à Romanis. Fetialis, priuſquam cum Albanis colloqueretur, rogavit Tullum; *Rex, faciſne me tu regium nuntium Populi Romani Quiritium? vaſa comiteſque meos?* Rex reſpondit; *Facio.* Ita diſertim idem Livius. Ergo comites legatorum, eorumque vaſa, eadem, qua legati immunitate ac ſanctitate meritò uti cenſentur. Quod & ex jure gentium obſervandum eſt, etiam cum in eo munere defuncti ſunt legati. Su-

V I.

Suprema lex fœderis; Trigemini, pro ſua quiſque patria, ferro dimicarent; ibi imperium in alium populum fore, unde victoria fuerit. Ad iſta, porco, ut mos erat, ſaxo, ſilice percuſſo, ira Deûm in eum populum invocata, qui *dictis legibus prior defexit, publico conſilio*. Totidem verbis uſi ſunt legati. Et ea quidem formula longè eſt æquiſſima. Sicut enim culpa univerſitatis, ſive conſilio publico contracta, meritò ſingulis imputatur, & vulgatum illud, *Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi*, miſeram potius ſignificat, quàm iniquam ſubditorum conditionem; ita è contra ſingulorum culpa vel non obſervantium, vel violantium fœderis initi cum alio populo leges, non eſt imputanda univerſitati, neque ideo hæc ut rea bello eſt plecten-

 da,

da. Jure quippe gentium univerſitas ex conſilio tantùm publico tenetur.

VII.

Fœdere percuſſo, placuit ſummam imperii in caſum dare. Trigemini ergo, ſicut convenerat, inter ſe ferro dimicare jubentur. qui prompti adſunt, cum probe intelligerent, non eſſe integrum civi, ejuſmodi obſequia, quantumvis cum præſentiſſimo ſummoque diſcrimine conjuncta Reipub. denegare. Anceps ibi tum, & magnæ curæ certamen; at fortuna pro Romanis fuit. Cæſis enim Horatii virtute tribus Curiatiis, populus Albanus ditionis Romanæ factus eſt. Nullum in omni hujus gentis hiſtoria exſtat magis novum majoriſque celebritatis exemplum. Manilius IV. Aſtron.

Nulla acies tunc evicit; pendebat ab uno,
Roma viro. —

Ac iccirco, an id duellum licitum, &, ſi licitum, an prudenter ſatis utriuſque populi imperium eventui ejus permiſſum ſit, hic breviter diſquirere, haud fuerit abſurdum.

VIII.

Duellum, quo tamen nomine nonnunquam quodvis bellum deſignant Romani, Græcis *μονομαχία*, eſt ſingularis dimicatio ex pacto & condicto, qua duo aut paullo plures inter ſe committuntur. Eſt verò aliud publicum, aliud privatum. Privatum eſt, quod quis alteri indicit ac infert privata auctoritate. Id ſemper improbum eſſe, & nullo jure, nullaque ratione tueri ſe poſſe, omnino aſſerimus. Nam ad dirimendas privatorum controverſias reperta ſunt judicia & leges, quorum auctoritatem peſſimo exemplo invadit ac turbat, qui ab alio læſus ad

ſingulare certamen, ſive domi, ſive militiæ confugiendum ſibi arbitratur. Igitur nulla de cauſſa, ne quidem, quod nonnullis falſo perſuaſum eſt, ob læſam graviter exiſtimationem, & tuendi honoris gratiâ, cuiquam, cujuſcunque tandem loci ſit & conditionis, id licet. Neque obſtat, quod egregia cujuſque fama vitæ æquiparetur; & cordato cuique ea non minus quàm vita ſit defendenda. Publicum duellum nobis dicitur; quo aut ipſi Principes rerum, cum Principibus adverſi populi (quod veteribus Gothis multo in uſu fuiſſe legimus) aut eorum juſſu privati cum privatis (quomodo Horatii & Curiatii) committuntur, ad controverſias, inprimis publicas, bella maximè, ex eventu terminanda. Id quin plane licitum ſit, non dubitamus. Si enim bellum juſtum ſit, perinde juſtum

juſtum videri debet, ſive duorum, ſive plurium manu, ſive ſingulari certamine, ſive uno vel pluribus juſtis prœliis, cum expeditione tranſigatur.

IX.

Licuiſſe igitur, agnoſcimus. At prudenter feciſſe, vel Tullum Hoſtilium, vel Metium Fuffetium, negamus. Quis enim non damnet eorum temeritatem, qui ſummam imperii, quam juſti etiam prœlii caſibus non objiciendam eſſe recte ſtatuunt cautiores, trium fratrum virtuti ac fortunæ permiſêre? Nec illos tuetur, quod miſſum ſic in compendium graviſſimum bellum, & humano ſanguini conſultum ſit. Neque enim iis rationibus hîc eſt locus.

X.

Sed victoris Horatii gloria ſtatim parricidio fœdata eſt. *Flentem*, verba Flori ſunt, *ſpolia circa ſe*

ſponſi quidem, ſed hoſtis, ſororem viderat. Hunc tam immaturum Virginis amorem ultus eſt ferro. Citavêre leges nefas, ſed abſolvit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit. Neque aliter Livius; *Recens meritum facto obſtabat.* Et paullò poſt; *Abſolverunt eum Romani admiratione potius virtutis, quàm jure cauſſæ.* Apud eundem pater Horatii pronuntiat, jure eum ſororem occidiſſe. At graviter peccâſſe eum judicabant Romani; & tamen ob rem paullo ante adeò præclare geſtam, abſolvêre. Neque ſane ab æquitate alienum eſt, in mitigandis aut remittendis reorum pœnis, prioris eorumdem meriti habere rationem.

X I.

Fœdus quoque initum cum Albanis haud multo poſt inſigni Metii Fuffetii perfidia ruptũ eſt. Clam quippe Vejentibus ac Fidenatibus ad

ad bellum impulſis, in ipſo prælio deſerturum ſe cum ſuis Romanos, ac in adverſam aciem tranſiturum addixerat. In quo ſcelere deprehenſus ſanctiſſima gentium jura violaſſe merito judicatus eſt. Namque ſtandum eſt fœderi, quanvis ipſo eventu noxium cognoſcatur; neque victis ſemper licet ſubtrahere ſe imperio victoris, & in priſtinam libertatem vindicare.

XII.

Ergo in Metium Fuffetium, ut ruptorem fæderis, diſcerpto per equos in diverſum actos corpore, animadverſum eſt. quod ſupplicium *imperioſius, quam humanius*, Varro de vita P. R. *exempli parum memoris legum humanarum*, Livius appellavit. quod & nobis videtur. Laudandum potius ſequentium Romanorum inſtitutum, de quibus diſertim & verè idem Livius, nulli gentium mitiores pœnas placuiſſe.

cuiſſe. Et ſane in puniendis reis non delicti tantum, ſed humanitatis etiam habere oportet rationem.

XIII.

Auctore defectionis ſublato cum reliqua Albanorum multitudine clementius, neque imprudenter, actum. Albâ enim dirutâ, principes viri in Senatum adlecti; reliqui omnes Romam translati jure civitatis donati ſunt. Addit Livius, ad hæc indultum iis, ut patrio ritu ſacra Romæ facerent. Neque abſurdum eſt, ſuæ cuique ac diverſæ religionis cultum permittere, modo nihil ea contineat, quod ad ſubvertendam Rempub. ſit comparatum. Ac id inſtitutum Romanis innoxium ſemper manſit.

XIV.

Dehinc bello provocati Sabini & devicti ſunt. quâ gloria cum eſſet

eſſet auctus Tullus, longinquo morbo implicitus, poſt annos imperii duos & triginta, vitam cum morte commutavit.

DISPUTATIO QUARTA,

De

ANCI MARTII PRINCIPATU.

GEORGIVS KLENCK, Reſpond.

THESIS I.

SEQUITUR Ancus Martius, Numæ ex filia Pompilia nepos, ad pacis bellique artes æque promptus. Inprimis vero & paravit auctoritatem ſibi & tutatus eſt eo ingenio, quod *civile* Tacitus Annal. II. appellavit. Quo infimo etiam cuique faciens copiam ſui, & popularibus officiis exhibendis intentus, gratiſſimam multitudini reddidit ſummæ iſtam poteſtatis perſonam. Qui enim vim ac decus majeſtatis hac ratione imminui ſtatuunt aut everti, egregie falluntur.

Car-

II.

Carcer ad terrorem increſcentis audaciæ mediâ urbe excitatus, Colonia Oſtiæ in ipſo maris Tiberiſque confinio poſita, ad totius orbis opes commeatuſque recipiendos, murus denique, quo mœnia urbis complexus eſt, plurimaque alia militaria opera, ut de cæteris jam non dicam, ob quæ *Ædificatoris* ei Florus tribuit cognomentum, contra vim hoſtilem exſtructa, inter prudentiora ejus domi facta cenſentur. Neque ignavum eſt adverſus externos inſultus ſic etiam ſe tueri; & ridiculum omnino Lycurgi inſtitutum, qui, ut auctor Epictetus eſt apud Stobæum, quo ſuorum animos magis ad virtutem accenderet, Spartam muris circumdari noluit.

III.

Initia imperii ejus Latini turbavére, rupto fœdere, cum Tullo

Hoſtilio inito : ad quod obſervandum, eo humanis rebus erepto, ſe non teneri, exiſtimabant. In quo quidem an rectè, num verò perperam illi ſenſerint, vix à nobis poteſt dijudicari, cum modus ejus fœderis ac verba apud Auctores rerum non legantur. Interim haud eſt dubium, ut fœdera, quorum nullum certum tempus definitum & perpetua cauſſa eſt, tranſeunt ad ſucceſſores principum, eoſque obſtringunt; ita quoque ad ea perpetuò obſervanda teneri eos populos, quibuſcum contracta ſunt, licet principe, cum quo diſertim conventum eſt, exſtincto. Si igitur hæc fuerint fœderis cum Tullo, Latiniſq; percuſſi verba; Populus Romanus, Populusque Priscus Latinus Amicei Sunto; ſtatuendum eſt, Latinos, poſt exceſſum Tulli, ab eo fœdere jure non potuiſſe

tuiſſe reſilire. Ne quidem, eo fœdere ſollemni jurejurando ab Anco & Latinis non confirmato aut renovato. Iſta quippe confirmatio aut renovatio ad obſervandi iſtiuſmodi fœderis ſubſtantiam haud facit, neque neceſſario requiritur.

IV.

Igitur cum ex agro Romano prædas egiſſent Latini, neque repetitas res reddidiſſent, bellum iis per fetiales ſollemniter eſt indictum. Qua occaſione notat Livius, jus fetialium, ac cerimonias rituſque gerendi indicendique belli Ancum deſcripſiſſe. Ad Numam tamen horum inſtitutorum initia referunt Plutarchus & Dionyſius. Cæterum haud difficile fuerit graviſſimos auctores conciliare, ſi cœpta à Numa Ancum auxiſſe, ac perfeciſſe ſtatuamus. Interim operæ pretium erit earum cerimoniarum formulas ex

Livio huc adferre, earumque jus ac ſanctitatem propius introſpicere. Sunt verò earum aliæ, quibus legatum ſeſe eſſe fetialis probat; aliæ; quibus res ablatas repetit, & rogat ut delictum idonea ſatisfactione expietur; aliæ, quibus, cum ſatisfactum non eſſet, populum Latinum injuſtum pronuntiat; aliæ denique quibus bellum palam ex edicto denuntiat.

V.

Priores quod attinet, ubi ad fines Latinorum venit capite velato (filum lanæ velamen erat) AUDI JUPITER, inquit, AUDITE FINES POPULI PRISCI LATINORUM, AUDIAT FAS. EGO SUM PUBLICUS NUNTIUS POPULI ROMANI, JUSTE PIEQUE LEGATUS VENIO, VERBISQUE MEIS FIDES SIT.

Sit. Ita quidem perſonam probat, pro innocentia illorum temporum & ſimplicitate. Hodie, quod longe cautius eſt, mandata publica, litteris expreſſa, oſtenduntur. Vocat ſe *publicum Nuncium Populi Romani.* jus quippe legatorum mittendorum non competit niſi iis, qui ſummi imperii potiuntur; non provincialibus, non municipalibus, non ſubditis, non denique iis nationibus, quæ alterius ſupra ſe imperium agnoſcunt. Addit, *ſe juſtè piéque legatum venire.* Ac ſane ita ei apud illos agendum eſt, apud quos fungitur legatione. Si tamen aliter ac fraudulenter ſe gerat, etiam ſi horum reipub. clam inſidiatus eſſe deprehendatur, imo in jus gentium deliquerit, ab his puniri non debet. Si tamen palam vim inferat, poteſt jure naturæ atque gentium occidi.

V I.

Poſt hæc, mandata peragit. quæ adeò ſanctè legatis obſervanda ſunt, ut, qui aliud, quàm in mandatis habent, egerint, aut rem mandatam aliter, quàm mandata eſt geſſerint; etiam ſi res, quas geſſerunt, bene ceſſerint, earumque reddi poſſint aliæ omnes idoneæ rationes; hi pœnam non debeant evitare. Perniciosiſſimum enim in Repub. exemplum eſt, quo publica conſilia, religione mandati ſolutâ, corrumpuntur. Repetit ergo, ut juſſum erat, res ablatas; & ſollemni modo exclamans, Iovem teſtem facit; SI EGO INIUSTE IMPIEQUE ILLOS HOMINES, ILLASQUE RES DEDIER NUNCIO POPULI ROMANI MIHI EXPOSCO, TUM PATRIÆ COMPOTEM ME NUNQUAM SINAS ESSE.

Ergo

Ergo præter res repetitas, ſontes inſuper dedi vult ad pœnam. Merito utrumque. Neque enim ſatis eſt, reddi iis, qui læſi ſunt, ſua, niſi juſtitiæ ſimul ſua, id eſt, reorum ſupplicia, offerantur. Quare neque iniquè feciſſent Romani, ſi plura, quàm quæ ablata, à Latinis repetiiſſent. Atque hinc quoque diſcere eſt, ex jure gentium populo in populum, quamlibet ſummo imperio utentem, eſſe quaſi quandam juriſdictionem, & eo nomine ab hoc obſequium illi deberi. Quod qui eo uſque extendunt, ut à Christiano Principe infideli populo Chriſtianam religionem imperari, &, ob non admiſſam, bellum inferri poſſe ſtatuant, maximè falluntur. Et hactenus Latinos per legatum interpellant Romani. Quæ interpellatio & ex ejuſdem juris gentium, & ex prudentiæ præſcripto neceſſaria fuit. At

VII.

At ſuperbe reſpondent Latini; neque res avectas, neque ſontes tradunt; quanquam adeò juſta omnia rogarent Romani, ut, rebus licet traditis, juſtam idoneamque belli indicendi cauſſam præferre potuerint, reis ſimul ad pœnam non deditis. Quare legatus eum populum injuſtum palam pronuntiat; AUDI JUPITER ET TU JUNO; QUIRINE, DIIQUE OMNES COELESTES, VOSQUE TERRESTRES, VOSQUE INFERNI AUDITE. EGO VOS TESTOR, POPULUM PRISCUM LATINORUM INIUSTUM ESSE, NEQUE IUS PERSOLVERE. SED DE ISTIS REBUS IN PATRIA MAIORES NATU CONSULEMUS, QUO PACTO IUS

Ius Nostrum Adipiscamur. Sanctè profectò, pro illius gentis religione, & graviter. Ergo, quanquam cauſſa belli nunc eſſet juſtiſſima, dicit, conſultaturos tamen domi natu majores (id eſt, Patres. Talibus enim potius Reſpub. quam junioribus credenda eſt) an bellum Latinis indicendum ſit. Non enim omnia juſta bella expediunt Reipub. Nec ſemper agendum eſt. quidquid eſt juſtum. Atque ut ſubinde inconſultum eſt, punire delicta privatorum, ita nonnunquam ratio ſuadet, delicta gentium belli pœna non eſſe perſequenda.

VIII.

Placuit vero, ut bellum Latinis indiceretur. Quod Romanorum decretum æquiſſimum prudentiſſimumque cenſemus. Fetialis igitur juſſus eſt haſtam ferratam in

in fines eorum mittere, & non minus tribus puberibus præſentibus dicere; QUOD POPULI PRISCORUM LATINORUM, HOMINESQUE PRISCI LATINI ADVERSUS POPULUM ROMANUM QUIRITIUM FECERUNT, DELIQVERVNT, QVOD POPVLVS ROMANVS QVIRITIVM BELLVM CVM PRISCIS LATINIS ESSE IVSSIT, SENATVSQVE POPVLI ROMANI QVIRITIVM CENSVIT, CONSENSIT, CONSCIVIT, VT BELLVM CVM PRISCIS LATINIS FIERET; OB EAM REM EGO POPVLVSQVE ROMANVS POPVLIS PRISCORVM LATINORVM, HOMINIBVSQVE PRISCIS LATINIS, BELLVM INDICO FACIOQVE. Ita bella indicebantur. Quod juris gentium plane egregium eſt, & principibus rerum ſequendum inſtitutum.

IX.

Atque id quidem bellum eâ felicitate

licitate geſtum eſt, ut Ancus, domitis tandem Latinis, ſequutus laudabilem priorum principum morem, eorum omnem multitudinem Romam travexerit.

X.

Notat vetus Auctor Libelli de Viris illuſtribus, eumdem, factis aliquot circa Oſtiam ſalinis, vectigal ſalis nomine exigere cœpiſſe. Id omnium antiquiſſimum, & pene omnes inter gentes receptum invenio. Nec ſanè iniqua aut illaudata ſunt ea vectigalia, quæ rerum ejuſmodi, quamvis omnibus neceſſariarum, nomine indicuntur. Neque obſtat, quod ea divitibus pauperibuſque æque gravia ſunt. Hæc ferè Ancus; qui annos quatuor & viginti, magnâ gloria, Romæ regnavit.

DISPUTATIO QUINTA

De

TARQUINII PRISCI PRINCIPATU.

IOANNES MEERMAN,
Reſpond.

THESIS I.

TARQUINIUS deinde Priſcus rex ſalutatus eſt, origine quidem Corinthius, ſed qui Romanas artes, omnemque imperii diſciplinam ſub Anco didiciſſet; adeò ei ob inuſitatam dexteritatem ac induſtriam acceptus, ut in familiaris amicitiæ jura adductus, publicis pariter ac privatis conciliis, bello domique intereſſet, & per omnia, ut Livius loquitur, expertus, poſtremo tutor etiam liberis regis teſtamento inſtitueretur. In qua quidem unius

unius, licet magnitudine virtutis ſupra cæteros eminentis, uſque adeò auctâ potentia haud prudenter ſatis feciſſe Ancum, judicandum eſt. Tales enim ſupra cæteros evecti, & ſub Principe ſoli omnibus impoſiti, cogitant plerumque plus quam civilia, & tandem ipſi principi ac regnatrici domui inſidiantur. Cui malo haud aliud validius remedium opponitur, quàm gratia principis, & ei proxima potentia, cum pluribus communicata. Sic enim ſingulorum forte ambitioſæ de invadendo imperio cogitationes à pluribus ejuſdem potentiæ, vel modeſtioribus, vel idem faſtigium concupiſcentibus impediuntur. Igitur bonis ſimul & cautis Principibus, non tantum exoſa eſſe debent vitia eorum, quorum miniſterio utuntur, ſed etiam ſuſpectæ, neque ſupra modum ornandæ virtu-

tes.

tes. Omnia enim tuta timenda ſunt.

I I.

Igitur, poſt exceſſum Anci, cum prope puberem ætatem jam eſſent ejus filii, metueretque ne tandem ipſi ad imperium vocarentur, id indefeſſo ſtudio egit, ut ante juſtam eorum ætatem de creando rege Comitia Romæ haberentur. In his regnum ei oblatum eſt, ingenti multitudinis conſenſu, cujus animos plurimis beneficiis jam pridem ſibi conciliaverat. Qua in re & à Populo Romano, & ab ipſo Priſco atrocem injuriam liberis Anci factam, ex veterebus nonnulli pronunciant. Inter quos Scriptor Virorum illuſtrium; *Priſcus*, inquit, *Anci regis familiaritatem conſequutus eſt: à quo tutor liberis relictus, regnum intercepit, & ita adminiſtravit, quaſi jure adeptus fuiſſet.* At eos omnes

omnes ratio fugit. Neque enim filiis Anci eo nomine, quod ex rege eſſent geniti, regnum debebatur. Nam illud Romanum hereditarium non fuit. Ita quidem ſubinde id vocatur Dionyſio; ſed contra hiſtoriæ fidem. Quid enim apertius, quàm poſt Romulum omnes hactenus electos fuiſſe? Unde illa ſolemnia apud Livium, ubi de creatis Regibus agit; *Regem populus juſsit; Patres auctores facti.* Et; *Regem populus creavit; Patres fuêre auctores.* Neque obſtat, quod abſolutiſſimo imperio uſi ſint Reges Romani. Qui enim ſtatuunt, omnia illa eſſe ſumma Principum imperia, quæ per ſucceſſionem; nunquam verò iſta, quæ per electionem deferuntur, nimium aberrant. Formam enim imperii non afficit aut facit modus, quo ad id pervenitur. Et prudenter, hercle, poſtRomulum exſtinctum electio-

ne regnum in eos,quos probarent maximè, Romani contulêre. Hæc enim ſucceſſioni præferenda eſt. Neque regium tantum imperium, ſed & illud Cæſarum apud Romanos, etiam acciſa omni Senatus & Populi auctoritate,per electionem offerebatur. Priſcus igitur & populi juſſu, & Senatus auctoritate, & auſpicato, more denique optimo ad imperium pervenit. Neque in eo peccatum, quod palam illud ambierit. Neque quidquam hîc factum, ob quod neglecti officii vel boni tutoris, vel grati hominis in familiam Anci, à quo plurimis affectus erat beneficiis, argui poſſit.

III.

Atque id quidem de jure. Sed an prudenter egiſſe cenſendi ſunt Romani, qui, ſobole Anci præterita, ad Priſcum vota convertêre? Nobis eorum conſilium probatur;

non

non tam quia impuberes etiamnum erant liberi Anci; quam quia libertati auctoritatique eligentium intutum eſt, ex eâdem continuo familia principem Reipubl. dare.

IV.

Ingenium huic tribuitur, in quo Græcæ atque Italicæ artes eſſent permixtæ. Domi militiæque ſub haud pœnitendo magiſtro, ipſo Anco rege, Romana ſe jura, Romanos ritus didiciſſe, ipſe apud Livium teſtatur. Ergo rectè imperaturo cognoſcenda ſunt ſubditorum ingenia & inſtituta, quorum in adminiſtratione Principatus adeo habenda eſt ratio, ut quædam virtutes vitiorum loco cenſeri, &, ut noxiæ, poſtponi debeant, ſi ab ingenio eorum, qui obſequuntur, ſint alienæ. Vonones Parthorum imperio exutus eſt, quia Romanas veraſque principum virtutes ad

imperium contulerat. *Prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.* Ita loquitur Tacitus ſub initium Annal. 11.

V.

Ante omnia Senatum auxit, Patribus centum adjectis. *Senatus*, inquit Florus, *majeſtatem numero ampliavit.* Cæterum id ejus judicium neque rectum, neque pro Priſci deſtinatione eſt. Ego enim arbitror non tam ampliatam hac acceſſione, quàm imminutam eſſe Senatus auctoritatem. Nam hæc quo cum pluribus communicatur, eo ipſo fit minor. Ergo Livium audiamus; *Centum*, dicit ille, *in Patres legit; factio haud dubia Regis, cujus beneficio in Curiam venerant.* Sufficiebat, nimirum, prior numerus Senatui & Reipubl. ſed non Principi. qui cum non neſciret, ſe

eſſe tranſmarinæ originis; priores Senatores aliorum beneficio in curiam adlectos; tantoque ſe, abſentem imprimis ab urbe,& in bello occupatum, adverſus inſidias, maximè filiorum Anci, futurum ſecuriorem, ſi verè ſuos, ſuaque auctoritate ad eam dignitatem evectos,tantoque magis ſibi obſtrictos in Senatu haberet, hunc numerum priori adjiciendum prudenter judicavit.Neque in eo conſilio quidquam improbandum nobis videtur; etiamſi auctus eamdem dignitatem gerentium ordo commiſſæ curæ molem ac magnitudinem longè excedat. Et haud aliter Auguſtus, ac Cæſares alii, ampliâſſe magiſtratuum numerum paſſim leguntur.

VI.

Circo idem deſcripſit domi locum; in quo ludi, poſtea ſolennes annui facti, & Magni aut Romani

dicti, pugilibus commiſſis, ederentur; utili Principibus, Magiſtratibus, civibus, toti denique iſti Reipub. inſtituto.

VII.

Auſpiciis quoque auctoritatem fecit, ab Accio Navio, eorum, ut tradunt, peritiſſimo in ea ſuperſtitione confirmatus. Unde mos poſteris manſit, nihil niſi auſpicato, publicè inprimis, conſulendi & audendi. In quo ut omnia vana, ita ipſa illa, inani credulitate aucta, id imperium habentibus nonnunquam plurimum ad extorquendum promptius obſequium profuêre. Neque enim veris modo, divinâ auctoritate confirmatis, ſed etiam falſis, ejus ſpeciem mentientibus, mortalium animi impensè capiuntur.

VIII.

Inter hæc bellum Sabinum exarſit; adeò repente, ut poſt dubiam primo

primo victoriam, haud pares futuri fuerint Romani, niſi Sabinis in caſtra copiis imprudenter contrahentibus, datum iſtis ſpatium ad comparandum de integro bellum fuiſſet. Quo factum eſt, ut equeſtrem manum Tarquinius augeret, eaque inſtructus Sabinos compelleret, ut, perditis jam prope rebus, pacem peterent, quam & obtinuêre. In quo imprudentiæ arceſſendi ſunt Romani. Neque enim ſemper cum hoſtibus ineunda pax eſt, licet petentibus. Nec obſtat, quod nullum juſtum bellum ſit, niſi quod pro fine pacem habet. Quippe in ea indulgenda haud modò conſiderandum, quid ex re hoſtium & voto ſit, ſed verò vel maxime, quid expediat nobis.

IX.

Tum & Collatini Romanis ſeſe hac formula dedidêre. *Eſtiſne vos legati, oratoreſque miſſi à populo*

Collatino, ut vos populumque Collatinum dederetis? Sumus. Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſne vos, populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utenſilia, divina, humanaque omnia in meam, populique Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio. Neque enim deditio eſt, ſine acceptione. Licet autem vitam ſalvam hic diſertim non paciſcantur Collatini, ſalva tamen iis manere debuit ſub Romanis, & manſit. Æquitas enim vult iis etiam parci, qui ſine conditionibus ſe victori dedunt aut ſupplices fiunt. Neque victori licet repudiare aut non admittere ejuſcemodi deditiones.

X.

Dehinc Etruſci domiti, à quibus Priſcus ea omnia majorum magiſtratuū & ducum ornamenta mutuatus eſt, quibus externa ſpecies dignitatis imperii eminet, & conſervatur.

ſervatur. In quo haud imprudenter eum feciſſe cenſendum eſt. Ut enim magiſtratus præ cæteris agnoſci debent & æſtimari, ita convenit cultu & pompa ab aliis diſtingui. Et externis illis inprimis capitur, plurimũq; tribuit vulgus.

XI.

Hinc faſces & ſecures, quæ majoribus magiſtratibus à lictoribus præferebantur. quæ inſignia imprudenter uſurpata quidam ſtatuunt, cum eorum adſpectus non niſi terrorem multitudini inferre, & invidiam magiſtratibus conciliare potuerit. Nobis tamen illa, licet pœnas tantum minitantia, probantur. Nec enim niſi facinoroſos terruêre. Inde quoque, phaleræ, haſtæ puræ, coronæ, aliaque præmia, quibus eximia quæque militaris virtus ornabatur. Quæ cum ex viliori plerumque & nullius pretii materia, ut quercus foliis,

aliiſque ejuſmodi quiſquiliis conſtarent, ſunt qui ea ut ridicula, vana, & aut æſtimandis magnis virtutibus, aut eliciendis, nequaquam ſufficientia reprehendunt. Nobis nihilominus ea verè magnifica, & ex illius juſtitiæ, quæ in diſtributione præmiorum verſatur, præſcripto, illuſtribus meritis adæquata fuiſſe videntur. Habent enim præmia aliunde, quàm ex materia, dignationem. Denique ab iiſdem Etruſcis tum quoque accepta pompa, ſive, ut in Romulo Plutarchus loquitur, ὄγκος triumphorum. quæ ipſa ut non eſt illaudabilis, ita ſtatuendum eſt imprudenter fecisſe Romanos, qui militiæ ipſos duces, poſt devictos hoſtes, tam ſuperbo honore affecêre. Namque id principibus ac Reipub. planè intutum fuit. Quare & tandem Cæſares eum morem optimo conſilio

muta-

mutavêre. Illud interim rectè, quod ob bellum civile confectum nunquam triumphus decerneretur. His ita feliciter geſtis, Priſcus inſidiis liberorum Anci circumventus, & ſecuri in ipſa regia percuſſus eſt; anno fermè imperii duodequadrageſimo.

DISPUTATIO SEXTA,

De

SERVII TULLII PRINCIPATU.

JOHANNES ERPENIUS, Reſpond.

THESIS I.

TAndem ſervilis ille conditionis Tullius regio ſe impoſitum faſtigio vidit. Matre enim captâ, quod plerique tradunt, genitus eſt; recepto inter gentes tum optimo, neque iniquo, more, ut non capti modo, ſed & eorum poſteri ſervirent. At ſupra iſtam fortunam ingenium ei ac virtus fuit, & utriuſque magnitudinem Tarquinio Priſco, in cujus familia erat, ita jam tum à parvulo approbavit, ut inter Patritios primo receptus, dein regiæ filiæ matrimonio æſtimatus, tandem

ſocero,

ſocero Martiorum fratrum ſcelere interempto, auctoritate primo Senatus, deinde etiam, poſt Vejentinum bellum rarâ felicitate confectum, populi juſſu, ad Romanæ gentis ſceptra admoveretur. Quanto autem vilior ei fuit ſors naſcendi, tanto virtutis hujuſque tam excelſæ ejus fortunæ magis celebrata eſt inter omnes claritudo. Et profectò ita ſtatuendum eſt, longe eſſe difficilius, ex humilimis & ab omni fortunæ præſidio deſtitutis initiis, quam magnis clariſque ad maxima adſurgere.

II.

Neque tamen imperia iis, qui contemptæ originis ſunt vilioriſque conditionis, licet cætera digniſſimis, facile permittenda ſunt. Quippe ad conſervandum & pacem publicam & dignitatem plurimum facit obſervatus fortunæ ordo, quo, ſi ſimul boni ſint, ori-

gine

gine nobiles ignobilibus, antiqui novis, divites pauperibus regundis meritò imponuntur. Neque aliud vel magis deturpavit vel inviſius reddidit Tiberii, Claudii, aliorumque Cæſarum imperium, quàm quod, clariſſimis quibuſque viris poſtpoſitis, publicas dignitates ſervis libertiſque mandaverint.

III.

Inprimis autem Servius Tullius pietati in ſocerum ſatisfecit, actis in exſilium filiis Anci, quos cædis ejus auctores eſſe conſtabat. In quo tamen eum prudentia defecit. Ejus enim loci magnatibus non eſſe exilia indicenda, judicamus.

IV.

Dehinc conſilia omnia eò convertit, ut populo placeret; primuſque omnium regum condidit leges, quibus partem imperii cum populo communicavit; iiſque obſervandis non ſe modò, ſed & ſequutu-

quuturos reges obſtrinxit. Atque his ut mirum in modum aucta eſt libertas populi ac poteſtas, inprimis autem in creandis magiſtratibus, in condendis legibus aut abrogandis, ac bello indicendo, & ineunda pace;ita auctoritati Regũ plurimum deceſſit. Manſit nihilominus regium imperiũ;neq; mixta hæc Reipubl. forma dicenda eſt. Huc faciunt illa Taciti Annal. III. ubi aperit originem Legum; *Præcipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quis etiam Reges obtemperarent.* Ergo ſumma principum poteſtas non eſt ſoluta omnibus legibus, quas ipſa tulit; & eidem licet ſe ipſam imminuere ac coarctare; & ſic libertatem populi augere; ac denique non integrum eſt ſucceſſoribus ejuſmodi leges, licet auctoritati Principum per eas plurimum detractum ſit, infringere aut abrogare. Quis interea Servii imprudenpruden-

prudentiam hic quoque non arguerit, qui quo regiam dignitatem populo redderet gratiorem, ejus auctoritati tantum ademit?

V.

Idem præcipuus ex regibus juris Romanorum civilis auctor celebratur, factis legibus de injuriis, commerciis, contractibus, aliiſque, de quibus natæ lites regum arbitrio hactenus decidebantur. At melius tutiuſque eſt, certis, promulgatis, ſcriptiſque legibus, quàm Principum, aut datorum ab iis judicum arbitrio permittere cauſſas privatorum. Neque ſine illis ulla Reſpub. poteſt conſtare. Jus autem civile eſt, quod uniuſcujuſque populi proprium eſt, ut hoc Romani. Ejus fundamentum eſt non ſimplex ratio, ſed cum hujus gentis indole, inclinatione, moribus, & utilitate comparata. Si enim ſimplex ratio id jus conſtitueret,

gen-

gentium eſſet, non civile. Eo plurima illicita eſſe ſtatuuntur & puniuntur, quæ alibi impune & merito licent; crimina fiunt, quæ, extra id jus, non ſunt; denique actiones multas excludit, quas ſimplex ratio ut validas admittit; neque tamen eſt iniquum.

VI.

Sequitur non minus ardua, quàm omni ex parte laudatiſſima, diſtributio populi Romani. quæ, poſt actum diligentiſſimè cenſum, quo capita civium omnium numerata, & bona æſtimata ſunt, pro diverſa opum uniuſcujuſque ratione inſtituta. *A Servio Tullio*, inquit Florus, *populus Romanus in cenſum relatus, digeſtus in claſſes, curiis atque collegiis diſtributus, ſummâque regis ſollertia ita eſt ordinata Reſpub. ut omnia pratrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur; ac ſic maxima civitas*

vitas minimæ domus diligentia contineretur. In eo militaris ordinis exemplum regem ſequutum crediderim; quo omni caſtrenſium multitudine in legiones, cohortes, manipulos, centurias diſtributâ, facilius in omnes imperium derivatur. Formam omnem diſtributionis iſtius in claſſes & centurias Livius ac Dionyſius diligenter tradidêre; qui tamen in numero centuriarum nonnihil inter ſe diſſentiunt. Nos eos ſequuti, quo lucem aliquam majorem huic inſtituto fœneraremur, ſequentem tabellam confecimus, & hîc exhibemus.

	CLASSES CIVIUM	CENSUS CLASS.	CENTURIÆ CLASS.
Populus in ſex claſſes pro diverſitate opum diſtributus eſt, & claſſes ſingulæ in Centurias; & harum aliæ Seniorum, aliæ Iuniorum.	I. *ditiſſimorum*	C ∞	LXXX. *Senior.* XL. *Iunior.* XL. *His additæ.* XVIII *Equitum, & Fabrûm inſuper duæ.*
	II. *ditiorum*	LXXV ∞	XX. *Senior.* X. *Iunior.* X.
	III. *divitum*	L ∞	XX. *Senior.* X. *Iunior.* X.
	IV. *mediocrium*	XX ∞	XX. *Senior.* X. *Iunior.* X. *His additæ duæ tibicinum, ut vult Dionyſius.*
	V. *modicorum,*	XI ∞	XXX. *Senior.* XV. *Iunior.* XV.
	VI. *tenuiſſimorum*	XI ∞ *æris minor.*	I. *Hæc immunis erat à militia & tributis, ad quæ priorum Claſſium Centuriæ tenebantur.*

Cen-

Centuriæ igitur cxciii. fuêre. At ſupra fidem alicui poſſit videri, cum pauci fuerint ditiſſimi, plures mediocris fortunæ, plurimi autem tenuiſſimæ, ac proinde horum tanta multitudo in plures centurias, quam ditiſſimorum illud modicum corpus, diſpeſci potuerit, ditiſſimorum tamen hic plures, quàm cæterorum Centurias recenſeri. Verum Centuriæ ſingulæ ditiorum ex multo minori civium numero conſtitêre, quàm illæ hominum inferioris conditionis. Cauſſa vero hujus inſtituti non una fuit.

VII.

Prima, ut in ferendis ſuffragiis de Repub. ditiſſimi reliquos ſuperarent. Cum enim in Comitiis centuriatis ſingularum Centuriarum ſingula valerent ſuffragia, & ditiſſimorum illis Equitum & Fabrûm additis, Centuriæ eſſent C.

ac

ac iccirco tot ſuffragia, quivis videt adverſus horum conſenſum nihil potuiſſe reliquas claſſes, utpote quarum Centuriæ conjunctæ non eſſent niſi numero XCIII. nec niſi totidem vota conficerent. Quod conſilium ipſa ratio probat. Cum enim credibile ſit boni publici magis futuros ſtudioſos, qui eo amiſſo jacturam facturi ſunt privatarum opum, ditioribus potius, quàm his, qui minoris fortunæ, cura Reipub. mandanda eſt. Quare & optima ratione ſequuti poſt Romani ad Senatoriam dignitatem haud alios evexêre, quàm qui definitum legibus ampliſſimum cenſum poſſiderent. Neque laudandum Romuli inſtitutum, qui cùm curiatim ſuffragia populi eliceret, hoc egit, ut in Comitiis pauperes plus poſſent, quàm locupletes.

VIII.

VIII.

Altera, ut tributorum onera maximè in ditiſſimos inclinarentur. Finge, à ſingulis Centuriis duo æris millia fuiſſe exacta, & invenies, ſolos ditiſſimos, paucos numero, ſed in plurimas Centurias diſtributos, ducenta millia contuliſſe, cæteris omnibus claſſibus centuriiſque earum conjunctis non niſi centum millia octoginta & quatuor præſtantibus. Cum enim plus commodi ex Repub. reportet, qui plura poſſidet, plura, quàm alii, quorum res modicæ, iſti debet. Neque interim iniqua, aut non recepta Romanis, ejuſmodi vectigalia, quæ divitibus pauperibuſque, ſine diſcrimine, æque gravia indicuntur.

IX.

Tertia, ut militiæ gerendæ onus in ditiſſimos inprimis derivaretur. Pone, ex ſingulis Centuriis juniorum

rum ſub ſigna vocatos milites quinquaginta, & videbis, penè omnes ditiſſimos ſimul in caſtra fuiſſe evocatos, cum credibile ſit eorum Centurias non multo plures, quàm quinquaginta viros fuiſſe complexas. Reliquarum verò Claſſium Centuriis plus quietis, & facile fuit quinquaginta mittere in expeditionem, cum ſingulæ aliquot centenis aut millenis civibus conſtarent. Quàm autem ea res ardua ac ſumptuoſa fuerit, vel ex ſolo eo colligere eſt, quod civibus in bellum ire juſſis nulla tum ſtipendia perſolverentur. In quo tamen non iniquè cum ſuis egiſſe Romanos cenſendum eſt.

X.

Ut à laboribus militiæ Claſſis ſexta civium tenuiſſimæ fortunæ immunis haberetur, non ideo modò placuit, quod ſine ſtipendiis in hoſtem hi haud potuerint educi; ſed

ſed etiam quod conſultiſſimum ſit, infimam illam multitudinem ab uſu armorum abſtinere. Neque obſtat quod ad tolerandos militiæ labores & ſubeunda pericula aptiſſima ſit. Nec minus laudandum, quod domeſtico milite, quàm externo, & nunc,& deinceps,uti maluerint Romani.

XI.

Orborum, viduarumque fortunas à cenſu tum excluſas, nec earum nomine tributa exacta fuiſſe, ex Livio manifeſtum eſt. Cujus ſingularis favoris beneficium nulli idoneæ rationi inniti exiſtimamus. At in eo conſilio, quo jure civium donandos libertos Servius cenſuit, nihil improbandum eſt.

XII.

Tradit Plinius lib. XXXIII. cap. III. eundem æs primum ſignaſſe. Nam adeò ejus rei jus com-

competit ſupremæ poteſtati, ut ipſa ratio dictet, capitali ſupplicio eos etiam privatos eſſe afficiendos, à quibus omni ex parte, ſubſtantia, pondere, forma, ſcriptura, circulo, ſigno, vera & juſta moneta excuſa eſt ac ſignata. Tandem, exactis imperii annis quadraginta & quatuor, dum Tarquinio, genero ſuo, quem ob ſolas ſuſpiciones affectati imperii, ut reum majeſtatis, aggredi merito debuerat, nimium fidit, ejuſdem ſcelere occiſus eſt.

DISPUTATIO SEPTIMA,
De
L. TARQU. SUPERBI PRINCIPATU.

CHRISTIANUS MOLL Reſp.

Thesis I.

INtererat nunc populi Romani, ut L. Tarquinius, Priſci nepos,

rapto per ſcelus imperio, jugulum ipſum ac vitalia peteret adeo à Servio auctæ libertatis; quo hæc, poſt ejectos Reges, tanto major illuſtriorque exſurgeret. Superbi cognomen ſua illi ſcelera & odium publicum fecêre. Ob inſepultum cadaver ſoceri abjectum, ita dictum tradit Livius. Sed quanto gravius Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium Imperatorem? *Arrogantiæ quidem* (inquit) *ita majores noſtros ſemper pertæſum eſt, ut graviorem ſemper putaverint ſervitute contemptum, ejuſque impatientia ſint coacti, poſt bellatores Tullos, Numaſque ſacrificos, & Romulos conditores, regnum uſque ad nomen odiſſe. Denique ipſum Tarquinium execratione poſtrema hoc damnaverunt maledicto; & hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem vocaverunt Superbum, & putaverunt ſufficere convitium.* Uni-

Unicum ergo Superbi vocabulum quovis flagitio contaminatum principem deſignat.

II.

Neque tamen militarem virtutem ac gloriam foris ei defuiſſe, bellum cum Volſcis feliciter geſtum, pax cum Æquis facta, & cum Thuſcis fœdus renovatum, aliaque oſtendunt. Gabios etiam, ſed fraude, ſuperavit. Sextum quippe filium transfugam ſimulare juſſit, velut à paterni imperii ſuperbia ſibi ac crudelitate metuentem. Habent ei fidem Gabii; militaribuſque ſtatim copiis contra Romanos imprudenter imponunt; ignari transfugia eſſe debere ſuſpecta, & ſuorum deſertores aut omnino non occupandos eſſe in publicis negotiis, aut occupandos in iis, in quibus prodeſſe quidem poſſint, non verò, ſi forte velint, nocere. Sextus igitur ſummam potentiam ita

indeptus, conciliare ſibi plebem, & tollere è medio proceres, quoſdam in exilium agere, alios bonis ſpoliare; donec orba, ut Livius loquitur, auxilio conſilioque Gabina res Regi Romano ſine ulla dimicatione in manus traderetur. Dolum mentiti transfugii Tarquinio licuiſſe exiſtimamus.

III.

Inde ex captivo ære Capitolium, quod Priſcus voverat, exſtruere aggreſſus eſt. Ita Livius. Fundamenta tamen ejus jeciſſe Priſcum, & nonnulla adjecta à Servio, ſed Superbum plurimum ad id contuliſſe, Tacitus auctor eſt Hiſtor. III. *Voverat Capitolium Tarquinius Priſcus, bello Sabino, jeceratque fundamenta, ſpe magis futuræ magnitudinis, quam quod modicæ adhuc Pop. Rom. res ſufficerent; mox Servius Tullius, ſociorum ſtudio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Sueſſa Pometiâ, hoſtium ſpoliis*

ſpoliis exſtruxêre. Sed gloria operis libertati reſervata. Quidquid ſit, nobis mores tyrannorum propius inſpicientibus haud eſt dubium, quin religionis ac auguſtiſſimi templi prætextu, excitaverit arcem & in præſidium laboranti ſibi, & ut ea inexpugnabilis ſedes ſervitutis Romanæ eſſet. Neque tamen arguendi principes, qui ejuſmodi munimenta exſtruunt non pro ſervitute obſequentium, ſed imperii ſecuritate.

IV.

In eo autem opere, aliiſque fabrorum foſſorumque miniſteriis (nam foros in circo, Cloacamque Maximam, quâ totius urbis purgamenta reciperentur, inſuper fieri cum juſſit) inclementer plebem exercuit, ejuſque animos haud dubiè in ſe irritavit; neglectis eorum callidis artibus, qui, quo ſecurius in proceres graſſentur, reli-

quæ multitudinis gratiam ſibi captandam arbitrantur. Nam cædibus, exilio, multatione bonorum in Patrum præcipuos jam tum ab initio ita ſævierat, ut neque prior numerus, neque ulla auctoritas Senatorio ordini maneret. Scelere namq; parta imperia non niſi ſcelere licet tueri. Sed Livium audiamus, faciem ac ordinem omnem lanienæ iſtius publicæ pauciſſimis aperientem; *Tarquinio*, inquit, *in caritate civium nihil ſpei reponenti metu regnum tutandum erat; quem ut pluribus incuteret, cognitiones capitalium rerum, ſine conſiliis, per ſe ſolus exercebat: perque eam cauſſam occidere, in exſilium agere, bonis multare poterat, non ſuſpectos modò & inviſos, ſed unde nihil aliud quàm prædam ſperare poſſet.* Neque nunc alia in medium adferre neceſſe eſt, cum ſola ejuſmodi judicia, contra leges & rationem omnem exercita, exquiſitiſſimam

ſitiſſimam atque intolerandam Tarquinii tyrannidem fuiſſe, abundè probent. Quod ipſum Neronem quoque ſub initium imperii ſenſiſſe, conſtat ex præclara illa ejus oratione, quæ exſtat apud Tacitum ſub initium Annal. XIII. qua formam futuri principatus præſcribens, & ea maximè declinans, quorum recens invidia flagrabat; *Non ſe*, inquit, *negotiorum omnium judicem fore; ut clauſis unam intra domum accuſatoribus & reis paucorum potentia graſſaretur. Nihil in penatibus ſuis venale, aut ambitioni pervium; diſcretam domum & Rempub.* Et ſanè capitalia ſupplicia, licet merito irrogata, bonos etiam principes tyrannidis reddunt ſuſpectos, ſi ea ſoli ipſi indicant; ſi clam ſumant; ſi denique populo non aperiant legitimas eorum rationes. At tyrannorum intereſt, ut eas tegant, & ad earum cognitio-

nem alios non admittant, quia pro crimine habent innocentiam, & ſolam aliorum virtutis ac fortunæ magnitudinem evertendam arbitrantur.

V.

Ea autem tam atroci tempeſtate Junium Brutum prudentiſſimum virum fuiſſe invenio; qui, cum maximos quoſque & ſapientiſſimos, & libertatem laudantes proceres non niſi ultima ſupplicia manerent, ſtultitiam ſimulavit, ac ita ſe geſſit, ut, omiſſâ inopportunâ jactatione libertatis, & ſapientiæ, quæ in eo ſumma erat, oſtentatione, ſervaverit ſeſe commodioribus tẽporibus, quibus ab infami tyrannide Rem. liberaret. Peccant, & aliis tantum nocent ac ſibi, qui ſub iniquiſſimo principũ imperio crepant ſemper & loquuntur libertatem. quales merito paſſim arguit Tacitus. Sicut enim mala facienda non

non ſunt, ex quibus eveniant bona; ita quoque bona facienda non ſunt, ex quibus non niſi mala poſſint exſpectari.

VI.

Ad Superbi tot infanda ſcelera tandem acceſſit filiorum ejus, Sexti inprimis, fœdiſſima libido; quâ, ferro armatâ & terrore, Lucretiæ, conjugis Collatini, contumax pudicitia violata eſt. Matrona quidem contumeliæ impatiens ſeſe ferro interemit; & quantum incomparabili caſtimoniæ ſtudio gloriæ promeruit, tantum ſpontaneâ & ignavâ morte amiſit. Nam neque conceſſa eſt αὐτοχειρία, quanquam tantopere Stoicis laudata, neque quidquam in ea eſt generoſum. Vide hac de re accuratè diſputantem Auguſtinum lib. I. de Civit. Dei, cap. XIX. *Si ad veſtrum judicium*, inquit, *Leges judiceſque Romani, deferret quiſquam hoc*

crimen, non ſolum indemnatam, verum etiam caſtam & innocentem interfectam eſſe mulierem, nonne eum, qui id feciſſet, ſeveritate congruâ plecteretis? Hoc fecit illa Lucretia, illa ſic prædicata Lucretia innocentem, caſtam, vim perpeſſam Lucretiam inſuper interemit? Proferte ſententiam. Cur interfectricem innocentis & caſtæ tantâ prædicatione laudatis? Verum Brutus, cum ad regnum expugnandum omnia nunc opportuna eſſe haud temere judicaret, corpore Lucretiæ in forum delato, & Superbo ejuſque filiis liberrimâ oratione accuſatis, incenſam multitudinem perpulit, ut imperium Regi abrogaret, eumque cum conjuge ac liberis juberet exulare.

VII.

Cæterum an licuerit Pop. Rom. Tarquinium imperio exuere, nunc quærendum eſt. Neque dubium hac de re erit judicium, ſi paullo altius

altius quædam huc facientia, ſed tamen breviter, inſpiciamus. Certè haud ambigitur, quin, ſi quæ alia, ſubditis ſancta atque inviolabilis eſſe debeat ſuprema illa imperantium poteſtas; ſicut & in confeſſo eſt, eamdem obnoxiam eſſe imperio rationis, quæ jubet, ut nihil ab eâ niſi quod æquum eſt in ſubditos ſtatuatur. Nihilominus tamen ſi eâ principes abutantur, & grave ſit eorum imperium, obſequium iis deferendum eſt; imo etiamſi divinis, naturæ & gentium legibus adverſa quædam præſcribant, non quidem parendum iis eſt, ſed neque ideo ſtatim poteſtate exuendi ſunt; imò ſi in ſingulorum aliquot civium exitium ferantur, non iccirco omnibus licet vi iis ſe opponere. Sola patientia & divinâ auctoritate, & tot cordatarum gentium exemplis, & tanto ſapientum conſenſu hacte-

nus ſubditis commendata eſt; neque ultra quid adverſus iniquum principem iis licet. Divinâ auctoritate, dixi ego, & tot cordatarum exemplis gentium. quod de Chriſtianis maximè accipiendum; qui ſervi forte, dominis etiam δυσκόλοις obnoxii & ſubjecti eſſe jubentur. Ac proinde etiam principibus δυσκόλοις ſubditi. Faciunt huc omnino iſta Optati Afri Milevitani, ubi de Donato, iniquiſſimo illo Epiſcopo Carthaginis, & qui hujus Dominus dici ac audire volebat: *Paullus docet*, inquit, *orandum eſſe pro Regibus etiamſi talis imperator eſſet, qui gentiliter viveret.* Et de Donato ipſo; *Carthagini principatum ſe tenuiſſe crediderat; & cùm ſuper Imperatorem non ſit niſi ſolus Deus, qui fecit Imperatorem, dum ſe Donatus ſupra Imperatorem extollit, jam quaſi hominum exceſſerat metas, ut ſe, ut Deum, non hominem æſtimaret,*

maret, non verendo eum, qui poſt Deum ab hominibus timebatur. Porrò Imperium non amittit princeps niſi eo ſcelere, quo id creditur periturum. Cum enim hic maximè pœna non debeat excedere magnitudinem delicti, imperio, quod in omnes accepit, non privandus eſt, niſi qui omnium ſit hoſtis. atque ea evertere contendat in quibus conſtet incolumitatẽ omnium verſari. Ergo ſi intoleranda ſint omnibus ejus ſcelera, &, niſi in tempore obviam eatur, in exitium omnium totiuſque Reipub. haud dubiè ſint exitura, & alia omnia ad flectendum coarcendumque ad meliora Principem nequidquam ſint tentata, licere proceribus populoque eum imperio exuere & vi expellere judicamus. Talis enim princeps eſſe deſiit. Et ſubditis patientia commendata eſt, non quâ evertitur Reſpub. ſed qua conſervatur.

vatur. Neque id in eos tantum principes licet, qui adſtricto certis legibus imperio utuntur, ſed eos quoque, qui omnium abſolutiſſimum accepêre. Par enim hic eorum eſt ratio; cum nec ſub his, nec iſtis, Reſpub. debeat everti. Faciunt huc illa Salisberienſis in Polycratico lib. III. cap. XV. *Imago Deitatis princeps amandus, venerandus eſt & colendus; tyrannus pravitatis imago plerumque etiam occidendus, ſi tamen aliter coarceri non poterit.* Et addit alibi graviſſimam rationem; *Cum multa ſint crimina majeſtatis, nullum gravius eſt eo, quod adverſus ipſum juſtitiæ corpus exercetur. Tyrannis ergo non modo publicum crimen, ſed, ſi fieri poſſit, plus quam publicum eſt. Si enim crimen majeſtatis omnes perſequutores admittit, quanto magis illud, quod leges premit, quæ ipſis debent imperatoribus imperare?* Lib. III. cap. ult.

VIII.

Tarquinium igitur Romani optimo jure expulêre, ut eum qui ſcelere & invaſerat imperium, &, dum tenuit, prope totum everterat. Quare Plutarchus eum in Poplicola deſcribit, *οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρανόμως, οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα.* Regnavit ille annos quinque & viginti: regnatum autem Romæ, ut quidem vult Livius, à condita urbe ad liberatam annos ducentos quadraginta quatuor.

DISPU-

DISPUTATIO OCTAVA, *De* CONSULATU & PRIMIS COSS.

NICOLAUS BLANCKARDUS, Reſpond.

THESIS I.

ACtum igitur eſt de Regibus; Conſules ſequuntur. Quæ mutata gerendæ Reipub. ratio, & pro libertate tutior, & ſola, & nunc demum inter Romanos laudanda fuit. *Neque ambigitur* (ita enim cum Livio loqui hìc lubet, & jùdicandum eſt) *quin Brutus idem, qui tantum gloriæ Superbo exacto rege meruit, peſſimo publico id facturus fuerit, ſi libertatis immaturæ cupidine priorum regum alicui regnum extorſiſſet.* Imò etiam ſi ſub prioribus Regibus Pop. Rom. ferre potuiſſet majorem libertatem.

tem. Neque enim in Republ. omnes ejuſmodi in melius, ſed neceſſariæ tantùm mutationes admittendæ ſunt.

II.

Namque tranſlata denuo in unum ſuprema poteſtas, minus quidem allatura erat mutationis, ſed & minus libertatis; cum Senatu univerſo communicata, minus dignationis; cum populo, plus turbarum. Sed nec hic aut ferre adhuc poterat, aut, poſt acre illud unius imperium accipere ſtatim debebat totam libertatem.

III.

Conſulatus eſt Regia poteſtas, eadem in duos collata & annuo imperii ſpatio definita. Dixi Regiam poteſtatem. Ita negat Livius ſub initium lib. II. in conſulari imperio, *diminutum quicquam eſſe ex regia poteſtate*. Neque aliter Tullius lib. III. de Legib. *Regio*

imperio

imperio duo ſunto, iique conſulendo Conſules appellantor, militiæ ſummum jus habento. Et conſtat omnia regum jura ac inſigna iis manſiſſe. Quare & ὑπάτους, quaſi tu ſummos dixeris, eos vocant Græci tanti vim imperii exprimentes; quanquam haud dubiè ſic deliquerint in prudentiam modeſtiamque Romanorum, qui regiam illam poteſtatem molliore multoque gratiore Conſulum vocabulo commendandam populo cenſuêre. Nota eſt ars Auguſti, qui non Regis, quanquam revera talis, ſed Principis nomine omnia ſub imperium accepit. Primum igitur Conſulare imperium ad Monarchicum potius quàm Ariſtocraticum acceſſiſſe cum Polybio dicendum eſt; & Conſules non quidem nomine, quod exoſum, ſed poteſtate reges fuêre. De primis autem nunc loquor. Nam ſequentium auctoritas

tas partim creatis novis magiſtratibus, ut Dictatoribus, Decemviris aliiſque, partim legibus conditis, cum harum imperia quàm hominum potentiora crederentur, admodum decrevit; & inter plurima patrum ac populi certamina, aliquando illis, nunc his prævalentibus obnoxia, poſtremò ſub Cæſaribus vim prope omnem amiſit. Quas mutationes in tempore, & ſuo ſingulas loco, reddemus.

IV.

Id modo inter regium & Conſulare hoc imperium diſcriminis fuit, quod illud unius, & cum vita; hoc duorum, & unius anni intervallo finiretur. Quo nullum majus conſtantiuſve adverſus tyrannidem, & pro continenda pace publica conſilium poterat iniri. *Ex perpetuo imperio*, ut rectè judicat Florus, *annuum placuit, ne poteſtas mora; ex ſingulari duplex, ne ſolitudine*

tudine corrumperetur. Magna enim & continua unius, togata aut militaria imperia, noxia ſunt Reip. libertati, ac iccirco improbanda. Id verò diſcrimen facit, ut hinc liberum populum Romanum appellent, & Conſulatum ac libertatem conjungant rerum Romanarum auctores. Non quod nulla ſub regibus libertas (nam ſine illa nullum omnino imperium, quale tandem ſit, magis eſſe poteſt, quàm ſine majeſtate) aut ſub primis Conſulibus major quàm regibus, ſed quo nunc tutior facta & dein aucta ſit. Qui igitur vel Ariſtocraticam vel Democraticam imperii formam cum Conſulibus cœpiſſe ſtatuunt, egregie falluntur. Vel Monarchia hæc dicenda eſt, vel ſtatuendæ plures, quàm Monarchia, Ariſtocratia, & Democratia, ſpecies Rerumpub. Quod non eſt abſurdum. Idem judicandum eſt de

de ea Lacedæmoniorum Reipubl. forma, qualis ab initio Heraclidarum ad Lycurgum uſque fuit, gemina huic Romanæ, in qua ſupremum imperium duo, non tantum regia poteſtate, ſed etiam nomine habuêre.

V.

De Conſulatu dictum eſt; nunc ipſos Conſules videamus; in quorum imperio quidquid celebrioris vel exempli, vel conſilii, vel mutationis ſeſe dabit, inſtituti noſtri deinceps erit argumentum. Primum L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus geſſêre. Horum ille jurejurando populum adegit, neminem Romæ paſſuros regnare. Ac inſpicientibus nobis propius illorum temporum res, & à Bruto & à populo optimo conſilio, ſic damnatum omne regium imperium, videtur. Nam, quamlibet optimo quoque ad regnum voca-

vocato, ipſumque regium imperium laudandum etiam veniat, ſub Rege Romanis in poſterum ſecuris eſſe non licebat.

VI.

Collatinum autem nomen ſolum & genus regium (erat enim Tarquiniorum ſanguinis) mox populo ſuſpectum fecêre; à quo ei innocenti non faſces modo conſulares adempti ſunt, ſed exilium etiam indictum. Teſtatur Livius, neſcire ſe, an nimis undique libertatem minimis quoque rebus muniendo modum Romani hic exceſſerint. Bruti, & vel faventis vel ferentis populi, ſcelus illud appellat Auguſtinus lib. II. cap. XVII. de Civitat. Dei. At laudat Tullius lib. III. de Off. *Cum Collatino,* inquit, *Collega Brutus imperium abrogabat, poterat videri facere id injuſte; fuerat enim in regibus expellendis ſocius Bruti, conſiliorum etiam*

iam adjutor. Cum autem conſilium hoc principes cepiſſent, cognationem Superbi nomenque Tarquiniorum & memoriam regni eſſe tollendam, quod erat utile patriæ conſulere, id erat honeſtum; ut etiam ipſi Collatino placere deberet. Itaque utilitas valuit propter honeſtatem, ſine quâ ne utilitas quidem eſſe potuiſſet. Et nobis quoque id factum probatur. Nam neque contra officium boni & prudentis viri facit, qui ab amico & optimo ſibi metuit; neque in æquitatem delinquunt, qui ad imperia admoti mala, quæ ex innocentiſſimis, nec tamen ſine cauſſa ſuſpectis, in perniciem Reipublicæ metuuntur aliquando exitura, quavis ratione, quæ tutiſſima ſit Reipublicæ &, quantum fieri poteſt, minime noxia ſuſpecto innocenti, ut abrogatione honoris, exilio, aliiſque in tempore præveniunt. Iccirco tum quoque Brutus ex SC. ad popu-

lum

lum tulit, ut omnes Tarquiniæ gentis exules eſſent, tantum quia ejus gentis erant, cætera innocentes. *Ne quam Romani*, ut loquitur Varro apud Nonium, *ſeditionis per gentilitatem ſpeciem haberent.* Nam libertati tales nocituri haud ſine gravi cauſſa metuebantur. Eandem rationem reddunt Impp. Arcadius & Honorius, ubi decernunt; ut filii reorum majeſtatis à materna omni aut avita, omnium quoque proximorum hereditate ac ſucceſſione alieni, & infames ad nullos prorſus honores, nulla ſacramenta admittendi, habeantur; *Quia*, inquiunt, *paterni*, *hoc eſt*, *hereditarii criminis exempla in illis metuuntur.* Leg. *Quiſquis* Cod. ad leg. Juliam Majeſtatis. Dura quidem iſta ſunt, fateor, & acerba, ſed non iniqua; ubi nulla aliâ mitiore ratione Principum aut Rerumpub. ſecuritati conſuli poteſt.

VII.

Igitur in locum Collatini P. Valerius ſuffectus eſt; qui ſtatim, & exſtructa ſuperbiore in Velia domo, ſuſpicionem opprimendæ libertatis de ſe excitavit, & eâdem dirutâ, avertit. Namque arx ea & ſedes ſervitutis futura haud temere metuebatur. Mox, quo ſe in omnibus *μισοτύραννον* eſſe probaret, latis in gratiam populi aliquot legibus, quibus poteſtati conſulari plurimum detraxit, adeò ei placere cœpit, ut totius multitudinis conſenſu non jam Valerius, ſed Poblicola diceretur. Ante omnes celebratiſſima ea eſt, qua reis ad ſupplicium poſtulatis extremam provocationem ad populum, adverſus magiſtratus, ipſos etiam Conſules, permiſit. Quo & agnita eſt populi majeſtas, & proviſum ne magiſtratus in cives atrocius graſſarentur. Livius hanc legem,

firmiſſimum populi propugnaculum; Cicero in Orat. aut apud eum Antonius, *patronam civitatis ac vindicem libertatis*, vocant. Sed an non impunitatis ſpes ac fiducia ſic facta eſt reis læſæ magiſtratuum auctoritatis, aut aliorum ſcelerum, provocantibus ad populum, iiſdem flagitiis opertum? Certe ita judicat Appius apud Livium; *Minas eſſe Conſulum, non imperium*, dicit, *ubi ad eos, qui unà peccaverant, liceat provocare*. Nobis tamen lex ea ſaluberrima & Reipub. utiliſſima viſa eſt. Neque enim bene de reis, licet nocentiſſimis, ſupplicia ſumuntur, populo invito.

VIII.

At aliter planè de ea lege judicaverim, quam rogavit, de interficiendo impune, indictâ cauſſâ, eo, qui occupandi regni conſilia iniſſet. Quemadmodum enim eo terrore illato ſpes ejecti regis, aut ad regnum

regnum adſpirantium, ſic admodum inciſas haud abnuerim; ita frænos audaciæ hominum peſſimorum ſic nimis laxatos, & in ancipiti poſitam plurimiſque objectam inſidiis innocentum ſecuritatem fuiſſe, nemo non videt.

IX.

Ab eodem primos Quæſtores inſtitutos, tradit Plutarchus; quanquam horum originem ad ipſos Reges alii retulerint. Si eum magiſtratum ſub Tullo Hoſtilio cœptum, ſub Superbo intermiſſum, à Poblicola Reipubl. redditum ſtatuamus, nulla diſſenſio erit inter auctores. Præeſſe ærario horum muneris fuit. Cauſſam inſtituti egregiam reddit Plutarchus; Ὅπως ἄρχων, μήτ᾽ εἰ χρηστός ἐστιν, ἀσχολίαν ἔχῃ πρὸς τὰ μείζω, μήτ᾽ εἰ φαῦλος, ἀφορμὰς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γενόμενος; *Vt Con-*

 ſul

ſul nec, ſi bonus eſſet, à majoribus rebus avocaretur, nec, ſi malus, ſubſidium haberet gravius lædendi, ſi in manu ejus tam imperii quàm pecuniæ adminiſtratio eſſet. Igitur id quoque pro conſervanda libertate prudenter inprimis repertum.

X.

Inter iſta adeò læta auſpicia libertatis, Romæ nobiles aliquot adoleſcentes, præter Vitellios, Aquilios, alioſque, ipſius etiam Bruti filii, Tiberius Tituſque, clam de reducendis in urbem Tarquiniis conſilium ineunt. Cauſſa præcipuè iſta, quod ſub liberrimo unius, quam immotarum legum imperio, melius cum Republ. agi exiſtimarent; Regem eſſe hominem, eſſe gratiæ locum, eſſe beneficio; & iraſci & ignoſcere poſſe; at leges rem ſurdam & inexorabilem eſſe; nihil laxamenti, nec veniæ habere, ſi modum exceſſeris.

In

In quo quidem ratio eos fugit. Melius enim conſtantiæ legum, quam arbitrio hominum judicia permittuntur.

XI.

Sequuntur P. Valerii Poblicolæ iterum Conſ. & T. Lucretii; Porſenæ, Etruſci regis, pro reſtituendis Tarquiniis bello, Horatii Coclitis, Mucii Scævolæ, Porſenam in Regia occidere deſtinantis (cujus facinus, utut licitum, tamen improbandum videtur. Neque enim expedit in principes, quanquam hoſtes, immittere percuſſores, cum ea res ſit ipſis illis, qui ſic nocent, noxii exempli) ac Clœliæ virginis audacia, an virtute, & pace cum Porſena redintegrata; & & mox duo adhuc alii propè continui ejuſdem Valerii inſignes Conſulatus. Uni Poblicolæ toties reddito Conſulatu, parum proviſum libertati videtur. Nam periculo-

riculoſum eſt unum hominem, quamlibet optimum, in Republica, præſertim libera, eſſe toties caput & columen imperii.

DISPUTATIO NONA,

De

DICTATURA, & PRIMA P. R. SEDITIONE.

Johannes Schildius
Reſpond.

Thesis I.

ANno poſt imperium Conſulare inſtitutum nono, ut Livius, decimo, ut alii volunt, primus Romæ Dictator creatus eſt, ſummâ ei poteſtate tributâ. Ut enim paullò ante perpetuum illud unius regium imperium merito Romani damnaverant, ita, cum expediendæ Reipub. impar nunc

eſſet.

eſſet Conſulum auctoritas, ut unus, ſed Dictatoris nomine, & ad tempus, omnia ſub imperium acciperet, egregio conſilio inſtituêre. Et, profecto, haud ulla unquam, quæcunque tandem illa ſit, Reſpub. non neceſſe habet uni ſubinde permittere vim liberrimæ dominationis, cum identidem ea ſeſe offerant negotia, quæ unius demum arbitrio poſſunt expediri. Neque ulla eſt, quæ non ſuppeditet exempla.

II.

Dictatura eſt Monarchia quædam in Republ. Romana, ſive verè regia & ſumma, ſed ſemeſtri ſpatio definita, domi ac militiæ imperandi poteſtas, extra ordinem, maximè in rebus trepidis, adverſus hoſtes gerendæ rei, ſedandæ que ſeditionis cauſſa, in unum collata; cui cedebant alii omnes magiſtratus, ipſi etiam Conſules, & à

quo ad Populum provocatio non dabatur.

III.

Hanc unius tantam poteſtatem in Rom. Repub. neceſſariam & utiliſſimam fuiſſe contendimus, duabus inprimis legibus prudentiſſimè coarcitam; *Vt ſemeſtri exacto ſpatio Dictatura deponeretur*; ne longiore ejus uſu libertas aliquid acciperet detrimenti; præterea, quoque, *Vt Italiam cum exercitu, tantoque cum imperio Dictator non egrederetur*; quo rerum ſuarum teſtes ac obſervatores proximos Senatum Populumque Romanum continuo haberet. Sylla enim ac Cæſar non tam Dictatura hac, quàm libidine, ſpretis legibus, Rempub. oppreſſère. Creabantur verò Dictatores ex Conſularium ordine; ut tanto plus in perſona eſſet dignationis; ab uno Conſule, cui id tribuebat Senatus; ne diſſen-

diſſenſionibus vel duorum Conſulum, vel Senatus, vel populi in Comitiis, aut Campo differretur remedium, quod adverſus domeſticas diſſenſiones, aut illata bella externa, præſentiſſimum Reſpub. flagitabat; nocte intempeſtâ; forte quod ejus ſilentium huic curæ minus allaturum eſſet in turbata Republ. impedimenti; denique diſertim cautum, ne equo veherentur; haud dubiè ut eo ritu, in tanta vi imperii, modeſtiæ admonerentur. A qua ratione haud abludit, quod de Platone Philoſopho veteres retulêre, eum metu equeſtris cujuſdam, ut ſic dixerim, ſuperbiæ, quam ἱπποτυφίαν vocant Græci, in equum conſcendere perpetuò recuſâſſe.

IV.

Cæterum inſtitutæ Dictaturæ prima & præcipua ſemper cauſſa propius nobis hic aperienda eſt.

Diſcors agebat domi civitas, & eâ occaſione bella externa erumpebant, diſſenſionibus civilibus interim nihil remiſſis. Unde colligere promptum eſt, quam ſit abſurda ſententia eorum, qui excitata bella externa domeſticarum ſeditionum eſſe remedia contendunt: cum eâ ratione pereat potius Reſpubl quàm expediatur. Utramque verò illam rationem conjungit Manius Valerius apud Livium lib. 11. *Diſcordiæ*, inquit, *inteſtinæ, bellum externum, fecere, ut hoc magiſtratu*, Dictatore ſcilicet, *egeret Reſpublica.* Nam in quavis Republ. belli adminiſtratio uni melius, quàm pluribus permittitur: & ad tollendos motus domeſticos, quibus magiſtratus ſupremi & cives inter ſe committuntur, nihil æque facit, quàm novos ad tempus inſtituere, ac in unum inprimis ſummam poteſtatem conferre.

Nam

Nam in bello celeritas conſilio-rum,& auctoritas nullo diſſentien-tium collegio impedita, ac proin-de unius ſuprema vis, maximè re-quiruntur. Neque inteſtinæ diſ-ſenſiones avertuntur promptius, quàm ubi partes illorum imperio ſe ſubmittunt, qui partes non fe-cere, unius inprimis, à quo, cum omnibus major ſit, ut Dictator, nemini liceat diſſentire. Quare Dictaturam, *ultimum in rebus trepi-dis auxilium, ultimum conſilium*, non uno loco, & veriſſime Livius ap-pellavit.

V.

Seditio domi ex inopia & ſævi-tia creditorum nata eſt, qua major civitatis pars à paucioribus patri-ciis & ditioribus oppreſſam ſeſe querebatur. Plerique enim bellis externis, adverſus vicinos Sabinos maximè, militaverant; & propter agrorum populationes non fructu

modo caruerant, ſed villæ incendio perierant; pecora abacta; direpta omnia; tributum iniquo tempore imperatum; ac iccirco æs alienum contractum. Eo uſuris cumulato plurimi agris paternis avitiſque ejecti, deinde fortunis aliis. Accedebat ultimum malorum, quod amiſſis omnibus quæ poſſederant, à creditoribus nexi, non in ſervitium, ſed ergaſtulum & carnificinam ducerentur. Ex cujuſmodi exemplis, & aliunde qui colligunt, communionem bonorum in Republic. præferendam diviſioni, & uſuras improbandas, neque fœnus inter cives agitandum eſſe, diſſentiunt à ratione. Quippe non diſtinctis rerum dominiis nulla, aut multo minor eſſet hominum induſtria, & plus diſſenſionum; neque diſpelli poſſent humanæ neceſſitates, niſi, optimo divinæ providentiæ inſtitu-

to,

to, alii opulentæ, alii paupertinæ eſſent conditionis: & uſuræ, ſi earum à Magiſtratibus præſcriptus ſit legitimus modus, juvandis pauperioribus, non opprimendis faciunt.

VI.

Creditores lege ſe tuebantur; qua tum iis permiſſum, debitores, ære alieno obrutos, & qui diſtracto patrimonio, reque familiari dilapsâ, ſolvendo non eſſent, vinculis, catenis, nervis, & compedibus obſtrictos in jus vocare; diebus ſexaginta in vinculis habere; eos inter ea trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producere; tertiis autem nundinis, ſi ſatisfactum non eſſet, è medio tollere, ut mancipia habere, aut trans Tiberim peregre venum dare; &, ſi plures forent, quibus rei eſſent judicati, in partes ſecare. Quod & inter Decemvirales leges poſtea

eſt

eſt receptum. Sed hæc *natura laudabilia non eſſe, quanquam jure conceſſa*, recte judicat Quintilianus lib. III. Orat. Inſt. cap. VI. Neque aliter Phavorinus apud Gellium lib. XX. cap. I. Noctium Atticarum. Sextus tamen Cæcilius eodem loco hanc creditoribus debitores addicendi rationem, & illorum in hos exquiſitam iſtam crudelitatem, lege permiſſam, tueri ſe poſſe arbitratur; quod, nimirum, eâ tempeſtate, multa eſſet debitorum perfidia, & pro vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus, intendi ſupplicia debeant; quod neque pejus ullum factum æſtimandum ſit, quàm in negotiorum contractibus maximéque in pecuniæ mutuaticiæ uſu ac commercio, fidem non ſervare; cum adimatur ſubſidium hoc temporariæ inopiæ, quo communis hominum vita indiget, ſi perfidiâ debitorum,

ſine

ſine gravi pæna, eludatur. Unde tandem colligit, damnatis æris, & debiti judicatis, optimo conſilio tantam pœnæ immanitatem eſſe denuntiatam, ne ad eam unquam deveniretur. At verò, ut non abnuerim, quo corruptiores ſunt civium mores, & facilius ac frequentius peccatur, & ex peccato plus fructus redit ad peccantem, niſi puniatur, eo graviores pænas eſſe ſtatuendas; ita in debitore, qui nulla ſua mala arte impar ſolvendo eſt, debitum quidem, non delictum, calamitatem non culpam reperio. Sed nec mala omnia atrociſſimis pœnis aut poſſunt aut debent præveniri. Quare Romani merito tandem emori & obſoleſcere paſſi ſunt iniquiſſimam hanc legem, in ejus locum receptâ iſtâ æquiſſimâ Petiliâ, quâ ſolutum eſt omne illud jus nexus & addictionis.

V. II.

VII.

At debitores,ſuppliciter primo, dein & minaciter, immanis adeò ſævitiæ finem, & æris alieni remiſſionem, à Conſulibus & Senatu, ſed nequicquam, poſtulavêre: donec tandem tumultus totam urbem pervaſit, eo inprimis anno, quo P. Servilius & Appius Claudius gerebant Conſulatum; inque ipſos Patres verſa multitudo, & vix manibus temperatum eſt. Tum Appius, vehementis vir ingenii, imperio Conſulari rem agendam cenſuit, uno aut altero arrepto quieturos alios; Servilius, lenibus remediis aptior, concitatos animos flecti, quam frangi, quum tutius, tum facilius eſſe. Et quis Appii illud conſilium non damnaverit? Namque per pœnas, aut earum metum injectum, dum adhuc gliſcunt ejuſmodi motus, accenditur diſcordia, non ſedatur;

tur; ac iccirco omnino improbanda ſunt.

VIII.

Inter hæc Volſcum bellum ſubito exarſit. Eo terrore perculſi Conſules, cum arma pro patria multitudo non caperet, Senatum convocavêre. Et inter patres diverſis ſententiis tum certatum eſt. Placuit pleriſque, ut æs alienum plebi nequaquam remitteretur. Neque enim id licere magiſtratibus; ac iniquum eſſe tam inſigni damno creditores afficere; & ob eam injuriam hos quoque Remp. turbaturos; & ejuſmodi alia, pro ſuis potius, quàm Reipub. commodis, & falſo & imprudenter diſſerebant. Nam quin id magiſtratibus liceat, non eſt dubitandum. Erant, quibus conſultius viſum, ex ærario ſatisfacere creditoribus, & pro nexis totidem mancipia dare ex iis, quæ Reſpub. bello acquiſiſſet.

ſet. Quo facto ut omnes hos motus haud dubie tolli potuiſſe, non negaverim, ita eorum ſententiam prætulerim, qui non quidem remittendum nunc æs alienum, ſed ejus exactionem ad tempus differendam & edicto prohibendam eſſe, ſtatuebant. Quos ſequutus Servilius Conſul, poſtquam in concionem progreſſus, curæ eſſe patribus oſtendit, ut, externo hoſte debellato, plebi conſulatur; ſimul edixit; *Ne quis Civem Romanum vinctum aut clauſum teneret, quo minus ei nominis edendi apud Conſules poteſtas fieret. Ne quis militis, donec in caſtris eſſet, bona poſſideret, aut venderet; liberos nepoteſve ejus moraretur.* Ita compreſſa tum ſapienter ſeditio eſt, ſed Volſco bello feliciter confecto, longè gravior reditura.

DISPU-

DISPUTATIO DECIMA,

De

PRIMA SECESSIONE PLEbis, & Tribunis Plebis inſtitutis.

ADRIANUS AELMONDE
Reſpond.

THESIS I.

REbus feliciter contra hoſtes geſtis, domeſtica pax iterum, & majore motu, impedita eſt. Cum enim irrita caderent P. Servilii Conſulis atque M. Valerii Maximi Dictatoris promiſſa, &, fœneratorum inprimis arte, neque libertas nexis, neque ſecuritas obæratis præſtaretur, cætus plebis in Urbe occulti fiunt & conjurationes; ac mox in Sacrum montem, trans Anienem amnem, tria ab Urbe millia paſſuum, ſeceditur. Qui à ſummis Magiſtratibus

bus tumultuanti multitudini promiſſa, haud explenda eſſe, ut vi & metu extorta, aſſerebant, illius tanti mali auctores fuêre. Nam his etiam principes rerum teneri, ſtatuendum eſt.

II.

Tum metuere Patres, & tandem placere, per æqua, per iniqua, plebem reconciliandam civitati, & Menenium Agrippam, facundum virum, ac plebi carum, ejus rei gratiâ mittendum Oratorem eſſe. Erunt fortè, quibus potior, ac Reipub. Rom. melior eorum ſententia habebitur, qui plebem, quæ ſeceſſerat, excludendam, quæ remanſerat, expellendam, ut obæratam, & eo ſolùm nomine turbantem, tunc cenſuêre. At majores nobis videntur prioris conſilii rationes. Neque enim diu tranquilla multitudo, quæ ſeceſſerat, aut expulſa, erat futura. Et mala è Repub.

Republ. cum inſigni hominum multitudine ejecta, plerumque graviora in eam revertuntur. Erunt & illi, qui miſſis ad ſeditioſos à Senatu legatis, majeſtatem ejus imminutam contendent. Nobis tamen hîc tuta conſilia decoris anteferenda fuiſſe videntur. Neque enim gloria, ſed ſalus, ſuprema ſemper Reipublicæ lex eſt.

III.

Menenius intromiſſus in caſtra eorum, qui ſeceſſerant, tandem flexit hominum mentes, & de concordia agere cœpit; conceſſumque, ut loquitur Livius, in conditiones, ut plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxiliatio adverſus Conſules eſſet; neve cui Patrum capere eum magiſtratum liceret. Ita Tribuni plebei creati duo, C. Licinius & L. Albinus. Hi tres collegas ſibi creaverunt. In his Sicinius fuit, auctor ſedi-

ſeditionis. De duobus qui fuerint minus convenit. Atque hæc origo eſt Tribunorum plebis, qui dein numero ad denos uſque, & poteſtate aucti, & hac ipſa à L. Sulla Dictatore exuti, à G. Aurelio Cotta & Pompejo Magno iterum donati, tandem Cæſaribus tribunitiam poteſtatem callidè invadentibus, ſolo ferè nomine uſi, uſque ad Conſtantini Magni tempora in Repub. Romana manſêre. De celebri adeò Magiſtratu quædam ab inſtituto haud aliena, nunc nobis dicenda ſunt.

IV.

Tribunatus plebei eſt plebejus Magiſtratus in Republ. Romana, quovis alio major, & ſacroſanctus, eum in finem inſtitutus, ut plebes tutior eſſet contra vim & injurias Conſulum, ac Senatorum, horum decretis, legibus & conſultis intercedendi, ac injuriam plebi inferentes

rentes prehendendi, inque carcerem mittendi, invictam habens auctoritatem.

V.

Dixi, *plebejum eſſe magiſtratum*, non quia commodis plebis invigilabant Tribuni (id enim quorumvis aliorum etiam erat Magiſtratuum) ſed quia ex plebe, & quidem infima, legebantur, nec Patritio, niſi in plebeiorum ordinem tranſiret, ad hunc honorem aditus pateret. Cum enim Patritiis plebs diffideret, optimo conſilio è ſuo corpore ſuum ſibi legi voluit magiſtratum. Sui quippe ordinis quiſque defenſor eſt acerrimus. Neque in eo peccatum, quod ex infima plebe Tribunos eligere placuerit.

VI.

Addidi, *quovis alio eſſe majorem.* Neque enim tanta auctoritas Conſulum aut Senatus, quanta Tribu-

norum

norum plebis. Inde apud Tacitum lib. 3. Annal. Tribunitia poteſtas, *ſummi faſtigii vocabulum* appellatur. Et huc faciunt verba Alexandri Imperatoris apud Lampridium: *Gratias vobis ago,* inquit, *de Cæſareo nomine, de Pontificatu maximo, de Tribunitia poteſtate.* Nec alia de cauſſa Tribunitiam poteſtatem ſibi Cæſares vendicavêre; ad quam acceſſit, quod gratum plebi & pro hujus libertate id nomen repertum eſſet. Sic enim fallebatur. Neque obſtat, quod primi Tribuni plebis vetandi modo, & Coss. ac Senatus decretis intercedendi, eorumque imperii cohibendi habuerint poteſtatem. Minus enim poſſunt, qui imperandum decernunt, quod ab aliis poteſt vetari, quàm qui ſic vetant, ut ab aliis non poſſit intercedi. Itaque creatis Tribunis Democraticum planè Imperii Romani ſta-

tum

tum factum eſſe ſtatuimus. Inde & Tribunatus plebis Δημαρχία Græcis appellatur. Mixtam enim Reipubl. formam neque hîc, neque alibi, neceſſe eſt agnoſcere.

VII.

Sequitur, *eſſe ſacroſanctum*, quem verbo aut manu violare nulli vel Magiſtratui vel privato liceret. Canulejus apud Livium lib. 4. *Quid tandem eſt, cur negent ſe manibus temperaturos, violaturoſque denuntient ſacroſanctam poteſtatem?* Loquitur autem de Tribunitia. Et Cicero lib. 3. de legibus, ubi de Tribunis; *Sanctique ſunto.* Optimo certè conſilio. Cum enim Conſulibus ac Senatui eorumque decretis continuò opponerent ſuam poteſtatem, plurimum in ſe odii invidiæque haud dubiè concitabant; ideoque Sacrata lege (ita enim illa dicta eſt, qua Tribuni plebis inſtituti ſunt) pro eorum

M ſecu-

ſecuritate decerni debuit, ut eſſent ſacroſancti.

VIII.

Munus eorum eſt, *contra vim & injurias Conſulum ac Senatorum plebem tueri*, ſive ſedulò providere, ne quid ab illis fiat aut decernatur, quo hujus commoda & libertas lædantur. *Plebes quos pro ſe contra vim auxilii ergo creâſſit, Tribuni ejus ſunto. Plebem orbam Tribunis ne relinquunto.* Cicero III. de LL. Inde ædes Tribunorum nocte dieque apertæ, neque his extra urbem abnoctare licitum, quo in iis præſentiſſimum ſemper auxilium adverſus arrogantiam & inſolentiam aliorum plebs inveniret. Haud alia de Æduis prodit Cæſar; apud quos illi, qui ſummum Magiſtratum obtinebant, excedere ex finibus per leges prohibebantur. Et hodieque in principe Bataviæ urbe Dordrechto abnoctare Conſuli haud permiſſum eſt. IX.

IX.

Hujus autem curæ ergo, Tribuni *decretis ac legibus Conſulum Senatorumque intercedendi invictam habent poteſtatem*. Tullius eodem, quem diximus, loco: *Quodque ii prohibeßint, ratum eſto*. Ea propter primis temporibus cum curiam iis intrare non eſſet conceſſum, poſitis ante valvas ſubſelliis, & tandem in curiam admiſſi, decreta Patrum vocabant ſub examen, ut quæ ex iis minus probâſſent, rata eſſe non ſinerent, &, ſolenni verbo, vetarent. Quare ille apud Livium Lib. VI. *Faxo ego, ne juvet vox iſta, VETO, qua nunc concinentes Collegas noſtros tam læti auditis*. Si verò placuiſſe, T. litterâ Senatuſconſultis ſubſcriptâ aſſenſum ſuum teſtabantur. Addidi, *invictam poteſtatem*, quia neque Conſulibus, neque Senatui, neque alii cuipiam ei licebat obluctari.

X.

At in illa Tribunitia interceſſione id novum, neque improbandum , quòd uno intercedente ac vetante, cæterorum omnium Collegarum , ſi fortè Senatus conſulta approbâſſent, irrita eſſent decreta ; adeò ut unius vetantis ſententia reliquorum omnium probantium ſuffragiis prælata fuerit. Haud ſum neſcius , in alio ferè omni plurium eundem Magiſtratum gerentium collegio , plurium decretum pauciorum ſuffragiis anteponi ; ſed & graviſſima eſt ratio, quare pauciorum, fieri aliquid aut decerni nolentium, ſuffragia, plurium, alia omnia ſtatuentium , judiciis debeant eſſe ſuperiora. Cum enim id quod ſemel factum eſt , infectum reddi non poſſit , & quod in præſens differtur , tandem adhuc , ſi utile & neceſſarium eſſe ab omnibus intelligatur , haud ita difficulter

ter fieri poſſit, quis non videt tutius in diſſentientium collegio, & ubi de re ardui eventus agitur, Rempub. acquieſcere in votis pauciorum, aliquid fieri nolentium, quàm plurium, qui à paucis iſtis malunt diſſentire?

XI.

In hac autem interceſſione ſicut primorum Tribunorum plebis (de his enim ſolis nunc agimus, non de iis, qui ſequutis temporibus vim majorem uſurpavêre) poteſtas præcipuè verſata eſt, ita eo ſolum nomine Tribunitium hunc Magiſtratum pernicioſum Reipub. Romanæ, neque ullo modo probandum eſſe contendimus. Nec herclè fallere nos debent vana nomina, quibus ut Cuſtos defenſorque juris, arx, telum, auxilium libertatis à Romanis ipſis nonnunquam celebratur. Enimvero res ipſa exputanda eſt. Ac primò qui-

dem in Democratian ſic tranſiſſe Rempubl. Romanam, quis cum Quintio illo, diſertim dicente apud Ciceronem III. de LL. *nata poteſtate tribunitia gravitatem Optimatium cecidiſſe, & convaluiſſe jus multitudinis*, non agnoverit? Democratia autem planè adverſa & incommoda erat illius Imperii inſtitutis. Magiſtratus inſuper magiſtratibus hìc ſunt oppoſiti; cum in libera Repub. ne ſupremorum magiſtratuum potentia noceat libertati, non tam aliorum magiſtratuum arbitria opponi debeant, quàm immotæ leges. Denique ad ἀναρχίαν, ſive diſſolvendum Imperium, tribunitiam poteſtatem comparatam fuiſſe, vel ex eo apertum eſt, quòd eorum, qui ſoli imperandi habebant poteſtatem, ut Coſſ. & Senatores, imperiis potuerit intercedi, & hi, qui intercedere poterant, non aliam quàm intercedendi,

di, & vetandi quæ ab aliis decreta erant, habuerint poteſtatem.

XII.

Nihilominus cum contumacia plebis, quæ ſeceſſerat, non niſi inſtituto hoc magiſtratu, expugnari potuerit, ſumma neceſſitate circumventi Patres in eum conſenſêre: hoc maximè nomine culpandi, quod peſſimis ſuis conſiliis hujus neceſſitatis ſibi ipſis fuerint auctores. Quanto enim minora erant, quæ hactenus toties repetitis precibus ac motibus, ſed nequicquam, plebs flagitabat? His, licet eſſent iniqua, conceſſis, majora hæc mala haud dubiè fuiſſent præventa. Et iniqua petenti ejuſmodi multitudini haud neganda ſunt, ne repulſam paſſa flagitet atque obtineat iniquiora.

DISPUTATIO UNDECIMA,

De

DECEM-VIRIS & LEGIBUS XII. TABULARUM.

TOBIAS SCHOBINGERUS Reſpond.

THESIS I.

AGebat jam urbs Roma annum trecenteſimum,& adhuc patriis potius dubiiſque & incertis moribus, quàm ſcriptis fixiſque, quæ ſufficerent, legibus regebatur. Itaque Sp. Tarpejo, & A. Æternio Coss. miſſi legati tres Athenas, & ad alias Græciæ civitates, ut earum leges & inſtituta deſcriberent, quæ in præcipua tum erant celebritate. His biennio poſt reverſis, anno ejuſdem ſæculi tertio, Decem-viri legibus ſcribendis, quæ ex populi Romani uſu forent, optimo conſilio

ſilio creantur; merito omnibus cenſentibus, longè tutius eſſe, jure ſcripto, quàm moribus & conſuetudine uti, & magiſtratuum ac judicum, quorum arbitrio haud permittenda ſunt, quæ legibus licet includere, poteſtatem certis limitibus eſſe coarcendam. At ut ab iis pleræque laudatiſſimæ leges conditæ ſunt, ita ex eorum imperio, primo quidem moderato, dein verò immani ambitione corrupto, inteſtinis & tribunitiis motibus multum agitata Reſpubl. meliora tempora ſperavit potius, quàm accepit.

II.

Decemviratus eſt ſummus, ſed extraordinarius & annuo ſpatio definitus, in Romana Republic. magiſtratus, quo Senatorii ordinis nobiliſſimi viri decem, legum ſcribendarum cauſſa, donati, cæteris omnibus Magiſtratibus interea

abrogatis, donec dein ex legibus reſtituerentur, Conſularem & verè regiam, adeóque maximam, omnem Remp. adminiſtrandi, deque privatorum contractibus ac cauſis omnibus cognoſcendi, habebant poteſtatem.

III.

Cæterùm in patriis moribus, aliorumque, Græcorum inprimis, maximè autem Athenienſium, inter ſe comparandis, iiſque omnibus, quæ uſquam egregia & pro Romana Republ. factura occurrerent, decerpendis, præcipua ipſis cura fuit. Nam neque majorum inſtitutis pertinaciter inhæreſcendum, ubi ſeſe probant meliora; & diverſis populorum ingeniis haud eædem præſcribendæ ſunt leges; & illæ Athenienſium ſubinde ab æquitate remotæ, & crudelitate deteſtabiles offerebantur, maximè, quas ſanguine deſcripſiſſe Draconem

nem ferunt, omnia pene delicta capitis ſupplicio perſequutum, ex Stoicorum mente, qui ἴσα τὰ ἁμαρτήματα εἶναι, æqualia eſſe omnia peccata, nec honeſto quicquam honeſtius, nec turpi turpius; & peccata, quia diſcrepant, æque diſcrepare, ſtatuerunt. Quæ ſententia abſurda eſt, & ad efferendas leges comparata. Sed neque Solonis omni ex parte laudandæ veniebant. qui cum, ut de aliis nunc non dicam, admiſit actionem contra ingratos, exceſſit curam legislatorum, quorum non eſt punire omnia delicta, ſed ea modo, quæ inſigni facto & exemplo Rempub. lædunt. Ita tandem compoſitæ ſunt illæ leges, quæ ab auctoribus *Decemvirales*, à numero tabularum, in quas decem primo, dein duabus auctas, relatæ ſunt, *Duodecem Tabularum*, ferè dicuntur, *capita omnium legum complexa & fon-*

teis, ut à Cicerone I. de Orat. *finis æqui Iuris*, ut à Tacito lib. III. Ann. meritò laudantur.

IV.

De harum tamen legum æquitate aut iniquitate multa exſtat diſceptatio inter Sextum Cæcilium, juris peritum, & Favorinum, Arelatenſem Philoſophum, apud Gellium lib. xx. cap. I. Noctium Atticarum. Favorinus quidem, inter alia, in iis obſervat crudelia quædam, dura, inhumana ac proinde iniqua, dum delicta ac pœnas inter ſe contendit. Inprimis autem provocat ad Popul. Romanum, cui delicta quidem, quorum in XII. Tabb. mentio eſt, vindicanda; pœnæ tamen nimis duræ eſſe viſæ ſunt. Quare & paſſus eſt leges iſtas de tam immodico ſupplicio, ſitu atque ſenio emori. Verum egregiè excipit Cæcilius; Non ideò contemnendas eſſe

eſſe legum iſtarum antiquitates. Nemo enim ignorat legum opportunitates; & medelas, pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus, mutari atque flecti. Ac ſane, optimo & conſilio & jure primis, quæ contra vitia feruntur, legibus ſeveriſſimæ pœnæ proponuntur; & ſi per eas ad meliorem vivendi diſciplinam inter cives profectum ſit, aut libido hominum & contumacia ſeveritate ſuppliciorum major, & invicta experiendo cognoſcatur, lapſu temporis mitigantur. Nam gravior eſſe pœna debet, ubi in ſcelus plurium eſt, & ferventior inclinatio; & minor, ubi vel ad peccandum proclives ſunt pauciores, aut magnitudine ſuppliciorum à peccando hactenus homines deterriti

haud

haud ſunt, ne ex pœna fiat carnificina. Ob hanc cauſſam inter cautiores gentes, primæ omnes leges ſeveriſſimæ, ſecutæ verò mitiores mollioreſque inveniuntur.

V.

Lege xII. Tabul. cautum; ut æris confeſſi ac debiti judicati, creditoribus addicerentur, nervo aut compedibus vincirentur, & capite pœnas darent, eorumque corpora in totidem partes, quod creditores erant, ſecta dividerentur, aut trans Tiberim venum irent. *De immanitate illa ſecandi partiendique humani corporis*, inquit Favorinus Philoſophus, *non libet meminiſſe, & piget dicere. Quid enim videri poteſt efferatius; quid ab hominis ingenio diverſius?* At contra diſſerit Cæcilius, & legem defenſurus, *Nihil profectò*, reſpondet; *ea immitius; nihil immanius; niſi, ut re ipſa apparet, eo conſilio tanta immanitas*

pœnæ

pœnæ denunciata eſt, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc & vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt; diſſectum eſſe antiquitus neminem, equidem neque legi, neque audivi, quoniam ſævitia iſta pœnæ contemni non quita eſt. Lubet mihi hic cum Cæcilio exercere ingenium, & vocare ſub examen iſtam hujus legis defenſionem. Agnoſcit nullam eâ immitiorem eſſe aut immaniorem. Tuetur tamen, quod eo conſilio tantæ immanitas pœnæ ſit propoſita, ne ad eam unquam perveniretur, quodque ad eam, cum contemni non poſſet, valente etiamnum hac lege, nunquam ſit perventum. Laudaverim quidem ego illorum legiſlatorum inſtitutum, qui, ad prævenienda mala, & cujuſcunque pœnæ neceſſitatem, denunciant peccaturis, & exigendam præ ſe ferunt majorem,

quam

quam reapſe exigere velint, rigidiſſimam, & ex ſummo jure petitam pœnam. Eſt enim id inter eorum non improbanda arcana. Non tamen eo minus vana eſt, & ſine viribus illa à Cæcilio inſtituta hujus legis defenſio. Nam tantæ illius pœnæ terrore peſſimi homines haud deterriti ſunt à perfidia in pecuniæ mutuatitiæ uſu atque commercio. quod illorum temporum exempla abunde oſtendunt. Itaque quo minus ſupplicio huic legatur aut ſit factus locus, miſericordiæ creditorum, vel immanitatem legis deteſtantium, vel ex venditis aut occupatis debitoribus plus commodi, quam occiſis, reportantium, non legi eſt tribuendum. Jam verò lex revera immanis & iniqua non eo æqua redditur, quod cives, ipſa lege æquiores, poteſtate ſibi ab eâ facta non utantur. Interim haud abſur-

dum

dum nobis videtur, hujus æquitatem legis hìc affirmare. Ea ſcelera, quæ facillime licet committere, & quibus tolluntur ea officia, quibus intermiſſis ſocietas agentium inter ſe hominum conſtare non poteſt, quibuſque ea auferuntur nobis, quæ cuſtodire non poſſumus, niſi ſeveriſſima in ſceleſtos pœna propoſita cuſtodiantur, eâdem ſunt excipienda. Sunt autem iſta omnia in perfidia eorum, de quibus hîc agitur, debitorum, qui quovis fure ſunt deteriores.

VI.

Sed neque in cæteris eſt, quod ut inhumanum merito arguere licet. Permittit lex omnimodo occidere furem noctu deprehenſum; diurnum tum demum, ſi ſe telo defendat. Uterque enim amplius quid quam furtum creditur meditari. Tempus etiam quo peccatur, auget aut minuit delicta. Ideò furtum

furtum gravius punitur, noctu, quàm die commiſſum. Interdiarius fur, qui, ut lex ipſa loquitur, luci furtum faxit, id eſt, manifeſtus, & in manifeſto furto deprehenſus, ſi liber ſit, ei, cui furtum facit, addicitur, &, amittit libertatem. At fur non manifeſtus, duplione tantum luere jubetur. Tanto enim majus ſcelus, ac majore pœna excipiendum eſt, quanto audacia & animo majore perpetratur. Major verò eſt in fure manifeſto, quam nec manifeſto. Servus furti manifeſti prenſus, verberibus afficitur, & è ſaxo Tarpejo præcipitatur; liber autem, quod jam diximus, non amittit vitam, ſed tantum libertatem. Lex igitur diſtinguit delicta & pœnas ex peccantium conditione & perſonis. Graviore quippe ſupplicio afficiendi ſunt, ejuſdem ſceleris rei, ſervi, quàm liberi. Illi enim ad

furta,

furta, & alia id genus ſcelera, ſunt proniores. Pronum verò illud & proclive in ejus conditionis aut nationis hominibus, cujus eſt qui peccavit, neceſſarii exempli cauſſa, pœnam poſcit ſeveriorem. Frugem aratro quæſitam furtim noctu paviſſe ac ſecuiſſe puberi XII. Tabulis capitale eſt, ſuſpenſumque Cereri necari jubent gravius, quàm in homicidio convictum. Ejuſmodi quippe fur tanto magis peccat quàm homicida, quanto facilius factu frugem ita ſecare & auferre, quàm hominem occidere. Quod autem ſcelus factu eſt facillimum, & alia ratione averti non poteſt, difficillimum reddi debet exquiſitâ pœnæ ſeveritate.

VII.

Neque crudelis lex eſt, ſed juſtiſſima, quæ ſanxit; SI FALSUM TESTIMONIUM DICASIT, SAXO DEIICITOR. Omne

mne enim crimen, quod in capitis diſcrimen adducit innocentem, capitali ſupplicio perſequi convenit. Fit autem illud ſubinde falſo ψευδομαρτυρίας. Neque interim peccat lex, dum generatim loquitur de quovis falſo teſtimonio. Illi enim ſceleri, ex quo, præter minora, ſubinde maxima oriuntur mala, maximis adæquatam & parem pœnam opponere debent legiſlatores. Atque ita quæ in Decemviralibus legibus leguntur pœnas ab iniquitatis & inhumanitatis nota probe liberâſſe nobis videmur.

VIII.

At vero Decemviros prudentia defecit, lata lege; Patribus cum plebe conubi jus nec esto. Inſtitutum quidem laudabile, & patritiis neceſſarium, ſed lege non publicandum. Plurima enim in Repub. egregia, aut

aut noxia ſeſe offerunt, quæ conſilio potius arcano, quam ſcriptæ editæque legi ſunt permittenda. Cum verò in hoc opere ſcribendarum de jure privato, publico, & ſacro legum diligentiſſime eſſent verſati Decem-viri, tandem majora, & perpetuam affectare tantam illam poteſtatem auſi, Appii inprimis, Virginiæ vim intentantis, ambitione ac ſcelere inviſi, finem potentiæ accepêre.

DISPU-

DISPVTATIO VNDECIMA,
De
TRIBUNIS MILITUM CONSULARI POTESTATE,

JOHANNES RODOLFUS ILGENVS
Reſpond.

THESIS I.

DEcemvirorum imperium mox Tribunorum militum conſulare jus excepit: Igitur de illo etiam Magiſtratu, quæque ejus initia ac vis fuerint, nunc nobis dicendum eſt. Aricini & Ardeates de ambiguo agro cum ſæpè bello certâſſent, multis invicem cladibus feſſi, judicem populum Romanum ſumpſère. Is, impulſu Tribunorum plebis, patribus invitis, judicavit agrum publicum populi Romani eſſe. Nec abnuitur ita fuiſſe: nihilominus turpe, fœdum, iniquum,

quum, & acerbum id judicium Aricinis Ardeatibuſque merito viſum eſt. Nemini quippe judici conceſſum jus eſt in rem ſuam litem vertendi, & ſibi aliquid, quantumvis jure debitum, adjudicandi. Igitur ea injuria excitati Ardeates bellum meditantur; conſules delectum habent, armaque ſummâ vi apparari jubent. Tum C. Canulejus, Tribunus plebis, rogationes ferre, ut promiſcua plebeiis cum patritiis eſſent matrimonia; utque eidem poteſtas eſſet ſeu de plebe, ſeu de patribus vellet, Conſules faciendi; nunquam ſe vivo delectum habituros Conſules minatus, niſi quæ promulgata à ſe eſſent plebes ſciviſſet.

II.

Ad ea commoti patres, negare jam ultra ferri poſſe tribunitios furores, & contra promiſcua connubia id inprimis teſtari; non aliam

liam ea vim habere, niſi ut qui natus ſit ignoret, cujus ſanguinis, quorum ſacrorum ſit; dimidius patrum ſit, dimidius plebis, ne ſecum quidem ipſe concors. At per ea hanc ordinum perturbationem haud afferri vel ex eo apertum eſt: quod nobilitas, quæ generis dicitur, per ſolos patres, non autem matres, ad poſteros derivetur, ac proinde ex patritio & plebeia genitus ordinis ſit patritiorum, & ex plebejo ac patritia, plebejorum. Mater namque accipere à majoribus nobilitatis decus, ſed ſola transferre ad liberos non poteſt. Quod ut ratio evincit, ita non evertunt quæ de materni generis claritudine, de ejus imaginibus cum paternis conjunctis paſſim leguntur. Ex promiſcuis igitur ejuſmodi matrimoniis, non incertam prolem, quod objiciebant patres, ſed certam naſci, manifeſtum eſt.

III

III.

Sed victi tandem pertinacia plebis, ut de connubio ferretur, conceſſere, ita maximè rati contentionem de plebejis conſulibus tribunos aut totam depoſituros, aut poſt bellum dilaturos eſſe. Spes tamen illos decepit. Tribuni quippe pro altera de plebejis Conſulibus rogatione ſumma vi pugnavere, &, licet famâ belli indies creſcente, dilectum impedivere. Patribus ea omnium iniquiſſima viſa eſt, quod, ut de vulgi turbatoribus, & ſeditioſiſſimis quibuſque ac infeſtis patritiorum ordini ad Conſulatum hac ratione evehendis, hujuſque majeſtate conſortio plebejorum contaminanda, nunc non dicam, ab exactis regibus, creatiſque primis Conſulibus, per tot jam annorum decurſum, ipſius populi ſuffragiis, non niſi patritii ad ejus honoris faſtigium promoti

 eſſent.

eſſent. Contra Canulejus, Tribunus plebis, nihil novi eâ ferri, aſſeruit, ſed id, quod populi eſt, repeti atque uſurpari: ut quibus velit populus Romanus honores mandet.

IV.

Si meum nunc quoque judicium interponere mihi hîc liceat, pro populo pronuntiare haud dubitaverim. Sicut enim præſcriptiones, quemadmodum & uſucapiones, neque injuria & haud inutiliter, jure civili ſunt introductæ, ita jura imperii totiuſque populi, quæ nobilitate ſua res alias multum excedunt, præſcribi non poſſe aut debere, ſtatuendum eſt. Neque hactenus jure ſuo non uſus erat populus; neque, cum in ejuſmodi liberâ eligendi & creandi Conſules poteſtate, ejuſdem ſit nolle cujus eſt velle, cenſendum eſt populum, quia hactenus ſolos patritios

ad

ad conſulatum voluerat promotos & promoverat, noluiſſe unquam plebejos ad eum evectos. Soli quippe patritii huc uſque eo donati indicia quidem ſunt præteriti & per tot annos continuati de iis populi judicii, ſed non futuri. Interim ex his patet, peſſime libertati ſuæ conſulere eum populum, qui poteſtate eligendi quos velit principes aut alios ſupremos magiſtratus inſtructus, intra unius vel domus, vel ordinis anguſtias vota ſua continuo conſtringit.

V.

Licet verò eo jure uti potuiſſe populum affirmaverim, non tamen ideò tribunorum hoc inſtitutum laudandum eſt. Multa jure fieri non poſſunt, quæ tamen facta, quia expediunt egregio publico, laudantur. Multa etiam jure fieri poſſunt & honeſta ſunt, quæ quia ad præſentem Reipubl. ſtatum e-

vertendum comparata ſunt, facta merito improbantur. Si igitur, ut recte judicabat Auguſtus, optimorum civium ſit qualemcunque præſentem Reipubl. ſtatum non mutare, quod τὴν παροῦσαν πολιτείαν διαφυλάττειν vocat Iſocrates, quidni tribunos, qui plebejos ad Conſulatum promotos, qui repeti toties agrarias leges voluêre, ſicut & illos, qui cæde Julii Cæſaris revocare veterem Rempub. & libertatem conati ſunt, pro peſſimis civibus habeamus?

VI.

Conſules ac patres, cum jam viderent aut hoſtibus, aut civibus, de victoria concedendum eſſe, in diverſa trahebantur. Erant qui Conſules armandos in tribunos cenſebant. Alii optimo conſilio abhorrebant à bello civili, violandiſque tribunis, quos fœdere icto cum plebe ſacroſanctos accepiſ-
ſent.

ſent. Nam, neque in tribunos, licet horum motuum præcipuos auctores, ferro aut cæde graſſari fas erat patritiis; neque cuiquam vel principi, vel ordini, vel ſingulis, jus ſuum, quod in Repub. habent, bello civili perſequi aut tueri convenit. Hujus enim declinandi cauſſa illud remittendum eſt. Et ea ſola bella civilia licita ſunt, quibus ad avertendum præſentiſſimum alias Reipubl. exitium contenditur. Cætera omnia, utut juſta eorum ſit cauſſa, injuſta ſunt & illaudata, haud aliter ac remedia, quæ malis, quibus opponuntur, ſunt atrociora. Per hæc conſilia eò deducta res eſt, ut Tribunos militum conſulari poteſtate promiſcuè ex patribus ac plebe creari ſinerent; de conſulibus creandis nihil mutaretur. eoque contenti tribuni, contenta plebs fuit.

VII.

Tribunatus militum conſulari poteſtate extraordinarius eſt in Romanâ Republic. Magiſtratus, quem, quo Conſulatus honos plebejorum conſortio non contaminaretur, & nihilominus ſatisfieret deſideriis plebis, præcipuam dignitatem ſecum communicandam urgentis, pacis cauſſa plures, tam patritiorum quàm plebejorum ordinis, conſulari poteſtate donati, Tribunorum militum, non conſulum nomine, nullis interim Conſulibus creatis, gerere potuêre.

VIII.

Inde *Tribuni militum Conſulari poteſtate*, *Tribuni militum pro Conſulibus*, Livio, *Tribunorum militum conſulare jus*, Tacito Ann. 1. dicuntur. Plutarchus ſub initium vitæ Camilli eorum poteſtatem deſcripturus appellat nomine χιλιάρχων

λιάρχων ἀπ' ἐξουσίας καὶ δυνάμεως ὑπατικῆς ἅπαντα πραττόντων, id eſt, *Chiliarchorum, vi & poteſtate conſulari omnia agentium.* Tribunorum militum vocabulum placuit, ut plebejis ſimulachro Conſulatus contentis, & interim forte animum mutaturis, Conſulatus nomen illibatum & integrum patritiis maneret. In quo patritiorum prudentiam quis non laudaverit? Quanquam enim nomen ſolum alicujus dignitatis habere non vim, res vana & prope nihili ſit; tamen immane diſcrimen eſt inter vim & nomen, ac nomen ac ſimul vim habentem. Nomen quippe ad vim adjicit honorem & dignitatem, non autem delata ſine nomine poteſtas. Iccirco eadem auctoritate inſtructis non tribuuntur iidem honores, ſi eodem nomine ac titulo non ornentur. Ergò in Repub. Romanâ diverſi ſunt Conſules, &

Tribuni militum conſulari poteſtate, qui à nomine deſtituti tantum quaſi Conſules fuêre. Unde ſequitur, concedentibus patribus, ut Tribuni militum conſulari poteſtate etiam ex plebejis crearentur, eo nomine nullam his poteſtatem factam eſſe gerendi Conſulatus. Hoc autem patritii volebant. Artis verò hujus uſus opportunus & pulcherrimus eſt, & ubi deſideria ac motus eorum, qui hactenus à præcipuis dignitatibus excluſi, imponunt earum vim communicandi neceſſitatem, & ubi eorum miniſterio & virtute opus, quos ejuſmodi dignitatibus ornare per leges Reipubl. non licet, & ubi magnifico nomine, & ſic ſimul pompa, magnæ poteſtati detractis, ærario conſulitur. Horum primum Romanæ Reipublic. hos Tribunos dedit.

IX.

IX.

Comitia igitur iis creandis indicuntur. *Eventus eorum*, ut loquitur & judicat Livius, *docuit alios animos in contentione libertatis dignitatiſque, alios ſecundum depoſita certamina incorrupto judicio eſſe. Tribunos enim omnes patritios creavit populus; contentus eo quod ratio habita plebejorum eſſet. Hanc modeſtiam, æquitatemque & altitudinem animi, ubi nunc in uno inveneris, quæ tunc populi univerſi fuit?* Liceat mihi à tanto auctore diſſentire. Jure ſuo nunc maximè uti & plebejorum habere rationem debuit populus, qui eo hactenus non uſus experiendo didicerat, ſic ſe in harum contentionum graviſſimam tempeſtatem incidiſſe. Aliàs ipſo facto jam confirmato jure, patritii plebejis poterant anteferri, cum res ipſa dictet, nobiles, ſi cætera ſint pa-

res, ignobilibus in diſtributione publicorum honorum eſſe præponendos.

X.

Tres verò potius quàm duo creati, vel quo, ut opinor, inter eos & Conſules numeri etiam eſſet diſſimilitudo; vel quod in oligarchia tanto ſecurior ſit libertas, quanto plures imperant. Hi verò Tribuni identidem numero aucti, & interpoſitâ nonnunquam ordinaria Conſulum poteſtate, per annos octoginta in Romana Repub. manſêre.

DISPU-

DISPUTATIO XIII.

De

CENSORIBUS & CENSURA MORUM,

ANDREAS WALWYCH
Reſpond.

THESIS I.

PRimis Tribunis militum Conſulari poteſtate, quod vitio creati eſſent, augurum decreto abdicatis, & Conſulibus ſuffectis, annus Urbis CCCXI. M. Geganium Macerinum iterum, T. Quintium Capitolinum quintum Coſs. & primos Cenſorea Romæ dedit. *Ortum autem initium rei eſt*, ut tradit Livius; *quod in populo per multos annos incenſo, neque differri cenſus poterat, neque Conſulibus, cum tot populorum bella imminerent, operæ erat id negotium agere. Mentio ergo illata à Senatu eſt, rem operoſam ac mi-*

 nime

nime conſularem ſuo proprio magiſtratu egere: cui ſcribarum miniſterium, cuſtodiæque & tabularum cura, cui arbitrium formulæ cenſendi ſubjiceretur. Neque Tribuni plebis diſſenſêre. Reipub. quippe adminiſtratio nunquam rectius ſeſe habet, quàm ubi ſingulis ejus negotiis gerendis proprii magiſtratus, nullo alio munere aut procuratione diſtricti, imponuntur. Multitudinem proinde diverſorum magiſtratuum pro multa diverſaque imperii neceſſitate optimo conſilio Romani probavêre. Cenſus ergo, quem Servius Tullius inſtituerat, quinto quoque anno agendi, hoc eſt, Populi Romani ævitates, ſoboles, familias pecuniaſque cenſendi, populi partes in tribus diſtribuendi gratia primi Cenſores ſunt inſtituti. At ea dignitas, à parvâ origine orta, tanto deinde incremento aucta eſt, ut morum diſciplinæque

Romanæ

Romanæ penes eam regimen, Senatus, Equitumque Centuriæ, decoris dedecoriſque diſcrimen ſub ditione ejus nutu atque arbitrio eſſent. Unde illa magnifica apud Tullium de LL. CENSORES MORES POPULI REGUNTO; PROBRUM IN SENATU NE RELINQUUNTO. Et Plutarcho in M. Catone majore Cenſura dicitur κορυφή τις τιμῆς ἁπάσης, καὶ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις; *Faſtigium quoddam honorum omnium, & quodammodo omnium in Republ. actionum conſummatio.* De ea ergo, cum de Cenſu alibi diſputatum ſit, nunc nobis nonnulla ſunt dicenda.

II.

Cenſura in Republic. Romana magiſtra pudoris & modeſtiæ fuit; quâ toto quinquennio donati duo, integritate ac modeſtia ita præ cæteris excellentes, ut eorum

vitæ

vitæ exemplum reliquorum norma eſſet & optima cenſura, corruptos aut ſuſpectos aut vergentes magiſtratuum, vel reliquorum civium mores, de quibus ſcribi leges, aut in quos pœnæ decerni non poterant, notandi liberrimam habebant abſolutiſſimamque poteſtatem.

III.

Multæ autem ac graves ſunt, quæ Cenſuram in Republic. commendant rationes. Inprimis illa, quod plurima ſeſe offerant mala, quæ legibus commodè comprehendere non licet, aut indictis pœnis antevertere. Neque enim omnia, quæ nocent Reipublic. aut proſunt, legum eſſe poſſunt argumentum. Quædam igitur, maximè quæ ſpectant civium mores, requirunt non tam leges, quàm ſine legibus magiſtratus, ſicut alia requirunt ſimul & leges, & earum custo-

cuſtodes, judices ac magiſtratus. Pone illas Sumptuarias, toties in Romana Repub. repetitas, & tantopere celebratas. Haud mihi dubium eſt, quin luxus illorum temporum, quæ Cenſuræ ſeveritatem adhuc patiebantur, arbitrio Cenſorum melius potuerit coarceri. Luxus enim & alia ejuſmodi nulla lege accuratè ſatis deſcribuntur, aut prohibentur. Et certè cum ſint tria præcipua, eaque diſtincta, juris præcepta; *Neminem lædere*; *Ius ſuum cuique tribuere*, & *Honeſtè vivere*, duo priora legum ſunt argumentum, tertium legibus commode non poteſt explicari. Illa boni civis, hoc boni viri ſpectant perſonam. Quanquam autem vir malus, quod & docet Ariſtoteles in Politicis, poſſit eſſe bonus civis, intereſt tamen Reip. bonos cives etiã eſſe bonos viros, quia à malo viro facile deponi poteſt boni civis perſona.

IV.

IV.

Cum etiam virtutis ſedes ſuas habeant in divinis & naturæ præceptis, (neque enim ex vero, aut pro virtutum majeſtate differunt, qui omnes eas collocant in mediocritate) & hæ per quoſdam quaſi gradus, oblivionem, contemptum, quæſitaſque aut paratas peccandi occaſiones, facile deſerantur, ac leges, earumque cuſtodes magiſtratus non niſi facta aut adulta jam vitia pœnis perſequantur, neceſſaria viſa eſt Cenſoria auctoritas, cujus ſeverâ & tempeſtivâ animadverſione, velut ſufflamine injecto, futura & jam imminentia prævenirentur. Præſtat enim in peccaturos animadvertere, quàm eos punire, qui jam peccârunt.

V.

Cum denique in Repub. multi ſuſpecti eſſe poſſint; velut vitam minus rectè inſtituentes; atque ad-

adverſus eos non minus, quàm illos, quos plane conſtat eſſe tales, Reipub. paci ac commodis ſit proſpiciendum; & in ſuſpectos ex legibus non poſſit animadverti (niſi quod in ſuſpicione affectati imperii, aut læſæ ejus majeſtatis, pœnæ locus eſſe poſſe videatur) quis non videt, ſine ulla iniquitate, ſuſpectis Cenſorio arbitrio notatis, hac etiam parte reddi poſſe Rempubl. & ſecuriorem, & meliorem.

VI.

Ad hæc, plurima delicta ſunt, quæ nec debet punire lex aut judex. Ea, nempe, quibus etiam leviſſimæ pœnæ publicarum legum graviores ſunt. Omnes enim ejuſmodi pœnæ graves ſunt vel eo ſolum nomine, quod publicæ ſint, & auctoritate publica indicantur. Jam verò conſtat, delicta multa eſſe, quæ gravem pœnam non merentur. Unde colligere promptum eſt,

eſt, quamvis leviſſimâ publicâ pœnâ, cum omnis illa gravis ſit, ea excipienda haud eſſe. Debet quippe proportio eſſe inter delictum & pœnam. Quæ autem proportio eſſe poteſt, inter quodvis mendacium, quamvis avaritiam, quamvis ſimultatem, contentionem, laſciviam, & quæ ejuſmodi plura alia exempli gratiâ in medium hic poſſent adferri, ac leviſſimam etiam publicam, ſed ſic gravem, pœnam? Quâ ergo ratione fit, ut non omni virtuti præmium in Repub. debeatur, eadem fit, ut non quodvis vitium pœnâ excipiatur. Interim haud ſtatuendum eſt, ea omnia permiſſa voluiſſe legumlatores, quæ impunita reliquêre; aut alia viâ coarcenda non eſſe, quæ per leges non puniuntur. Coarceri namque poſſunt per Cenſores, aut ſimili poteſtate inſtructos alios, quæ alias curæ Magiſtratuum exemta,

exemta, & ab omni nota penitus intacta, in Reipub. perniciem tandem aliquando ſunt exitura.

VII.

Has ob cauſſas Romani non leges de moribus tulêre, ſed conſtituerunt præfectos morum, pudoris, modeſtiæ, privatæque diſciplinæ, nullis legibus, nulli inquiſitioni obnoxios; qui pro arbitrio quemvis inhoneſtè actæ aut ſuſpectæ vitæ nomine notandi poteſtatem habuêre. Non teſtibus, tabulis, probationibus, interrogationibus, exceptionibuſve apud eos locus. Tantæ quippe auctoritatis vi inſtructos eſſe conveniebat, qui corrigendis illis civitatis moribus adhibebantur, qui ibi habitant & latent, ubi non penetrant jura; in quibus ſi litium ambages, & ſollennes ordines judiciorum exigantur, & res & auctoritas evaneſcant.

VIII.

VIII.

Cives autem prorſus ſic notabant Cenſores, ut qui Senator eſſet, Senatu ejiceretur, equiti Equus publicus adimeretur, plebejus in Ceritum tabulas referretur ac ærarius fieret, atque adcò non eſſet in albo centuriæ ſuæ, quà civis, ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Neque tamen illa animadverſio aut pœna fuit aut dicenda eſt, cum ſub legitimæ pœnæ definitione haudquaquam poſſit comprehendi. Neque enim in his tam judicium Cenſorum, quàm arbitrium & velut præjudicium quoddam fuit. Unde illud Ciceronis lib. IV. de Repub. *Cenſoris judicium nihil ferè damnato adfert præter ruborem.* Itaque, quod omnis ea Cenſoria judicatio verſaretur tantummodo in nomine, animadverſio illa, *Ignominia* dicta eſt. Ignominia autem

&

& infamia multum differunt. Inde & *notare* tantum Cenſores dicebantur. Et hæc merito ſic inſtituta, cum Cenſoria animadverſio in iis ſe tantum occuparet, in quibus, quod jam diximus, legitimæ pœnæ non erat locus.

IX.

Sunt qui urgent hodie etiam ad Romanorum exemplum in Rebuſpubl. conſtituendos eſſe ejuſmodi Cenſores. At haud ſatis illi meminiſſe videntur temporum, quibus nati ſunt; quibus facilius multo eſt tutiuſque illud veteris Romanæ integritatis gravitatiſque inſtitutum admirari, quàm imitari. Nos inter, qui Chriſto diximus ſacramentum, penes præſides præſtiteſque ſacrorum, per leges divinas ea poteſtas, quâ dum alia merito puniunt, aut notant, quæ merito

merito non punit Magiſtratus; alia merito non puniunt, quæ tamen merito punit magiſtratus; diſciplinæ morum ac honeſtati inter Chriſtianos cives ſatis ſuperque eſt proviſum.

DISPUTATIO XIV.

De

MUTATIONE REIPUB. & initiis Monarchiæ Cæſarum,

SIVE

C. JULIUS CÆSAR.

JULIUS HENRICUS CARER Reſpond.

THESIS I.

Cum jam longe latéque orbe perdomito princeps gentium eſſet Roma, ejuſdemque majeſtas

foris

foris ubique adoraretur, in exitium libertatis ſuæ domi graſſari cœpit. Quippe per omnes tracta imperiorum formas ac exercita, Regum, optimatum, &c, cum tribuni plebis prævalerent, populi etiam dominationem, preſſa ordinum continuis diſſenſionibus, poſtquam paucorum potentiæ ſe per annos jam plures ſenſiſſet obnoxiam, tandem, urgentibus imperii fatis, veteriſque Reipubl. inſtituta moribus hominum haud diutius ferentibus, unius principis arbitrio ſe ſubmiſit, inque ſinu ejus feſſa & fatigata diſcordiis, velut quietura, conſedit; oblita juris jurandi, quo ſe, poſt ejectos feliciter Tarquinios, obſtrinxerat olim populus, nunquam paſſurum ſeſe aliquem Romæ regnare.

II.

Ergo ex laceratis uſque adeò veteris Reipub. viſceribus, ut jam

prope

prope eſſet nulla, auguſtiſſima illa Monarchia Cæſarum enata eſt; cœpta quidem in Julio & iterum acciſa; revocata tamen ab Auguſto, ab eodem Tiberioque aucta, ab his ad reliquos ejuſdem ſanguinis hereditario velut jure tranſmiſſa, dehinc uſque ad ipſum imperii occaſum (neque enim aut Romanum imperium, aut Romani Cæſares jam dicendi ſunt) continuata; ita hæc diſpenſantibus fatis, ut in quo cœperat imperii modo imperium Romanum finiretur.

III.

Monarchia autem Cæſarum Romanorum nihil aliud fuit, quàm unius regia ſumma & abſolutiſſima poteſtas, ſive παμβασιλεία, hereditario jure ad poſteros tranſmiſſa, qua omnis Senatus populique Romani poteſtas inter ipſa ſtatim initia penitus eſt exſtincta.

Inde

Inde populus Romanus, poſt eje-
ctos reges liber, ſub Cæſaribus
invidioſo potius, quàm conveni-
enti nomine dicitur, *ſervire*; ut &
libertas ejus ſublata, dum Cæſa-
rum imperium & libertas ferè op-
ponuntur. Quod tamen haud ita
accipiendum eſt, ac ſi nulla ſub
Cæſarum dominatu fuerit populi
libertas, ſed quod non ea, quæ in
veteri Republ. in quâ & penes po-
pulum præcipua ac inſignita ma-
ximè pars imperii erat. Nec enim
imperium ſed tyrannis eſt, ubi o-
mnis adempta eſt populo libertas.
Quod quis de Romanorum Cæſa-
rum, aut aliorum omnium, quo-
rum itidem ſumma eſt poteſtas,
imperio meritò affirmaverit?
Quantumvis enim obnoxius &
non ſuus populus tacitis legibus
ad ſalutem communem procuran-
dam ita obſtrictos principes ſibi
habet, ut iis violatis ne quidem

agnoſcere eorum principatum teneatur. Cæterum illius tam celebris mutationis, qua in omnium optime conſtituta & tot pro libertate repertis legibus ac magiſtratibus confirmata Republ. unius imperium factum eſt, quod omnium fuerat, cum initia jam nobis breviter explicanda ſint, & quæ huc faciunt prope ſint infinita, neque nunc ſingulatim expendemus omnia, neque præcipua, ex quibus facile colliguntur cætera, prætermittemus. Quod poſtremum facile obtinebimus, ſi in duo, cum ſtatum Reipub. Romanæ, qualis tunc fuit, tum Julium Cæſarem (nam de Auguſto ejuſque rebus ac artibus alibi dicendum erit) propius inſpiciamus.

IV.

Et faciem quidem Reipubl. inſpectantibus haud alia quàm corruptiſſima offertur; in qua non

jus,

jus, non leges, non pax valebant, ſed ſtudia tantum, eaque acerrima & infeſtiſſima nunc ſurgentium, nunc ſuccumbentium factionum; per quas armato in ſuum exitium populo Mariana quidem Cinnaque rabies intra urbem præluſerat, ut Syllana tempeſtas latius intra Italiam tamen, detonaret. *Cauſſa mali*, ut recte Florus lib. IV. cap. II. *eadem, quæ omnium, nimia felicitas.* Per hanc enim dum aliis odio eſt nimia quorundam potentia, alii partam retinere, alii parem comparare ſtudent, aliis procerum, aliis populi, aliis militum ſibi ſtudia conciliantibus, facile pauci cæteris majores, Cæſar, Craſſus, Pompejus de invadenda Repub. quo per priorum temporum diſſenſiones prope exſtincta jam erat, convenêre. Hæc prima eſt triumviralis Oligarchia, qua terrarum orbis imperium trium ſocietate, à

Cæſare Gallia, à Craſſo Aſia, à Pompejo Hiſpania, à ſingulis maximi exercitus, ſunt occupata. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde, quoniam mutuo metu tenebantur, ut raro in ſocietate potentiæ eſt concordia, Craſſi morte apud Parthos & morte Juliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompejo generi ſocerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, ſtatim æmulatio erupit. Iam, ut idem Florus loquitur, Pompejo ſuſpectæ Cæſaris opes, & Cæſari Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Inde fax belli civilis. Quo ſuperior Cæſar perpetui Dictatoris nomine omnia mox ſub poteſtatem accepit. Multorum ergo certamina de imperio deſinunt fere in Oligarchiam, aut potentiam paucorum; hæc autem facile ſe vertit in Monarchiam, ſive dominationem

tionem unius, qui aut melior cæteris ſit, aut viribus major. Neque ſane eſt quod magis expediat diſcordanti Reipubl. quam unius abſolutiſſimus principatus. Supremum faſtigium cum non admittat controverſias de imperio, & diſſidentium aliarum Rerumpubl. præſentiſſimum remedium ſit, haud abſurdè illi ſentiunt, qui Monarchiam, ſi quidem eam ingenia hominum pati poſſint, reliquis imperiorum formis anteferendam eſſe arbitrantur.

V.

Acceſſerat ad tot tantarumque diſſenſionum mala neglectus mos, tanta olim majorum prudentia conſtantiaque obſervatus, eminentium hominum virtutes parce colendi, ne ſcilicet, quia conjunctam plerumque ambitionem habent, nimiis aut honoribus evectæ, aut inſtructæ viribus, contempta exu-

taque æqualitate, ac viciſſitudine parendi & obſequendi, ad mutandam invadendamque Rempubl. aliquando verterentur. Tantum quippe periculum imperio, præſertim plurium, imminet à ſummis quorundam & exquiſitiſſimis virtutibus, ſi quidem nimium extollas, quantum à ſummis vitiis. Quare non in populari tantum, ſed & optimatum ſtatu pro æqualitate partium, ut rectiſſime obſervat & in Oratione de C. Cæſare Dictatore loquitur illuſtris Heinſius, ab iis, quorum intereſt, inprimis vigilandum eſt. quæ non dignitates modo nimias ac opes, ſed nobilitatem, aliaque id genus, ac, ut Ariſtoteles præclare ſentit, virtutem quoque nimiam excludit. Nam & virtutes quorundam nimiæ eſſe poſſunt Reipubl. ac ideò ſuſpectæ eſſe debent. Inde laudabilis inſtituti & æquiſſimus ille Athenien-

thenienſium &Epheſiorum Oſtraciſmus, quo factum; Ne quis ex omnibus unus, etiam virtute, nimium excelleret: ſi quis excelleret, alio loco & apud alios eſſet, atque in exilium mitteretur. Quod qui iniquum eſſe exiſtimant, quam æquum, quia neceſſarium, ſit jus dominationis in Republic. & quid huic debeatur, ignorant. Certe in Cæſare ac Pompejo id neglectum, dum ut virtutibus eminent ſupra cæteros; ita auctoritate & honoribus extolluntur, ad unius potentiam ac dominationem viam ſtravit. Conſtans ergo ac egregia pro Republ. fuit vox illa Catuli apud Vellejum lib. II. Eſſe quidem Pompejum præclarum virum, ſed nimium jam liberæ Reipub. neque omnia in uno reponenda. Qui ergo honorum bene geſtorum in Republic. majores collatos debere eſſe præmia contendunt, nimium

falluntur. Neque enim tantum cuique in Repub. tribuendum eſt, quantum meretur, ſed quantum ſecuritas Reipub. patitur.

VI,

Quibus Reipubl. vitiis factum ſit, ut unius opportuna dominationi redderetur, jam conſtat. An juſte & bono publico eo pervenerit Cæſar, reſtat ut explicemus. De eo enim inprimis ambigitur. Plerique enim tyrannum, patriæ libertatiſque communis & bonorum omnium hoſtem appellant; & meliorem Pompeii, quam Cæſaris cauſſam fuiſſe contendunt. Nobis Cæſaris quam Pompeii cauſſa melior; &, quanquam Pompeii illa, Reipublic. cauſſa ac hominum meliorum, ipſius etiam Catonis tunc haberetur; hi boni nobis potius, quam prudentes, factio potius, quam Reſpubl. fuiſſe videntur. Quas privatas graveſque

que Cæſari injurias Pompejus intulit, quod attinet, ſine armis civilibus ſalvi eſſe non poterant aut Cæſar, aut tot alii, qui eum ſequebantur. Neque interim iſtam belli civilis juſtam cauſſam eſſe poſſe aſſerimus. Quippe quantumvis innocenti & quibuſvis machinis in exitium petito civi ea defenſio haud permiſſa eſt, quæ bella civilia ſecum trahat. Nec, ſi ad ea, quæ Reipubl. quiſque debet, attendamus, hic locus eſt ulli ejuſmodi armatæ privatæ innocentiæ defenſioni. Quanquam enim Reſpubl. repertæ ſint, ut omnium in ſingulis, & ſingulorum in omnibus ſalus obtineatur, hac tamen lege quiſque convenit in ſocietatem civilem, ut juſtius ſit perire innocentem privatum, quàm ejus ſalutis cauſſa Rempublic. ſalvam non eſſe.

VII.

At vero ſi bella ea omnia, etiam civilia, æquiſſima cenſenda ſint, quæ ad ſalutem civium ac imperii decus & amplitudinem revocanda referuntur, quibuſque imminens jam iis ultimum exitium avertitur, bellum à Cæſare contra Pompejum geſtum haud modo æquiſſimum, ſed neceſſarium fuiſſe contendimus. Reſpublic. quippe Romana, in partes tot per annos diviſa, in eum ſtatum pervenerat, ut nomen tantum & imaginem, non vim ac uſum Reipub. haberet, nec tam ſocietas civilis eſſet, quam diſſolutio quædam ſocietatis. Si ergo laudibus in cœlum merito extollantur illi, qui primi homines vagos & inconditos vi etiam in ſocietatem civilem convenire ſubegerunt, non minus hercle commendanda ſunt Cæſaris auſa, quibus florentiſſimam olim Rempub.,

pub., jam nullam, velut ab exitio revocandam ferro, cum aliter non poſſet, & omnes pacis oblatæ conditiones à Pompeio repudiarentur, ſuſcepit. Inſtiſſima ergo Cæſari cauſſa belli fuit, & cauſſæ, magno imperii bono, favit fortuna, cum ea ex Pompejo, cujus atrocius fuiſſe ingenium conſtat, ſperare non potuerit populus Romanus, quæ ex admiranda illa manſuetudine victoris, ſed omnibus ignoſcentis, Cæſaris accepit. Intererat Reipub. ut Pompejus vinceretur.

VIII.

Victo in Pharſaliæ campis Pompejo, ac in Ægypto occiſo, reliquaque omni factione debellata, major jam omnibus Cæſar delatam ſibi ſub perpetuæ Dictaturæ titulo ſupremam poteſtatem accepit; quam, ſed trimeſtri ſpatio circumſcriptam, vetus etiam Reſpubl. optimo conſilio identidem

admiſerat. Inde illa multorum judicia de Cæſare, velut tyranno, qui oppugnaverit patriam, everterit Rempub. ac oppreſſerit libertatem; & de Cæſarum imperio, velut in primordio ex tyrannide enatum, legitimum demum factum ſit quadam quaſi uſucapione & longi temporis præſcriptione, per quam fit ut in privatis rebus, jure Romano, juxta poſſeſſorem pronuncietur. Contra nobis certe videtur. Non oppugnavit patriam, non evertit Rempub. aut jugulum libertatis Cæſar petiit, ſed inter eos, qui magis ſine legibus & magiſtratibus vivebant, quam in libertate, eam probavit ac prætulit imperii formam, quam tempora & mores hominum flagitabant, & quæ ad publici egregii bonum reddendum ſola erat comparata. Quin igitur legitimi principes fuerint & Cæſar; & qui

eum,

eum, ut oportet, in imperio excepere, haud dubitandum eſt ; ſubſcribendumque judicio Taciti Annal. 1. *Non aliud diſcordantis patriæ remedium fuit, quàm ut ab uno regeretur.* & iterum Hiſtor. 1. *Omnem poteſtatem ad unum conferri, pacis interfuit.*

IX.

Iniquiſſimi autem & perditiſſimi illi, qui in Curiâ Pompejâ Cæſare oppreſſo, tribuſque ſupra viginti vulneribus confoſſo, cæde tanti principis ſeſe cruentavêre. Quanquam enim ea tempeſtate id facinus aliis pulcherrimum, aliis deterrimum videretur, ut legere eſt Taciti Annal. 1. nobis tamen magna ratio eſt ſtatuendi, eos ut improſpere, ita quoque impie ac ſcelerate repetiiſſe veteris Reipub. libertatem. Neque aliter ſentiendum perſuadent quæ ad necem Cæſaris impuliſſe ejus percuſſores, tradit

tradit Suetonius. Non enim illa ſatis oſtendunt tyrannidem in imperio Cæſarem exercuiſſe: & boni civis eſt amare ac tueri præſentem qualemcunque Reipub. ſtatum, etiamſi poſſit melior dari. Quod de principibus ille, de Rebuſpub., licet undiquaque non optime ſeſe habeant, affirmaverim; Non eſſe iis uſui crebras mutationes.

X.

Imprudenter tamen Cæſar, qui ſummum rerum faſtigium jam indeptus, & Dictatoris nomen accepit, & uno omnia momento mutare aggreſſus eſt; denique corporis armatos cuſtodes amovit. His enim provocato odio interitum ſibi acceleravit. Quanto conſultior Auguſtus? qui & nomine Principis omnia ſub imperium accepit; & paullatim inſurrexit ac veteris Reipub. inſtituta immutavit. Nec

enim

enim ſatis periti rerum ſunt, qui mutata Repub. uno velut ictu mutari omnia debere ſtatuunt. Sed hæc de C. Iulio Cæſare Dictatore pro inſtituto nunc dixiſſe ſuffecerit.

DISPUTATIO XV.

SIVE

OCTAVIUS CÆSAR AUGUSTUS.

G. MAGIRVS van HATTINGEN Reſpond.

THESIS I.

JULIUM Cæſarem, ejus ex ſorore Julia nepos, & teſtamento hæres ſcriptus, ac Auguſti nomine mox ſalutatus, Octavius excepit. Ad cujus principis confirmandum faſtigium,

&

& depellendam calamitatem illorum temporum, quæ, ut maximus auctorum loquitur, ipſa etiam pace fuerant ſæva, togæ pariter & belli artes, concurrêre; quarum iſtis æmulos, Antonium inprimis & Lepidum, exuit aut evertit; his, omnibus jam ſub imperium nomine Principis acceptis, ſibi ac ſimul feſſæ bellis civilibus Reipubl. pacem ac robur conciliavit. Plurium enim potentium de imperio certamina, unius imperio plerumque & optime finiuntur.

II.

Cæterum Auguſto, factione jam omni feliciter debellatâ, de ordinanda Repub. anceps cum Agrippa inprimis & Mecænate, amicorum intimis, deliberatio fuit. Horum ille, ſicut Dio Lib. LII. Hiſtoriæ Romanæ luculenter tradit, ut Rempub. Senatui & Popul. Romano redderet, neque priſtinam

nam ejus formam mutaret, auctor fuit. Democratia inprimis laudata; quod æqualitatis, quæ in eâ eſt, & nomen ſpecioſum & res juſtiſſima ſit. *Qui enim*, inquit, *eandem naturam acceperunt, ex eâdem gente nati, iiſdem moribus imbuti ſunt, iiſdem legibus utuntur, eundem corporum animorumque uſum patriæ exhibent, qui non eos juſtum ſit cæterorum quoque omnium honorum participes eſſe? Qui enim eadem conditione nati ſunt, æqualitatem appetunt, eâque potiti gaudent, deſtituti dolent; neque volunt ſub unius ſemper eſſe imperio, neque ferunt ſe laborum, periculorum, impendiorumque participes, rerum meliorum communione privari.* Iſta pro Democratia tum ille. Verum ut hæc gerendæ Reipub. forma non eſt illaudabilis, neque eâ melior eſt Monarchia, ita eam Romanorum rebus tum non conveniſſe cum Tacito judicamus. *Pacis*, inquit

inquit ille, *interfuit, ut ab uno Reſpubl. regeretur.*

III.

Addit Agrippa; Longe eſſe facilius in Democratia, & imperare ea quæ gravia ſunt, ut tributa, & imperata obtinere, quam in Monarchia; quod nempe in Monarchia unus omnibus imperet, in Democratia verò, quod facillimum eſt, quiſque & imperet ſibi & obſequatur. At verò falſum nobis videtur, faciliorem in Democratia, quam Monarchia, imperii & obſequii eſſe rationem.

IV.

Ad hæc (ita porrò ad Auguſtum Agrippa) *multi genere, divitiis, aut alia fortuna excellentes, viri alioqui boni, principatui tamen unius hominis infeſti exiſtent. Hos neque, ſi augeri patiare, tutus vives; neque ſi opprimere coneris, juſte ages. Si iis exercitus ac provincias committes, periculum*

riculum erit, ne tecum Reipubl. à te inſtitutæ ſtatus ſubvertatur. Neque enim vir egregius ullus ſine magno animo naſcitur. Sin autem hujuſmodi viros nullis negotiis præficias, ſed ea ignavis & contemptis injungas, mox & ſtrenuorum iram, ob contemptam à te eorum fidem concitabis, & maximis in rebus clades patieris. Neque hujus etiam rationis pondus aliquod aut momentum eſt. Ut enim peſſimi Principes ſecuri eſſe non poſſunt, ſive optimorum ſive peſſimorum miniſterio utantur; ita optimis in optimis & maximis viris auctis præcipuum & Majeſtatis & Reip. munimentum eſt.

V.

Denique petito à Romanorum regibus exemplo, *Nos ipſi*, inquit, *Romani, quum ante, diverſo modo Repub. inſtituta*, id eſt, Regibus obnoxii, *multa pertuliſſemus incommoda, deinde libertatem appetivimus,* *eamque*

eamque conſecuti ad tantam hanc potentiam pervenimus; non aliis quidem ullis, quàm popularis Reipub. adjuti bonis, quum & Senatus auctor fieret, & populus juberet. Cæterum nec huic etiam in hac deliberatione rationi eſt locus. Fuerint olim & merito Romanis Reges deteſtati; iiſque ejuratis ad formidatam omnibus potentiam magno gradu provecta ſit res Romana: nunc temporis tamen convenientius ei erat unius, quam plurium & populi imperium. Ita enim fere fit in rebus humanis, ut, pro diverſa temporum conditione, una atque eadem imperandi ratio, laudanda nonnunquam, ſubinde deteſtanda merito videatur. Primo ergo Reges, dein Senatus & populi, tandem iterum unius principis imperium fatigatæ diſcordiis civilibus Reip. debebantur.

VI.

VI.

Contra verò alia omnia Mecænas apud Auguſtum diſſerebat, monebatque, ut, ſi quidem patriam amaret, pro qua tanta jam geſſerat bella & feliciter confecerat, veterem Reipub. formam mutaret, ſoluſque ipſe ampliſſimum imperium capeſſeret; ea potiſſimũ uſus ratione, quod imperium Senatui & populo reddere jam aut permittere nihil eſſet aliud, quam impotes mentis, datis jam furoris utriuſque plurimis documentis, gladio donare. Et id quidem conſilium prudenter, ac non ex ſuo tantum, ſed & ipſius Reipub. uſu amplexum eſſe Auguſtum, haud dubie ſtatuendum eſt.

VII.

Solo autem & in vetere Repub. etiam agnito Principis nomine uſus, Dictatoris illud offerente populo, deprecatus eſt; Domini autem

tem appellationem, ut maledictum & opprobrium, ſemper exhorruit. Scilicet vi ac poteſtate ſummi imperii munitus, ac contentus, ſuperba illa ac gravia libertatem cogitantibus nomina ſapienter repudiavit, cum per ea & augeri non poſſet ſumma jam ejus poteſtas, & odio tantum exponeretur.

VIII.

Tribunitam tamen poteſtatem perpetuam ſibi fecit, & quod dignitatis ejus ea vis eſſet, ut ſacroſanctus efficeretur, inſtar tribunorum; & ut illo ſummi faſtigii à ſe reperto vocabulo, nec Regis aut Dictatoris inviſo jam nomine aſſumto, appellatione tamen aliqua cætera imperia præmineret. Callide quippe intelligebat, haud uſurpanda eſſe principibus illa vocabula, quæ, quanquam ſummam poteſtatem ſignificantia, populo ſunt inviſa.

IX. Pon-

IX.

Pontificatum quoque maximum; mortuo Lepido, ſuſcepit. Hoc enim ad *αὐτοκρατορείαν*, ſive ſummam poteſtatem omnino abſolvendam requirebatur. Duobus quippe, religionum nempe cærimoniis, & legibus humanis, Reſp. omnis continetur. quarum poteſtas cum eſt penes Principem, nihil eſt quod ultra poſſit deſiderare.

X.

Cum verò conſilium Auguſto de retinenda ſibi ſuiſque Monarchia jam ſtaret, mox de illius dominationis ſubſidiis prudenter cogitavit. Quo igitur quam occupaverat, inter tot factionum & conjurationum, quæ metuebantur, tempeſtates conſervaret, & ad poſteros quoque tranſmitteret, Caium & Lucium nepotes, ex iiſque defunctis, Agrippam Poſthumum & Tiberium, in familiam

Cæ-

Cæſarum induxit, aut adoptavit. Expedit quippe haud modo Reipub. ſed & intereſt ipſius Principis, ne ſucceſſor in incerto ſit. Ita enim fit, ut & pluribus munimentis inſiſtat ipſe, & ambitioſæ aliorum ſpes cohibeantur. Ac falluntur ſane, qui intutum dominanti eſſe ſtatuunt, ab eo vivo ſucceſſorem deſtinari. Rectius Tacitus, qui ejuſmodi hæredes imperii nuncupatos, & palam etiam agnitos, vera nuncupantium Principum *munimenta* Annal. 1. appellavit.

XI.

Inter hæc, velut præcipuo retinendi imperii inſtrumento, rara ac inuſitata & obvia omnibus comitate, ad promiſcuas ſalutationes plebe etiam cottidie admiſſa, animos omnium ſuos fecit. Nempè civile illud Principum ingenium maximum majeſtatis eorum decus eſt ac munimentum. *Unum*,

in-

inquit de Trajano ſuo Plinius, *ille ſe ex nobis putat, & ideo magis excellit, quia ſe unum ex nobis putat.* Et verum majeſtatis pretium ac ingenium illi ignorant, qui illud civile contemptum majeſtatis eſſe arbitrantur.

XII.

Rempub. autem optimis artibus compoſuit & adminiſtravit, niſus omni modo, ne quem novi ſtatus pœniteret. Imprimis autem pleraque, ut ait Suetonius, *peſſimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex conſuetudine licentiaque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam exſtiterant.* Ac id quidem non uno ictu, ſed paullatim. Quemadmodum enim natura infirmitatis humanæ, ita etiam in emendanda corrupta Rep., tardiora eſſe debent remedia, quam mala, Qui omnia pariter & ſtatim ſublata vult, plerumque non tollit ea,

ſed auget. Auguſtus in primo aditu Principatus habebat quidem jam poteſtatem jubendi ea omnia, quæ vellet, ſed nondum prohibendi ea omnia, quæ nollet. Longe enim majus eſt prohibere aliquid poſſe, quam jubere. Itaque identidem Principibus rerum in adminiſtratione Reip. cogitandum eſt, plures jubere omnia poſſe, quàm prohibere.

XIII.

Quod provincias ſpectat, earum alias, eaſque pacatas populo ſcripſit, quæ à Proconſulibus ſortito lectis adminiſtrarentur, & *Provinciæ populi* dicebantur; alias, eaſque impacatas, (validiores vocat Suetonius) ſibi retinuit, quæ *Provinciæ Cæſaris* appellatæ, & per legatos ejus adminiſtratæ. Callidè profectò & prudenter. Hac enim ratione, ut Dio Caſſius notat, Senatum inermem imbellemque effi-

ficiebat, & ad ſe ſolum arma militeſque, præcipuam imperii vim, cum armatis Provinciis transferebat.

XIV.

Præſidibus autem provinciarum, inquit Suetonius, *propagavit imperium, ut & à peritis & aſſuetis ſocii continerentur.* Neque ſane uſui Rebuſpub. ſunt crebræ magiſtratuum mutationes. Per has enim plerumque fit, ut amotis expertis, rerum inexperti ſuccedant. Annui etiam illi magiſtratus & ignorant ſuos, & à ſuis ignorantur.

XV.

Militiam quod attinet, legiones & auxilia provinciatim ita diſtribuit, ut ad tutelam clauſtrorum imperii, præſertim ad Rhenum in Germania, nihil deſideraretur. Quod poſterioribus temporibus neglectum latiſſimam viam irruptionibus Barbarorum aperuit. Vt-

que perpetuo ac ſine difficultate ſumtus ad tuendos milites proſequendoſque ſuppeteret, *ærarium militare* cum vectigalibus novis, vigeſima nempe hæreditatis & legatorum, ac centeſima rerum venalium inſtituit. Quidquid ex his pecuniæ coactum, militiæ tantum impenſum eſt. Prudenter omnino. Ea quippe optima componendorum ærariorum Reipub. eſt ratio, qua ſingula ſingulis tantum, ut militari rei, aliiſque ejuſmodi majoribus negotiis, deſtinantur.

XVI.

Ac Provinciis quidem ita diviſis, de coartando intra limites, id eſt, non augendo per militares expeditiones imperio, conſilium iniit; quod id & ſibi & Reipub. convenientiſſimum prudenter judicaret. Neque enim aliunde plus ſecuritatis Principi eſſe poterat, quàm ex hoc otio ſubditorum; & vaſta illa

illa imperia plus magnitudinis plerumque quam roboris habent. *Facilius*, ut egregiè olim Scythæ illi ad Alexandrum apud Curtium, *apprehendere quædam manus Principum poſſunt, quam continere*. Magnitudo imperii decremeti ejus ferè eſt cauſſa. Neque alia eſt ratio, quare celebres illæ Monarchiæ tandem ſint exſtinctæ. Stolide ergo illi, qui vel ambiunt ipſi in omnia imperium, vel unius in omnia imperium pro pace rerum humanarum facturum arbitrantur.

XVII.

Finis vitæ & imperii Auguſti in annum ab Vrbe condita DCCLXVII, qui Coſſ. habuit Sex. Pomp., Sex. F. & Sex. Appulejum, Sex. F. incidit; cum poſt victoriam Actiacam annos XLIV imperium habuiſſet. Vita ejus, inquit Tacitus, apud prudentes varie extollebatur arguebaturve. Nobis eorum

placet judicium, qui laudabant; pietate erga parentem, & neceſſitudine Reipub. in qua nullis tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque parari poſſent, neque haberi per bonas artes. Multa Antonio, ut interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe. Poſtquam hic ſecordia ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, ſed Principis nomine rectè conſtitutam Rempub. Mari Oceano aut amnibus longinquis ſeptum imperium; legiones, provincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: jus apud cives, modeſtiam apud ſocios; urbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum merito vi tractata, quo cæteris quies eſſet.

DISPUTATIO XVI.

Sive

TIBERIUS NERO CÆSAR.

PHILIPPUS OTTO DE HERZELLES, EQ. FRANCO
Reſpond.

THESIS I.

AUGUSTUS, cui ſiniſtra fortuna Cajum & Lucium filios abſtulerat, Tiberium ſucceſſorem habuit. qui principatum tamen diu recuſavit, & adhortantes amicos increpans, ut ignaros quanta bellua eſſet imperium, & in Senatu querens, miſeram & oneroſam injungi ſibi ſervitutem. Quæ haud dubie vera, quamquam non ex vero, & animo, à Tiberio dicerentur. Certum enim eſt, longe quidem auguſtius, ſed & longe etiam diffi-

cilius eſſe, in Repub. imperare, quam parere.

II.

Civilem inter initia ac paullo minus quàm privatum egit; adeò quidem, ut adverſus convitia maloſque rumores, & famoſa de ſe ac ſuis carmina, firmus ac patiens, ſubinde jactaret; *In civitate libera linguam mentemque liberas eſſe debere.* Neque interim male aut inique illi, à quibus male non modo facta, ſed etiam dicta in principes ſeveriſſimis pœnis excipiuntur. Nihil enim intereſt, feceris male principi, an dixeris. Alium tamen mox ſe præbuit Tiberius, dum legem Majeſtatis reduxit, & in minimis etiam exercuit.

III.

Paullatim verò Principem ſe præſtitit: etſi varium diu, commodiorem tamen ſæpius, & ad utilitates publicas proniorem. Inter alia

alia autem recte ab eo ſub initium imperii inſtitutum illud quoque, quod ſuſtulerit jus moremque Aſylorum, quæ uſquam per orbem Romanum erant. Et certe in bene compoſita Repub. Aſyla facinoroſis aperienda non ſunt. Neque male tamen aut imprudenter Romulus, qui in componenda Romana hac Republ. initium ab Aſylo fecit.

IV.

Cum de revocandis legibus Sumptuariis adverſus luxum, qui immenſum tunc proruperat ad cuncta queis pecunia prodigitur, in Senatu ageretur, quo minus id fieret, Tiberius optimo conſilio interceſſit. Namque inveteratus jam populi luxus, & omni remedio major erat. Principibus autem oſtendendum non eſt, quibus remediis impares ſint. Prohibenda legibus in Repub. mala ſunt, nec

tamen omnia quæ prohiberi debent, ſed quæ poſſunt. Mala igitur, quibus jam adſuevit vulgus, meliora bonis ſunt, quibus non adſuevit. Et Sumptuariæ illæ veterum Romanorum leges ſeveritatis priſcæ gravitatiſque plus habent, quam pro Repub. utilitatis.

V.

De coarcendo intra limites imperio Auguſti ſive præceptum, ut loquitur Tacitus, ſive exemplum ſequutus eſt. Quod & imperio dedit, & ſibi. Imperio; quia vaſtum omne, infirmum eſt; ſibi autem, quia & omittere Vrbem, caput rerum, ex qua in omnia regimen, & aliorum virtuti campum gloriæ aperire, ac vim & robur imperii permittere, intutum ipſi merito videbatur.

VI.

Si quæ forte ſeditio legiones in Provinciis, ut Germania inprimis

ác

ac Pannonia, inceſſeret, per alios potius, quàm ipſe compoſuit. Vtut enim prima & validiſſima in ejuſmodi malis tollendis ſit præſentis Principis auctoritas, prima tamen ac præſentis, motibus tumultuantium non opponenda eſt.

VII.

Diſciplinam militarem, inquit Suetonius, *acerrime exegit; animadverſionum & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis.* Eadem enim delicta in militia, quam toga graviora ac nocentiora ſunt, ideoque illa merito ſeverius puniuntur. 'Neque delicta ſunt æqualia, ut cenſebant Stoici. Neque eadem delicta, à non iiſdem perpetrata, eadem in Repub. cenſenda ſunt.

VIII.

Hæc laudanda in Tiberio. In cæteris tandem adeò defecit, aut potius in ſceleribus omnia ſupergreſſus eſt exempla, (ſingula hic

recenſere, haud neceſſe eſt) ut invifus jam ac deteſtatus omnibus, odiſſe omnes ac tollere, & ſcelera ſceleribus tueri, tutiſſimum ſibi judicaret. Ex optimis quibuſque ac maximis viris credidit periculum imminere ſibi, & ideo eos, ut Germanicum, ac alios, clam, palam, evertit. Bene & prudenter quidem, quod ab iis etiam metuerit ſibi Tiberius; male tamen, quod everterit. Neque enim evertuntur merito, qui tamen merito à Principe metuuntur. Neque etiam hic placet ille Athenienſium oſtraciſmus, quo adverſus virtute, meritis & opibus eminentes viros, identidem utebantur. Sunt enim aliæ, eæque plurimæ, rationes, quibus, & ſine injuria, adverſum tales rerum Principes ſeſe poſſunt tueri. Vt enim optimis etiam Principibus non modo peſſimi, ſed & optimi quoque ſimul ac maximi merito me-

metuuntur; ita adverſus metuendam injuriam ſine injuria ſecuritatem ſibi debent ac poſſunt conciliare.

IX.

Neque minus tum & peſſimos metuit, ac in eos identidem animadvertit. Vt enim optimis inter optimos eſt & convenit optime, ita peſſimi inter peſſimos ſecuritatem ſibi non poſſunt polliceri.

X.

Cum verò per artes & ſcelera prope infinita, ampliſſimum Annalium argumentum, adverſus cujuſvis ordinis homines Tiberius ſe tueretur, hæc ſane cura in Ælio Sejano defecit: quem dum ad maxima evehit & nimium diligit, tandem neceſſe habuit timere. Cauti ergo Principis eſt, non modò non in peſſimos, ſed ne in optimos quidem ea omnia conferre, in quibus præcipua rerum & imperii vis conſiſtit.

XI. De-

XI.

Detecta tandem atrociſſima Sejani conjuratione, in eum ac liberos quoque ejus animadverſum eſt. In crimine enim Majeſtatis & liberi etiam, quanquam innocentes, ob parentum noxam, neque immerito, neque improbando conſilio, non quidem ultimo ſupplicio afficiuntur, ſed ab adeunda omni hereditate alieni, & infamia paterna ſemper notati habentur, ad nullos prorſus honores admittendi; quemadmodum Impp. Honorius & Arcadius, ubi de filiis perduellis agunt, diſertim loquuntur. Neque tamen recte in amicos etiam & clientes Sejani exporrecta pœna eſt. Neque enim ſcelus eſt, amaſſe & coluiſſe quem amavit æſtimavitque Princeps ipſe, quanquam mox in ſummo ſcelere deprehenſum.

XII.

Sejanus autem, neque accuſatus legitime, neque legitimo judiciorum ordine obſervato, ſed manu ac imperio militari oppreſſus eſt; *dolo magis*, ut loquitur Suetonius, *quam principali auctoritate.* Quæritur, an recte? & an quis non accuſatus debeat damnari? Omnino & jure optimo. Adverſum hæc enim remedium ſtatim, non poſt vulneratam cauſſam, ut J. C. loquuntur, quærendum eſt. Et merito velut factum interpretando accipitur id, propter quod quis alium merito metuit, quo minus faciat. Quare & furem nocturnum, neque accuſatum in judicio, neque convictum, privato cuique licet occidere. Accedit, quod hoc privilegium quoddam ſit, quod derogat Juri communi ac juſtiſſima de cauſſa, & indulgetur Principi, ut perſonæ publicæ, tam ipſius prin-

principis, quam etiam Reipub. gratia. His ergo nocentes haud dubie & iccirco puniendi tollendique etiam videri poſſunt, quamvis in judicio nondum accuſati vel convicti. Neque in eo quidquam injuriæ eſt, aut iniquitatis.

XIII.

Sejano licet nunc ſublato, idem Tiberio ingenium manſit: qui cum metuendus jam eſſet omnibus, omnes ipſe metuit, & omnibus, velut è ſpecula, inſidiatus eſt. Inde frequentiſſimæ tunc accuſationes, ad quas peſſimi quique ampliſſimis præmiis invitati. Tiberius quidem horum miniſterium in perniciem optimorum vertit; accuſatores tamen in Repub. & eſſe, & ſtipendiis ali, & ad inquiſitiones delationeſque præmiis illici, non modo utile, ſed & neceſſarium Rebuſpub. eſſe ſtatuendum eſt.

XIV. Hinc

XIV.

Hinc optimis quibuſque ſub peſſimo jam Principe & metus & præſentiſſimum periculum. In optimorum autem, quos illa ætas habuit & Romana tum Reſpub. dedit, conſilia contra tyrannum ac facta, anxie inquirit Tacitus, recteque judicat, dum intempeſtivum amorem libertatis arguit, & imprudentiæ paſſim eos incuſat. Optimi hac tempeſtate & ſimul prudentiſſimi mihi quidem fuiſſe videntur, quibus latere potius fuit, quàm eminere; ac inertia, ut loquitur idem Tacitus, & ſilentium & modeſtia pro ſapientia fuit. Neque enim illi laudandi ſunt, quanquam viri optimi, qui inani jactatione libertatis ſe ac ſuis in ultimum diſcrimen adductis, ambitioſa tantum morte tunc inclaruêre. Nec facienda ſub Tyrannis aut jactanda ſunt bona libertatis, quibus neque

que mala iniquiſſimæ ſervitutis poſſunt averti, & boni tantum certiſſimis periculis objiciuntur. Placet ergo inprimis & hic ſe probat mihi illius Agricolæ, qui ſub Domitiano vixit, exemplum. *Domitiani*, inquit Tacitus, *natura præceps in iram, & quo obſcurior, eo irrevocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolæ leniebatur; quia non contumacia, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat.* SCIANT QUIBUS MORIS ILLICITA MIRARI, POSSE ETIAM SUB MALIS PRINCIPIBUS MAGNOS VIROS ESSE, OBSEQUIUMQUE AC MODESTIAM, SI INDUSTRIA AC VIGOR ADSINT, EO LAUDIS EXCEDERE, QUO PLERIQUE PER ABRUPTA, SED IN NULLUM REI POST USUM, AMBITIOSA MORTE INCLARUERE.

XV. Ti-

XV.

Tiberius anno octavo & ſeptuageſimo ætatis, tertio & vigeſimo imperii, ab U. C. ſeptingenteſimo & nonageſimo, finivit. Morum illi, ut maximus ſcriptorum judicat, tempora diverſa: egregium vita famaque quoad privatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuêre. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre; inteſtabilis ſævitia, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit timuitve. Poſtremo in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam, remoto & metu, ſuo tantum ingenio utebatur.

DISPUTATIO XVII.

De SUCCESSIONE

Et

Iure Primogenitorum in adeundo Pincipatu.

JULIUS HENRICUS CARER
Reſpond.

THESIS I.

VT imperia quædam eligentium ſuffragiis, ita & alia ſanguinis jure ac ſuccedendi ordine deferuntur. Hujuſmodi pleraque inter Græcos regna fuiſſe Heroicis, id eſt, antiquiſſimis temporibus, haud ambigitur; ac alibi terrarum aliis etiam gentibus placuiſſe, tot, quæ ſolo ſanguinis titulo in hunc uſque diem devoluta, & dehinc devolvenda ad poſteros ſunt, ſatis loquuntur.

II. Quan-

II.

Quanquam verò electionem ac ſucceſſionem extra complexum hujus vel illius Reipub. inſpicientibus, illa huic haud dubie anteferenda ſit, graves tamen idoneæque rationes iis non defuêre, quibus ſucceſſio potior electione ac Reipub. convenientior merito viſa eſt. Huc parentum virtus in gerendo recte principatu jam cognita, ac eadem ex poſteris non temere ſperata; certi ſucceſſores; via aliorum ambitioni ad imperium præcluſa; principum, quorum derivandam ad poſteros potentiam conſtat, pro bono publici egregii ac æternitate major cura; raræ ac ſeræ plerumque regnatricis domus mutationes; denique quæ ex electione plurima, &, pro quorundam populorum ingenio, cujus præcipua in his habenda ratio eſt, ſemper metuuntur mala, unâ ad imperium fami-

familiâ ſemel delectâ, quaſi ſemper acciſa; ut alia jam non dicam, prudenter referuntur.

III.

Cum autem neque unus præſcribi poſſit ſuccedendi modus, neque unus idemque olim gentibus ſit probatus, nos hic modo eum, qui & olim frequentior fuit, & hodie fere ubique receptus eſt, ſub examen vocabimus. *Succeſſio linealis* vulgo appellatur. Illa hic nobis eſt legitimus capeſſendi imperii modus, quo per ſanguine proximos illi, in cujus familiam ut regnaturam populus ac providentia & leges majorum ſemel conſensêre, in eadem, quamdiu ſupereſt, iis, in quas convenit, legibus, imperium neceſſario continuatur.

IV.

Origo inſtituti à populo eſt aut principibus, qui ad declinanda in poſterum, quæ hactenus plurima oblata

oblata erant, incommoda & dubia ac incerta tam electionum quàm ſucceſſionum, & ne auguſta imperia vel ab arbitrio hominis, quem identidem tranſverſum affectus agunt, vel à jure hereditario patrimoniali, quod auferri & adimi poteſt, ſed ab æterna & nunquam movenda lege dependerent, uno, omnibuſque adeò unius illius poſteris, pariter ad imperium & ſuccedendi jus vocatis, id à proximo ad proximum ſanguine & gradu, quod is naturæ ac publicis commodis convenientiſſimus eſſet ſuccedendi ordo, perpetuis temporibus, uſque ad ipſum familiæ occaſum, devolvi voluêre. Conſtat id vel ex lege expreſſa & pactis, vel ex conſuetudine à tot retro ſæculis ſanctiſſime obſervata, quæ eſt ad inſtar legis.

V.

Ex hujus igitur legis, quæ proximum

ximum ſuccedere voluit, præſcripto, non arbitrio ejus, qui proxime geſſit principatum, aut teſtamentali jure fit, ut proximus neceſſario ſuccedat. Id ipſum illud eſt, quo iſte ſuccedendi ordo ab aliis diſtinguitur. Non enim jure hæreditario hic ſucceditur, ſed vi legis, per quam primogenitus vel alius proximus ſuccedere jubetur.

VI.

Quod quidem ut propius rectiuſque intelligatur, alios eſſe principatus patrimoniales & hæreditarios, alios eſſe legitimos; aliam in his, aliam in iſtis ſuccedendi eſſe rationem, ſciendum eſt. Principatus patrimonialis & hæreditarius eſt, de quo poſſeſſor libere & pro arbitratu diſponit, & teſtamentum condit, & imperat legata, & ſucceſſorem ac hæredem quem vult, ſibi facit; aut in quo defuncto ſuccedi poteſt ab inteſta-

to

to & hæredes teſtamenti jure ſcribi poſſunt, etiam illi, qui familiæ ſunt alienæ. Talia olim plurima regna fuêre, ut illud Attali, Eumenis filii, Pergamenorum regis, qui teſtamento Populum Romanum hæredem inſtituit; & Pharnacis, qui, filiis præteritis pluribus, fratri Mithridati imperium reliquit. Rei enim ſuæ, & bonis, etiam imperiis, hæreditario jure vel dominio poſſeſſis, legem quam quis vult, pro arbitrio imponit. Legitimus autem principatus nobis hic dicitur, de quo lex ſemel decrevit, per quam non ex arbitrio aut tabulis principis proxime defuncti, ſed ex legis ſanctione, quæ mutari non poteſt, proximus, eo, qui præſcriptus eſt, ordine ſuccedit. In illo ſucceſſio eſt, quæ dicitur *Succeſſio per transmiſſionem*, ſeu patrimonialis hæreditaria ex teſtamento vel ab inteſtato. In hoc ſucceſſio, quæ

dicitur, *Succeſsio per remotionem*, ſeu linealis legitima, vi contractus & legis, à defuncti jure aut diſpoſitione non dependens. Per illam quippe in principatum ſucceditur, ut rem, quæ à proximo poſſeſſore in ſuccedentem tranſmiſſa eſt; per hanc in principatum, ut rem vacuam, per remotionem alterius, qui eam adminiſtravit: per illam in regnum, ut patrimonium ejus, qui proxime regnavit; per hanc in regnum, velut patrimonium generis, cui id jus per regni legem quæſitum eſt, à proximis ex ordine ſucceditur. Denique per illam princeps ſuccedit in locum defuncti, jure hæreditatis; per hanc jure proximitatis, ſive primogenituræ, non hæreditatis; cum ſuccedere poſſit etiam repudiata defuncti hæreditate, ipſoque invito, & principatus proximiori etiam non hæredi debeatur. Imo, ut paucis omnia

mnia perſtringam per illam in jus, per hanc in locum defuncti ſucceditur. Atque hæc eſt, quæ in pleriſque jam regnis & principatibus habet locum. Hæreditaria etiam ſubinde regna illa, ſed *καταχρηστικῶς*, appellantur. Sunt enim ab hæreditariis plane diſtincta.

VII.

Sequitur ex eo uni familiæ, & in ea proximis ſingulis ad principatum ſic quæſito jure, principatum non in patrimonio, dominio aut proprietate principis eſſe; ſed jure quaſi quodam uſufructuario, vel potius tanquam Adminiſtratorem poſſidere: principem proinde de eo, contra quam fit & licet in hæreditariis regnis, ſive per ultimam voluntatem, ſive per contractum & commercium inter vivos diſponere, eive, cui velit, cedere, tradere, vel relinquere, aut in partes ſecare & diſcerpere, & in-

ter liberos agnatoſve, aut alios dividere, denique vendere, alienare, aut legare pro lubitu, imo, ipſa principali ſtirpe forte deficiente, regni hæredem teſtamento ſcribere non poſſe, ſed potius populo, aut ejus proceribus, jus competere per novam electionem Reipub. de ſucceſſore proſpiciendi. Namque ſucceſſio hæc non jure hæreditario, ſed ſanguinis nititur; non ex diſpoſitione ejus, cui ſucceditur, ſed legis & conſuetudinis, vi pacti & primæ conceſſionis proximo cuique debita.

VIII.

Proximus ille, reliquis omnibus poſtpoſitis, aut, donec ei deficiant poſteri, dilatis, ſolus capeſſit vacuum principatum; recepto pleriſque gentibus optimo more ut, ne diviſa in plures regna & ſic labefactata conciderent, in unum eumque, ex ipſo naturæ ordine, pri-

primogenitum devolverentur. Quare publicum bonum & commodum in hoc jure primogenituræ verſari, haud temere aſſeritur. Populi namque ipſius intererat ut ſic ſuccederetur. Melius enim illi, uno rerum potiente, conſulitur, quàm ſi in plures principatus dividatur; tantoque ſecurius agit quanto potentiori principi ſubeſt, in quem unum omnes totius imperii opes collatæ ſunt. Ea autem *Succeßio individua* plerumque dicitur.

IX.

Proximus quem lex ſucceſſorem conſtituit, quis ſit, partim natura, partim lex hic oſtendit.

X.

Per naturam quidem proximi intelliguntur qui ordine naſcendi, gradu ac linea propius abſunt, id eſt, minus remoti ab eo ſunt, cujus poſteros populus, lex, aut conſuetudo eo ordine ad imperium vo-

luit admoveri. Vnde ſequitur ad ejus primogenitum, & primogeniti poſteros, ac, his deficientibus, ad reliquos liberos, eorumque poſteros, pro ordine naſcendi, facto ſemper à recta linea in aliam proximam tranſitu, pro naſcendi itidem ordine, deferri imperia, in quibus hæc ſucceſſio habet locum.

XI.

Per legem fœminæ ac ex his orti, aut proximorum nomine nunquam comprehenduntur, perpetuo excluſæ; aut poſt maſculos extinctos demum admittuntur. Eſt enim duplex Linealis Succeſſio. Alia quæ *Cognatica* dicitur; in qua fœminæ aut fœminis nati in eadem linea non arcentur ab imperio, ſed admittuntur, ſic tamen ut maribus & ex his natis poſtponantur; & tum demum regreſſus ad eas ſit, ubi propiores aut pares cætera mares, aut ex maribus nati

nati defecêre. Alia *Agnatica*; quæ eſt ſucceſſio duntaxat marium ex maribus, fœminis ac ex his natis in adeundo imperio nunquam agnitis quarum hæc præ iſta commendanda nobis videtur, cum per hanc fiat, ut exteris ac alienis, in quorum torum identidem filiæ principum innubunt, aditus ad rerum faſtigium ſit præcluſus.

XII.

Cum autem nonnulla in hoc argumento controverſa ſeſe offerant, haud abs re erit, ſi illuſtriorum quæſtionum pondus jam excipiamus. De ſpuriis multa dicere, nihil attinet: qui cum liberorum appellatione non veniant, quivis facile videt nullum hic iis eſſe locum. De filio ante regnum patri ejuſque poſteris delatum genito, imprimis ambigitur, an is filio poſt regnum in patrem collatum nato ſit anteferendus. Sed cum ut in bona &

jura familiæ paternæ ante parta liberi poſtgeniti, ita ante geniti in poſt parta vulgo ſuccedant, idque æquiſſimum ſit, pro filio ex patre nondum principe genito pronunciare non dubitamus.

XIII.

Hæſitatum quoque eſt: Si primogenitus, priuſquam principis faſtigium indeptus ſit, vivo patre, relicto filio & fratre, rebus humanis exceſſerit, uter ſuccedat an avo nepos ex primogenito, an patri filius ſecundogenitus. At pro nepote contra filium ſecundogenitum ut ſtemus, æquum eſt. Neque enim in hac ſucceſſione habenda illius ratio eſt, qui proxime defuncto principi proximus jam ſupereſt, ſed ejus, qui, ex præſcripto legis, ut proximus ſuccedere deberet, ſi ſupereſſet. Huic, licet privato defuncto, cum jus illud, cujus vi ſucceditur, ipſo conceptionis mo-

momento acceperit, qui proximus eſt, præfertur illi, qui ſuperſtes propius contingit eum, qui proximè geſſit principatum. Ius enim, quo placuit, ut primogenitus principis, ejuſque poſteri, eodem ordine ſuccederent, quæſitum eſt non primogenito principi, ſed primogenito principis. Ex primogenito igitur principis, licet non principe, denato nepos, filio ſecundogenito hiç neceſſario præfertur. Qui rationem à *jure repræſentationis* petitam huc adferunt, falluntur. Non enim per repræſentationem, aut jure à patre accepto, ſed ſuo & proprio, & quod à lege eſt, proximior hic ſuccedit.

XIV.

At ſi primogenitus aut alius proximus, ineptus ac impar imperio offeratur, ſive ob ætatem, ſive vitium mentis, ſive utero adhuc clauſus nondum adſpexerit vita-

lem hanc lucem, (nam & hic inter proximos cenſendus eſt) ſive captivitas aut ejuſmodi alii rerum humanarum caſus ab imperio arceant, quid ſtatuendum eſt? Certe, non iccirco adimi ei poſſe jus ſucceſſionis, ac, etiamſi nequeat ipſe per ſe adminiſtare Rempublicam, poſſe tamen per Curatores, donec ipſe rebus ſuis ſuperſit. Minores autem, & iccirco ſub tutorum poteſtate conſtituti, cum maximum iis diſcrimen ex tutoribus metuendum ſit, ut citius ea ſolvantur, quam Jure civili liberi privatorum, ratio evincit. Et Aurea, quam vocant, Caroli IV. Bulla recte inſtitutum eſt, ut Principes Electores ad imperii ſui adminiſtrationem admittantur, poſtquam annum ætatis decimum octavum impleverint.

XV.

Quid ſi idem gravi delicto ſeſe

red-

reddiderit indignum, aut accepto jam imperio merito exciderit? Non dubitandum eſt, quin, ſi quidem liberos habeat, eoſque innocentes, ſive ante, ſive poſt delictum, genitos, primogenito, aut ſi hi deſint, proximo, ſive fratri, ſive agnato, imperium debeatur. Non una ratio eſt, quæ id perſuadet. Cæterum, cum ſatis ardua illa quæſtio ſit, priuſquam alia exponere aggrediamur, duo inprimis in primogenitis obſervanda & accurate diſtinguenda ſunt, primogenitura, nempe, ipſa, & jus primogenituræ. Illa à natura, hoc à lege eſt.

XVI.

Primogenitura ipſa à natura eſt, quia eo ipſo, quo quis conceptus prior aut editus in lucem eſt, primus loco, primus ætate, primus ſtirpe inter fratres conſtituitur, ac naturæ prærogativam habet. Hæc ipſo conceptionis momento ad-

quiritur, neque ulli competit, neque unquam competere poteſt, niſi qui eum locum naturæ ordine prior occupavit; aut inter deſcendentes ex eo ordine eſt; illo autem decurſo tum demum natura per fictionem ſuppletur, & ſecundogenitus aut ſuo ordine tertiogenitus pro primo habetur. Iam verò ea quæ à natura eſt prærogativa haud dubie eſt immutabilis. Vnde ſequitur, quod quemadmodum Natura ipſa vel auctor Naturæ Deus, facere non poteſt ut id quod fuit non fuerit, aut quod natum eſt, natum non ſit, ita neque primogenitus ipſe, neque alius quiſpiam, quicunque tandem ſit, transferre in alios poteſt hanc à natura acceptam ordinis prærogativam.

XVII.

Iura verò primogenituræ, quæ alia atque alia uſitata gentibus inveniuntur, à lege ſunt, non à natu-

ra.

ra. Lex quippe, ſive ſtatutum, ſive conſuetudo, hunc præeuntis naturæ ductum non modo ſequuta, ſed inſuper ſancte ita & comiter venerata eſt, ut eo, quem natura fecit, loco, ac ordine priori eximium aliquid, quo ſupra cæteros emineret, tribuerit: quemadmodum inter Principes primogenito & ex hoc naſcituris, primogenitorum inter hos ſemper habita ratione, jus in imperium ſuccedendi. Adeò ut à natura accepta illa immutabilis aut immobilis prærogativa, fundamentum ſit prerogativæ & eminentiæ, quam lex velut mantiſſam adjecit. Vnde colligere promptum eſt, non minus hanc quam illam immobilem ac immutabilem eſſe, niſi primogenitus ipſe facto ſuo eam repudiaverit.

XVIII.

Primogenitus quippe princeps jus ſuum & ſponte ſua à ſe alienare

ac

ac in alium transferre, & per delictum ejus jacturam facere poteſt. Nam & unicuique renunciare juri ſuo licitum eſt; & principes iis nonnunquam flagitiis operti deprehenduntur, propter quæ principatu indigni merito cenſentur.

XIX.

At alienatio illa, quæ ſponte principis fit, ita limitata eſt, ut, dum ſupereſt, non niſi in ſanguine proximum, aut, ſi intermedii proximiores conſenſerit, in remotiorem ejuſdem ſanguinis alium transferre poſſit principatum. Lex enim regni, contra quam non integrum eſt principi quicquam facere, eo ordine regni iniri & continuari voluit adminiſtrationem. A ſe igitur alienare imperium poteſt, non à familia, non ab iis, quibus in familia proximis competit jus ſuccedendi. Neque aliter ſe res habet in alienatione, quæ fit ob delictum.

ctum. Cum enim nemini, ac proinde etiam principi, qui deliquit, nihil amplius auferri poſſit, quam quod habet; & huic nihil competat præter curam principatus ac adminiſtrationem; hac autem, quocunque tandem modo aut nomine, finita ac exſtincta, imperium ad proximum ex præſcripto legis, quæ omnes alieni & alios ejuſdem ſanguinis remotiores excludit aut differt, & ſine ſummo flagitio violari non poteſt, ſit devolvendum; plane apertum eſt, ſolum ſanguine proximum ei qui deliquit, ut legitimum ſucceſſorem eſſe admittendum.

XX.

Iam & hoc quoque animadvertendum eſt, quod ſi principes iſti non ſint proprietarii & domini, ſed Adminiſtratores tantum & Curatores, patreſque quidam, ut ſic dixerim, fidei commiſſarii regni, bono-

norumque regni, opumque publicarum; profecto propter eorum crimen proximum innocentem, cui regnum debetur ex immutabili lege, excludere, ſit iniquiſſimum. Neque enim ulla eſt ratio, quare deterioris juris eſſe debeant in fidei commiſſis principes, quam privati; quorum bona fidei commiſſaria ut alienari prohibentur, ita ob delictum ejus, cujus fidei commiſſa ſunt, nequaquam poſſunt publicari.

XXI.

Facit huc quoque, quod, cum iidem principes contrahendo, diſponendo, alienando, oppignerando, ullove alio modo, liberis agnatiſve, quibus jus ex lege quæſitum eſt, quique certa ſpe exſpectant principatum, non poſſint præjudicare, ita nec delinquendo, quodcunque tandem crimen ſit, cujus rei peraguntur. Delicto enim locum

cum Fiſco in bonis ſuis facere, quid, quæſo, aliud eſt, quàm bona ſua alienare,& in extraneum transferre, cum Fiſcus extranei loco habeatur? Et quis pariter non videt, nullum jus Fiſco ex delinquente, tanquam alienante, acquiri in iis bonis, quæ alienandi poteſtatem non habet ille, qui deliquit? Talia verò ſunt iſti, de quibus hîc agitur, principatus.

XXII.

Quid quod res & jura noſtra, ſive ea re ad nos ſive ſpe pertineant, niſi ob conſenſum, aut delictum noſtrum non poſſint auferri. Non loquor de ſpe vana, nuda, & fallaci, quæ ab eventu; ſed certa, quæ à jure & lege dependet; per quam primogenitus, etſi principatus ad eum nondum pervenerit, jus tamen jam quæſitum habet ad principatum. Si igitur hic ſpes certa ſit ac legitima, ſi jus primogenito ipſo con-

conceptionis aut nativitatis momento ſit partum, quomodo id delicti alieni cauſſa faverit adimere? Longe quippe differt ea ſpes ab illa, quam liberi in bonis parentum aut legitima vulgo habent, quæ parentum luxu, delicto, arbitrio, minui, frangi ac plane everti poteſt.

XXIII.

Si etiam à patre, aut alio proximo jus ſuccedendi proximus hic non habeat, quod ex iis quæ jam dicta ſunt plane liquet, ſed à lege immutabili, patris aut alterius proximi delicto, cum per eos legi nihil poſſit derogari, fieri non poteſt, ut proximus ſucceſſione excludatur. Non eo inficias jus illud ſuccedendi vivente patre velut ſuſpenſum eſſe filio: interim non à patre id dependet, ſed à lege non movendâ. Imo ſuperſtite patre, in filio non tam ſuſpenſio juris eſt, quam

quàm pleni ejus uſus ; neque jus nullum eſt, ſed tantum dilatum : neque quærendum, ſed jam quæſitum. Haud ergo damnato ob delictum patre, id filio adimendum, quod ante patris delictum, nec à patre, ſed à natura & lege accepit.

XXIV.

Nemo objiciat, hæreditaria hæc regna nonnunquam appellari. Certe ita nonnunquam, quanquam nec recte dicuntur. Sed hæreditas ſola ſanguinis intelligenda eſt, non jus hæredis. Recte ſane illi, qui qualitatem ſucceſſoris, non qualitatem ſucceſſionis hæreditatis nomine hîc ſignificari pronunciant. Per hæredem filius, ut filius, non ut hæres regni intelligendus. Id enim quod per hæreditatem ſanguinis hîc acquiritur, non acquiritur per illum, cujus ſanguinis eſt filius, aut alius proximus, ſed per legis diſpoſitionem. Vt autem nulla ratio

tio excogitari poteſt, qua fiat, ut hæreditas ſanguinis tollatur, ita etiam nulla eſſe poteſt, qua fiat, ut alicui adimatur jus, quod dictante lege cum hæreditate ſanguinis ſemper eſt conjunctum. Ergo neque culpa ejus; cujus ſanguinis quis proximus tradux eſt.

XXV.

Adde, quod non tam ultimo, quàm primo acquirenti, ſive illi, qui omnium primus beneficio ac judicio legis ſibi ſuiſque poſteris omnibus jus illud ſuccedendi comparavit, (ſunt qui *Genarcham* vocant) proximus quiſque hic ſuccedat, adeò ut ultimus ſucceſſor ſit ſucceſſor primi, etiamſi inter primum principem & ultimum ſucceſſorem vel mille principes interceſſerint. Si id verum ſit, ſicut eſt veriſſimum, pro inſignita haud dubie injuria haberi debet, ſi innocens & à lege ſucceſſor datus, ob

ejus

ejus crimen, cui non ſuccedit, & cujus res non eſt, in quam ſuccedit, ac cujus benificio jus ſuccedendi haud acquiſivit, ab adeundo principatu arceatur. In lineali ergo illa ſucceſſione, de qua omnis hæc diſputatio inſtituitur, non uni hæredi, ſed ejuſdem familiæ omnibus,& inter hos inprimis proximis, jus ſuccedendi quæſitum eſt omneſque adeò hæredis nomine ſignificantur. Igitur & ob unius crimen, juris ſui tot alios, qui innocentes ſunt, facere jacturam, nequaquam ſtatuendum eſt. Conſtat enim pœnas neque perſonam, neque bona delinquentis excedere debere.

XXVI.

Facit autem cauſſæ illuſtriſſimæ æquitas, ut in auguſto illo Sereniſſimi Principis CAROLI LUDOVICI, Comitis Palatini ad Rhenum, & Sacri Romani Imperii Electo-

lectoris , nomine hic nobis deſinendum ſit. Qui innocentis Principis filius , & ipſe Princeps innocentiſſimus , ac nihilominus tot jam per annos ditionibus ſuis dignitatibuſque privatus , de atrocitate injuriæ merito expoſtulat, cum neque linealis hujus ſucceſſionis ratio , neque ſacratiſſimæ ac tanta majorum religione & pace obſervatæ Imperii leges , eum , etiamſi eſſet Principe nocentiſſimo genitus, excludi patiantur.

DISPVTATIO XVIII.

De

P O E N I S.

PHILIPPVS LAV Reſpond.

THESIS I.

AD conſervandam Rempubl. inprimis faciunt præmia & pœnæ.

pœnæ. De pœnis jam dicturis nobis res ab origine arceſſenda eſt.

II.

Amiſſa igitur primâ illa integritate hominum ac majeſtate, non bruta modò in eos obſequium, ſed & homines officia, ſuccedentibus in horum locum injuriis, exuere.

III.

Natura tamen, ut benefica & pollens mater, pro recens natis pietatem parentum ac vim oppoſuit; majoribus autem rationem & robur dedit ad injurias omnes, earumque autores avertendos, invadendos, caſtigandos, tollendos.

IV.

Neque enim rectè ſentiunt, qui hominem inermem, vacuum, opportunum injuriis naſci, cum inſigni naturæ contumeliâ, tradidêre.

V.

Quin igitur naturæ lege mandata unicuique ſit cura & defenſio ſui

ſui ac ſuorum, & cuivis homini privatâ autoritate propulſare injurias, vi frangere vim inferentis, ac ſic punire liceat, haud ambigitur.

VI.

Neque, quin hoc jure æquiſſima ſint ſingularia certamina privatorum, dubitandum eſt.

VII.

Cæterum cum homines aut proprii judicii adulatione decepti injurias interpretarentur, quæ non erant, aut veras injurias vendicando, libidine nimiâ ultionis, modum excederent, &, nullo nocendi fine, injuriæ ex injuriis traherentur; tandem conſtitutis Rebuſpub. neceſſe fuit, ut publica, non privatâ autoritate injuriæ cognoſcerentur; pro cognitarum magnitudine plecterentur autores; & pœnæ exemplo vel nocentes, vel adhuc innocentes à ſimili ſcelere deterrerentur.

VIII.

Ita, poſtquam homines in civilem quandam ſocietatem coaluêre, iſta, quam natura fecerat, privata poteſtas lædendi, aut puniendi eos, qui priores læſerant, privatis adempta, & ad magiſtratus translata eſt.

IX.

Quare, ſicut privatis integra manet ſui & ſuorum modeſta & innoxia defenſio, ita negata eſt major illa & armata vis in autoribus injuriarum propulſandis & perſequendis.

X.

Nec tamen, poſt imperia conſtituta, negata illa aut illicita eſt iis in locis, ubi non poſſunt adiri judices aut leges; & eâ neceſſitate ac vi oblatâ, quâ eorundem auxilium ſero imploraretur; denique ubi ex autoritate publicâ ea poteſtas facta eſt privatis. quod poſtremum ubi

evenit, auctoritas potius publica dicenda eſt, quam privata.

XI.

Vt in mari.

XII.

In deſerto.

XIII.

In malè conſtitutis ac imperfectis illis Rebuſpub., quales Nomadum & Scytharum quorundam antiquis deſcribuntur, in quibus ſubditorum nullæ fixæ aut ſatis conjunctæ ſedes ſunt.

XIV.

Denique in præſentiſſimo diſcrimine, ubi invocanti leges & judices, dum invocat, haud dubiè eſſet pereundum. Præſtat enim, ut alibi Imperator loquitur, occurrere in tempore, quam poſt exitum vindicare.

XV.

Æquiſſima ergo videri haud dubie debet privata illa vis & defenſio

ſio, quæ inculpatæ tutelæ moderationem habet.

XVI.

Neque minor ratio eſt, ob quam privato furem nocturnum, telo armatum, impune liceat occidere.

XVII.

Conſtat ex his nihilominus, aut fallor, privata duella in bene conſtituta Repub. eſſe illicita & nullo colore poſſe defendi, dum qui ſe ac cauſam ſuam iis nunc permittunt, palam turbant officia, & magiſtratus invadunt autoritatem.

XVIII.

Haud minus dubitandum eſt, ne quidem, ubi nequicquam judicium aut legum auxilia implorata ſunt, privatâ vi aggredi, lædere aut punire nocentes licere.

XIX.

Ipſa quippe ratio ſatis dictat, convenientius eſſe, ferre injuriam non modò à reo, ſed etiam à negli-

gente, iniquo aut corrupto judice illatam, quam neceſſarium adeò in Republ. ordinem, licet minus nobis faventem, privato impetu turbari.

XX.

Imo in Republ. ne quidem juſto dolori privatam ultionem legibus permittendam cenſeo: ne quidem marito, ut adulteram uxorem aut adulterum in ipſo flagitio deprehenſos occidat, quanquam difficillimum ſit doloribus iſtiuſmodi moderari. quare id Romanorum legibus potius permiſſum, quàm probatum.

XXI.

Solius ergò magiſtratus eſt animadvertere innocentes, quo & Reipubl. ſatisfiat, & his in quos peccatum eſt, &, quantum quidem fieri poteſt, in poſterum caveatur, ne peccetur.

XXII. Fit

XXII.

Fit id pœna. Pœna vulgò deſcribitur; Malum paſſionis, propter malum actionis.

XXIII.

Publica igitur Pœna nihil eſt aliud, quàm malum, ob malum, quod culpæ vocant, pro hujus magnitudine, autoritate publicâ illatum illi, qui in univerſitatem inſigniter peccavit.

XXIV.

Non ergò pœna eſt omne id malum, quod quis ſolâ autoritate publica indictum patitur.

XXV.

Sæpe enim ex autoritate publicâ, nec tamen immerito, idem patiuntur, & ille, qui ejuſmodi pœnam meritus eſt, & ille qui non eſt meritus.

XXVI.

Nec ſolum malum pati, quod reus patitur, pœna eſt.

XXVII.

Idem enim ſæpe rei patiuntur & infelices.

XXVIII.

Solo ergò malo culpæ fit, ut malum ſit & dicatur pœnæ, ſive pœna.

XXIX.

Ejus culpæ autor planè cognitus eſſe illi debet, qui puniendi in Republicâ accepit poteſtatem, priuſquam puniat.

XXX.

Non tamen per quæſtiones & torturam.

XXXI.

Alias enim pœnam pateretur, quem nondum conſtaret peccaſſe; & pœna delicti eſſet cauſa, non quidem facti ſed confeſſi, quod eſt iniquiſſimum.

XXXII.

Neque per quæſtiones extorquenda videtur nocenti confeſſio culpæ, de quâ judici jam ſatis conſtat.

XXXIII.

Non quod iniquũ illud, ſed quod non neceſſarium ſit. Sufficit enim hic judicis conſcientia, licet nocentis confeſſione nõ confirmata.

XXXIV.

Neque hercle ex uſu eſt, dependere judicum conſcientiam à maleficorum illorum ſtrigonum conſtantiâ & patientiâ qui majoris mali evitandi gratiâ facilè minus patiuntur.

XXXV.

Sed & inſignis eſſe culpa debet, ob quam publica pœna irrogatur.

XXXVI.

Nam cum gravis ſit omnis pœna publica, etiam leviſſima, quia eſt publica; neque pœna major eſſe debeat delicto, profecto inſigne eſſe oportet delictum, cujus cauſa iſta infligitur.

XXXVII.

Ejuſdem enim hic indolis præ-

mia, & pœnæ ſunt.

XXXVIII.

Præmia non dantur niſi ob inſignia merita; ergò pœnæ non debentur, niſi ob inſignia delicta.

XXXIX.

Inſigne delictum eſt, quo in totam univerſitatem peccatur.

XL.

Fit id, cum aut facto ipſo, aut exemplo in ſingulos dato tota univerſitas læditur & turbatur.

XLI.

Facto ipſo læditur tota univerſitas, cum uno, ut ſic dixerim, ſceleris ictu publicæ privatæque omnium ſalutis jugulum petitur. Ejuſmodi ſunt, quæ lege majeſtatis in judicium veniunt, ut ſi quis proditione exercitum, plebem ſeditionibus, malè geſtâ Republ. ejus majeſtatem minuerit, & quæ ejus generis ſunt alia.

XLII.

XLII.

Exemplo in univerſitatem totam peccatur, cum ſinguli, quæ ſunt cives, læduntur. Talia ſunt, ut alia nunc prætermittam, quæ propè infinita ſunt, & de quibus haud ambigitur, furtum, adulterium, & quæ ſimilis ingenii plura offeruntur.

XLIII.

In reliquis delictis, cum non evertant aut minuant boni civis perſonam, & ex infirmitatis humanę quadam inevitabili lege naſcantur, non tam pœnæ publicæ, quæ tantum exſerenda eſt in delicta, quæ à quovis cive facile poſſunt prætermitti, quam privatæ, & cenſuræ publicæ eſt locus.

XLIV.

Sufficit enim in Republicâ magiſtratui & indicendis ab iis pœnis in ea eſſe imperium & vim, quibus ſocietas civilis continetur, aut tur-

batur. Nec putandum eſt, aliâ lege conſenſiſſe gentes in principum dominationes.

XLV.

Ita patri filium, non qua civem ſed filium, & domino ſervum puniendi privata relicta eſt poteſtas. Nec enim civili imperio paternum aut herile abrogatur, vel invaditur.

XLVI.

Haud tamen capitale ſupplicium patri in filium, aut in ſervum domino permittendum eſt.

XLVII.

Et antiquiſſimis Romanorum moribus jus vitæ ac necis datum aut patribus in filios, aut dominis in ſervos, nimium, illaudatum ac merito tandem abrogatum eſſe, cenſendum eſt.

XLVIII.

Intereſt quippe Reipubl. vitam hominis non dependere ab affectibus & judiciis, quæ in proximis etiam

iam corruptiſſima eſſe poſſunt, privatorum; intereſt, non perire Reipubl. civem, niſi publicâ autoritate.

XLIX.

Cenſuræ publicæ, ubi id mores hominum patiuntur, uſus eſt in iis, quæ malum potius virum, quam civem oſtendunt aut promittunt; qualis illa apud Romanos, quæ notam inuſſit, non pœnam.

L.

Cætera officio in diſtribuendis pœnis omninò ſatisfecit magiſtratus, ſi in civem, ut malum civem, animadverterit.

LI.

Sunt autem iſtæ & juſtiſſimæ, & ita neceſſariæ, ut jam non principum arbitrii ſit, punire nocentes, aut dimittere impunitos, quos velint, ſed omnino animadvertere debeant in nocentes.

LII.

Ipſius quippe naturæ lex eſt, ut qui fecit malum ferat.

LIII.

Id enim omne ab eâ præceptum eſt, ſine quo ſe non poteſt tueri.

LIV.

Tueri autem ſe non poteſt, niſi pœnæ iis irrogentur, qui in alios deliquere.

LV.

Et illi, qui puniendi in Republ. inſtructus eſt poteſtate, jus puniendi ex ipſo nocentis delicto naſcitur; adeò ut in eo quaſi quiddam ſit, quod ad naturam contractuum accedit.

LVI.

Qui enim obnoxius eſt obſervandæ legi, ſi in eam deliquerit, obnoxius eſt conſtitutæ eâ pœnæ, inque eam ſponte ipſe conſenſiſſe judicatur. Vnde nocentes non dare tantum pœnam, ſed debere, non

pati

pati tantum, ſed etiam ſolvere dicuntur.

LVII.

Adde, quod, haud punitis noxiis, dato impunitatis exemplo, ipſi innocentes haud dubie plectantur. Quod ut plane iniquum eſt, ita æquiſſimæ, & omnino neceſſariæ nocentum pœnæ debent judicari.

LVIII.

Sunt autem illæ magis neceſſariæ in Rep. quàm præmia.

LIX.

Bene enim meritis dantur potius præmia, quam debentur; male autem meritis haud dubiè pœnæ debentur.

LX.

Quin imò adeò neceſſarias illas eſſe ſtatuo, ut nulla idonea excogitari poſſit ratio, aut ex nocente cive peti, ob quam nocenti ſimpliciter ſit ignoſcendum.

LXI.

Quicquid enim alii, viri etiam magni, contra ſentiant, ſanctiſſimum certiſſimumque eſt illud Stoicorum: Non licere ſapienti interdum veniam dare aut ignoſcere nocentibus.

LXII.

Quam enim pernicioſum eſt Reipubl. delicti, tam neceſſarium eſt, & promptum eſſe debet ac immotum pœnæ exemplum.

LXIII.

Neque ſane eſt illaudabilis mos eorum, qui, ubi inter plures peccatum eſſe conſtat, nec tamen certò conſtat de autoribus, per decimationes, ſortitioneſve, promiſcuè nonnullos ad pœnam quærunt: ne ſcilicet ibi pœna deſideretur, ubi aperta eſt culpa; quanquam fieri non poſſit, quin plerumque per eas innocentes etiam ad ſupplicium rapiantur.

LXIV.

LXIV.

Præſtat enim ſic etiam quaſi puniri innocentes, quam delictum omitti impunitum.

LXV.

Qui huic ſententiæ, ut ſevere nimis, inhumanæ & iniquæ, Dei exemplum opponunt, quem dicunt impiis identidem parcere, aut ignoſcere, nimium falluntur.

LXVI.

Si enim ille impiis ſubinde parcat, ignoſcatve, facit id quidem pro ſumma & abſolutiſſimâ, quam in omnia habet, poteſtate.

LXVII.

Talis verò ac tanta nulli Principum tributa, nulli tribuenda eſt.

LXVIII.

Sed & falſum eſt, Deum aliquando parcere vel ignoſcere nocenti, quà nocenti.

LXIX.

Bonus igitur magiſtratus vindex

dex ultorque malorum conſtantiſſimus & inexorabilis eſto.

DISPUTATIO XIX.

De

AMNESTIA.

CHRISTIANUS MOLL
Reſpond.

THESIS I.

ORIGO laudatiſſimi nominis ac inſtituti ad Athenienſes refertur, primuſque ejus auctor Thraſybulus celebratus eſt. Is à triginta tyrannis civitate Athenienſium occupata, plurimiſque civium in exſilium actis, diſperſam multitudinem, poſt ducem tyrannorum Critiam prælio cæſum, in patriam feliciter reduxit. Tum Pauſanias, Rex Lacedæmoniorum, in-

inter Thraſybulum, & eos, qui urbem tenebant , fecit pacem his conditionibus; Ne qui præter triginta tyrannos, & decem, qui poſtea Prætores creati, ſuperioris more crudelitatis erant uſi, afficerentur exſilio; neve cujuſquam bona publicarentur : Reipublicæ procuratio populo redderetur. *Præclarum tum hoc quoque Thraſybuli* (ſic enim in ejus vita loquitur Cornelius Nepos) *quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate poſſet, legem tulit*; NE QUIS ANTE ACTARUM RERUM ACCUSARETUR, NEVE MULTARETUR: *eamque illi* LEGEM OBLIVIONIS *appellarunt. Neque verò hanc tantum ferendam curavit, ſed etiam, ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex iis, qui ſimul cum eo in exſilio fuerant, cædem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat, publicè prohibuit; & id, quod pollicitus erat,*

præ-

præſtitit. Quam igitur Amneſtiam Athenienſes, *Legem oblivionis* Nepos, *Memoriam omnem diſcordiarum oblivione ſempiterna deletam*, Tullius Philipp. 1. *Plebiſcitum, ne qua præteritarum rerum mentio fieret*, Val. Max. lib. 4. cap. 1. κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα μὴ μνησικακεῖν, *pulcherrimum ex ſapientiæ ſtudiis petitum vocabulum, memoriam injuriarum eſſe delendam*, Æſchines, τὸ τῆς ἀμνηστίας ψήφισμα, *oblivionis decretum*, Plutarchus appellavêre.

II.

Argumentum ergo legis fuit, ΜΗ ΜΝΗΣΙΚΑΚΕΙΝ; ΜΗΤΕ ΑΔΙΚΟΝ ΜΗΤΕ ΔΙΚΑΙΟΝ ΛΕΓΕΙΝ: *Omnem memoriam injuriarum oblivione delento. Neque fas, neque nefas memoranto.* Atque ea mox & ab omni multitudine, & ſingulatim à Iudicibus ac Senatu, ſolemnibus juramentis confirmata eſt. quorum formulæ apud Andocidem,

Rhe-

Rhetorem Græcum, Oratione, quæ de Myſteriis ſcripta eſt, adhuc leguntur, & hic neceſſario repræſentandæ ſunt. Jurabant omnes; ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΟΥΔΕΝΙ, ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΔΕΚΑ, ΟΥΔΕ ΤΟΥΤΩΝ, ΟΣ ΑΝ ΕΘΕΛΟΙ ΕΥΘΥΝΑΣ ΔΙΔΟΝΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ, ΗΣ ΗΡΞΕΝ; *Injurias à civium aliquo Reipublicæ, mihi, civibuſve aliis factas nunquam reminiſcar, exceptis quas triginta tyranni & undecem viri fecere. Quin verò & has ad animum non revocabo, ſi modo adminiſtrati à ſe imperii reddere rationem voluerint*: Senatores; ΟΥ ΔΕΞΟΜΑΙ ΕΝΔΕΙΞΙΝ, ΟΥΔΕ ΑΠΑΓΩΓΗΝ ΕΝΕΚΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΡΟΝ ΓΕΓΕΝΟΜΕΝΩΝ, ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΦΕΥΓΟΝΤΩΝ; *Non recipiam indicium aut accuſationem, eorum nomine, quæ hactenus facta ſunt, niſi de exulibus*: Iudices: ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ, ΟΥΔΕ ΑΛΛΩ

ΠΕΙ-

ΠΕΊΣΟΜΑΙ, ΨΗΦΙΟΥΜΑΙ ΔΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ; *Non ſubibit me malorum, quæ evenerunt, memoria; neque in aliam unquam ſententiam concedam quo minus judicia exerceam ſecundùm latas jam leges.* Neque in alium finem mox rogata ab Archino lex, & admiſſa eſt; *Si quis in jus vocat adverſus hoc jusjurandum, reus exceptione utitor; eâque de re Archontes primum judicia reddunto: prior qui exceptione utitur dicito: qui cauſâ ceciderit epobelia multator.* Hæc enim ejus ſententia apud Iſocratem exſtat. Ex quibus ſatis apertum eſt, Amneſtiâ à Thraſybulo ſancitâ, & multitudini probata, omnem, etiam cætera juſtiſſimam, actionem, civilium motuum ac bellorum injuriarumque nomine inſtituendam, Magiſtratibus in cives, ac civibus in Magiſtratus & cives, omnino clauſam fuiſſe ac præciſam.

Id

Id verò inſtitutum haud modo eventu, pace Athenienſium Reip. ſic redonatâ, illuſtre fuit; ſed & ratio probat, & à cautiſſimis quibuſque ac optimis quavis occaſione merito laudatur in exemplum; hac noſtrâ cumprimis ætate, quæ ſub bellis civilibus, per tot jam annos omnem prope agitantibus & evertentibus Europam, inter tot florentiſſimarum gentium excidia, tot

— efferа, ignota, horrida,
Tremenda cœlo pariter ac terris
mala,

prope defecit. Et cum ea adhuc ſit principum, aliorumque contumacia, ut prius homines, quàm odia, & injuriæ, & lubido ultionis defutura videantur, ſalutaris adeò ac neceſſarii remedii indolem uſumque propius paullo nunc introſpicere, haud pigendæ operæ, vel ab hoc tempore alienum erit.

III.

III.

Amneſtia eſt ſancita decreto publico inter Principes ac ſubditos, ipſoſque cives, delictorum ac injuriarum omnium, quæcunque & quorumcunque ſint, perpetua oblivio, ad prævenienda bella civilia, aut, ſi exorta ea jam ſint, præcidenda, ac continendam alias in partes ituri, aut redintegrandam jam diſcordantis imperii pacem comparata.

IV.

Dixi, *ſancitam decreto publico oblivionem.* Fateor equidem, nullam eſſe tantam vim imperii ullius aut legis, ut id quod in noſtra poteſtate non eſt, vel injungere debeat, vel poſſit obtinere; ſicut in eâ non ſemper eſt, illorum oblivіſci, quæ, mala inprimis, quorum acrior fere eſt memoria, nobis evenêre. Quo ſpectant illa Taciti de ademtâ ſub Domitiano loquendi libertate,

Præ-

Præfat. ad Vitam Agricolæ; *Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in poteſtate noſtra eſſet, oblivisci, quàm tacere.* Eſt tamen in poteſtate noſtra, eorum, quorum oblivisci haud poſſumus, non meminiſſe in vindictam aut ultionem. quo fit, ut quanquam id quod factum eſt, infectum fieri non poſſit, quaſi infectum tamen habeatur; & injurias, quas illatas nobis ab aliis ſcimus, querela omni & libidine talionis amota, ut non illatas tranſmittamus. Ea delictorum ac injuriarum oblivio eſt, quæ requiritur hîc & imperatur.

V.

Requiritur autem primo, *inter Principes ac ſubditos*; quo quæ ab illis iniquo imperio, ab his ſeceſſione, dedignatione parendi, aut aliter commiſſa ſunt, ut nunquam commiſſa, conſtantiſſimo oblivio abolentur. Dein, *inter ipſos cives*; quo

quo ob damna inter motus ac bella civilia illata aut accepta civi in civem nullæ in poſterum actiones, quantumvis cætera juſtiſſimæ, nulla judicia permittuntur. In cujuſmodi decreto nihil eſt iniquitatis. Sicut enim privati res ſuas (inter quas etiam juſtas actiones numeramus, cum, ex ſententia Juriſconſultorum, rem habere videatur, qui habet ejuſmodi actiones) dominio, ita eaſdem ſupremi magiſtratus imperio poſſident; id eſt, adimendi etiam privatis habent poteſtatem, ſi id ſalus & pax publica flagitet, quæ haud magiſtratuum modo, ſed ſubditorum quoque judicio, ſingulorum cauſſis ac commodis ſemper anteponenda eſt, ubi alia ratione vel obtineri vel ſuſtentari non poteſt.

VI.

Sequitur; *delictorum & injuriarum omnium*. Ergo eorum etiam,

qui-

quibus vel maxime lęſa eſt imperii aut imperantium majeſtas. Male quippe ejus tuendę cauſſa in hujuſmodi reos ſupplicia decernuntur, quibus illa in ultimum diſcrimen vocatur, & bellorũ civilium atrociſſimis tempeſtatibus Reſp. objicitur. Multo magis delicta eorũ & injuriæ hac oblivione tramittenda veniunt, qui vel opinione tantum madeluſi, vel aliis obnoxii, vel vi majore victi peccavere. Audiendi enim hic ſunt Impp. Arcad. & Honor. A. A. Conſtantio Com. & Patricio ſic reſcribentes; *Sub clade barbaricæ depopulationis, ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indignè invidioſéq; commiſſa ſunt, ad invidiam placatarum legum à callidis litigatorũ objectionibus non vocentur. Habeant omnium criminũ immunitatem, qui evadendi non habuerunt forſitan facultatem, niſi eos eadem crimina juviſſent. Non enim crimen*

 dici-

dicitur, quod mortis adegit impulſus. L. ultima C. Th. de infirmandis his, quæ ſub tyrannis aut Barbaris geſta ſunt. In civilibus motibus offerunt ſeſe fere aut ἀδίκημα, ſive malitia, aut ἁμάρτημα, ſive error, aut ἀτύχημα, ſive infortunium, aut caſus, ut Ulpianus loquitur. Malitia eſt, ubi animo deliberato, ſive ex propoſito, ut idem I. C. loquitur, & magno exemplo peccatum eſt; error, ubi quis modo lapſus eſt, opinione vel exemplo aliorum deceptus; infortunium autem, ubi vi armata inviti ad ſceleris ſocietatem pertracti ſunt. Infortunati revera innocentes ſunt. Infortunati iſti ſunt qui vi & impulſu neceſſitatis (quæ leges dat, non accipit) coacti, deliquere quidem, ſed ita, ut delictum non tam animo tribuendum ſit, quàm neceſſitati; immo aliis potius, quàm ipſis. Ac proinde excuſari merentur. Egregius

gius in hanc rem, nec prætermittendus hic, locus exſtat apud Optatum Afrum, ſtatim ſub initium LIB. VII. De Schiſmate Donatiſtarum; *Ipſi,* inquit, *ab Eccleſia repellendi non fuerant, in quibus neceſſitas excuſaverat voluntatem. Non enim aliqui eorum ſponte tradiderunt, aut hoc peccatum cum cæteris delictis poterit coæquari. Quicquid eum Deus fieri noluit, ore ſuo prohibuit; quomodo dixit:* Non occides; Non mœchaberis. *Sed quoniam aliud eſt, quod facit animus, aliud eſt, quod operatur eventus quidquid de voluntate fieri poteſt ab homine, hoc meruit prohiberi;* QUIDQUID NECESSITAS PECCATI NON POTEST, MAGNIS VIRIBUS ACCUSARI. *Denique voluntas habet pœnam, neceſſitas veniam. Homicida ſcelus, dum nemo cogit, poteſt & facere, poteſt & non facere; adulterium mœchus, dum de foris nemo compellit, poteſt admit-*

tere, poteſt & non admittere; & cætera hujuſmodi. Ideò prohibita dum geruntur, judicio deſtinantur. Non interdicta dum aliquâ neceſſitate fiunt, forte facile dignetur ignoſcere, qui noluit prohibere. Omnino iſta & hic quoque animadvertenda ſunt: Neceſſitas ergo ſæpe adverſis pœnam ipſo neceſſitatis titulo ac nomine tuetur ſe & defendit. In lapſis pænitentia potius, quam pęna contentum eſſe expedit; qui autem ex propoſito deliquerunt, ſi ipſos videas, pænam quidem merentur; ſed ſi Rempubl. ſine cujus exciſa pace, & tot alios aut revera innocentes, aut ſaltem venia dignos, ſine quorum exitio de iſtis ſupplicium ſumi non poteſt, ſimul cum his Amneſtia abſolvendi ſunt. Expedit enim Rempubl. ſalvam eſſe, quam in nocentiſſimos animadverti; & ſatius eſt, parci nocentiſſimis, ut ſerventur innocentes, vel

vel digni venia,quam illorum ſupplicii cauſſa , hos ſimul perire. Quod adeò verum eſt,ut in pacata etiam Repub. non iniqua videri debeant eorum judicia , qui nocentes quoſdam abſolvunt ; ne proximorum innocentia vel mœrore ſaltem aut aliquo famæ detrimento lædatur. Nullum proinde tantum delictum videri debet, ut in turbata ac commiſſa Repub. indignum Amneſtia cenſeatur.

VII.

Addidi; *quorumcunque ſint*. Igitur ipſa etiam capita factionum , & auctores omnium , quæ ſequutæ ſunt, injuriarum, Amneſtiæ decreto amplecti convenit. Pœnæ quidem in publicarum factionum primos præcipuoſque auctores, metus autem in cæteros derivanda ſunt ; at id tum demum habet locum,ubi multitudo eorum cauſſam deſerendam judicavit, atque ab iis ſe

diviſit. Nequidquam alias huic ignoſcitur, ſi in iis ducibus lædatur, quorum partes, ut ſuas, hactenus adhuc ſequitur, & probat. Neque etiam excludi illos velim, qui jam publico judicio proſcripti, & in quos, ut perduelles, ultimæ pœnæ ſolemniter decretæ ſunt. Quidquid enim ejuſmodi ſanctionum æſtus civilium turbarum peperit, una Amneſtiæ litura delendum eſt. Multo certè ſatius eſt Principibus mutare decreta, quàm iis inhærendo in quandam quaſi malorum æternitatem Rempub. conjicere. Contumacia quippe, non conſtantia eſt, in eo durare, quod non niſi noxæ eſſe deprehenditur. Nec id beneficium in hos modos conferendum cenſuerim, qui jam ſupplices ſunt, quoſque facti pœnitet, ſed illos quoque, qui in incepto adhuc contumaces perſiſtunt. Sicut enim medici remedia ſævientibus

maxime morbis opponunt, non poſtquam depulſi ſunt; ita hoc in expugnanda ſubditorum contumacia magis neceſſarium eſt, quàm ubi eos pœnitentia ſubiit. Quod qui contra officium boni Principis facere exiſtimant, næ illi ignorant, hujus inprimis eſſe, pacem publicam, bonum omnium maximum, qualibet cura redintegrare; & qui ſic proſtitui judicant imperantium majeſtatem, haud ſatis adtendere videntur, non eſſe impotentis minoriſve, ſed ſummæ poteſtatis, offerre ac præſtare poſſe ejuſmodi injuriarum oblivionem.

VIII.

Finem Amneſtiæ ac uſum duplicem præſcripſimus. Nam aut bella inteſtina eâ ſancitâ præveniuntur, aut jam exorta præciduntur. Vtrumque decreâ oblivione, illud primis delictis, hoc ſequutis quoque non agnitis, obtinetur.

Prioris normam ac illuſtre inprimis exemplum reddit Tacitus in Agricolæ Vita. Hic enim juſſu Domitiani in Britanniam miſſus, & viceſimæ legioni tarde ad ſacramentum tranſgreſſæ, ac ſeditioſe agenti, impoſitus, *rariſsima moderatione*, ita Auctor loquitur, *maluit videri inveniſſe bonos, quam feciſſe.* Eos qui mali ſunt videtur inveniſſe,& ſic facit,bonos,qui pœnæ metum non intentat; haud aliter,ac ſi non eſſet peccatum.Et paullò poſt in eodem commendat divinum illud, & quod hanc Amneſtiæ partem penitus abſolvit; *Omnia ſcire, non omnia exſequi.* Idem de Juliano Cæſare Libanius Sophiſta teſtatum reliquit, in Oratione ad Theodoſium, de Seditione Antioch. Cum enim populus Rom. graviter in ejus deliquiſſet majeſtatem, id maximè fratris ſui conſilium probavit, quo talia non cognoſcere, & obli-

oblivione tranſmittere, regium eſſe monebat. Quo & Romani ſervati ſunt, & ſtatim obſequium iis in Principem rediit. Quæ quis non laudaverit? Multo enim ſatius eſt, prima peccata, in quæ ſine majore motu animadvertere non poſſis, venia vel oblivione tranſire, quam puniendi vano conatu reos, eorumque aſſeclas, ad atrocius diutiuſque peccandi, & omnem pacem publicam evertendi, adigere neceſſitatem. Alterius in ſancita à Thraſybulo aliiſque Amneſtia, obvia ſunt exempla. Neque hic deeſt graviſſima, & quæ cuivis facile ſe probet, ratio. Exorta enim jam & flagrantia civilia bella vel victoria partium, vel Amneſtia finiri poſſe, ſtatuendum eſt. Nec alia via datur. At verò, ne nunc dicam; incertas eſſe victoriæ ſpes; multo amicorum etiam ſanguine, multiſque impenſis, & plerumque non niſi poſt

graviſſimas clades reportari; ſæpius etiam ſuperiores evadere, qui ut infirmi & iniqui contemnuntur; in ipſa victoria, victoriſque jure tota prope Reſpub. collabitur, dum partim in victis letaliter percuſſa, partim in fatiſcente victore ægre ſpiritum trahens, vix diutius, ac ne vix quidem, ſe poteſt tueri. Plane ut in corpore, ſi minimum quidem auferas, totum labefactas. Miſeram certe illam & victoris, & Reipubl. inter bella inteſtina, conditionem Iulianus Imperator olim agnovit & deteſtatus. Οὐ γὰρ, ut de eo loquitur Libanius in Panegyrico, εἴασε συμπεσεῖν στρατὸν στρατῷ· οὐδὲ γυμνῶσαι σίδηρον· οὐδ' ἐξ ἀλλήλων οἰκείους ἀριστεῦσαι· οὐδὲ φοινιχθῆναι γῆν φόνῳ φιλτάτων· οὐδὲ τελεωθῆναι τοῖς νικῶσι λυπηρὰν· οὐδὲ τοὺς αὐτοὺς καὶ κρατεῖν καὶ δακρύειν; *Non enim permiſit exercitum cum exercitu concurrere, neque ferrum nudare, neque fami-*

miliares & domeſticos ex mutua pernicie ſtrenuitatis famam aucupari; neque terram clariſsimorum ſanguine cruentari; neque victoriam moleſtam & acerbam victoribus referre; neque eoſdem & vincere & flere. Ergò in ipſa victoria & victores ipſi læduntur, & incomparabile Reſpubl. patitur detrimentum. Sed nec ſic fieri ſatis mala videntur. Exules enim, & omnibus exuti, plerumque præſidium vel in deſperatione, vel excitata inter externas gentes miſeratione, inveniunt. quibus fit ut cuidam velut bellorum æternitati Reſp. involvatur. Conſtat jam, cum nullum aliud ſuperſit remedium, in ſolius Amneſtiæ, qua ſic coëunt vulnera, ut nullæ maneant cicatrices, & tolluntur pariter ac ſervantur partes, gremio Rempub., maxime fatigatam, ſi quidem eam ſalvam eſſe velimus, debere, ac poſſe conquieſcere.

IX.

Cæterum prævenire Amneſtia civilium bellorum motus, haud arduum factu eſſe, quivis facile agnoverit. At, ut ea ratione tollantur bella inteſtina, non exorta jam tantum, ſed longo annorum tractu, multas inter utrimque acceptas aut datas clades, everſiones urbium totarumque ditionum, principum virorum & infinitæ prope multitudinis exilia, geſta ac continuata, fieri haud poſſe, pleriſque eſt perſuaſum. Nihilominus tunc quoque hanc ſolam & facillimam & certiſſimam eſſe ſanandæ pacandæque Reipub. rationem, liquido, niſi fallimur, oſtendemus.

X.

Equidem & in tollendis civilium bellorum primis ac præcipuis cauſſis, & in iis, principibus inprimis viris, quorum honores poſſeſſioneſque horum bellorum jure,

jure, ſi quod in iis jus ſit, in quibus jus tantum ſceleri dari Lucanus affirmavit, in alios devoluta ſunt, reſtituendis, omnis illa difficultas potiſſimum verſabitur. Cauſſa fere eſt in ſupremorum Principum aut magiſtratuum imperiis vel revera iniquis, quæ proinde merito; vel æquis quidem, ſed tamen opinione ac interpretatione iniquis, quæ nulla ratione & protervè ſubditi repudiavere. Vtrumque illud reſcindendum, & ex eo natos civium motus perpetua oblivione delendos eſſe, quis meliorum cautiorumque Principum non agnoverit? Neque enim boni ſunt, qui in eo, quod iniquum eſt, imperando, & in exigenda pœna culpæ, cujus ipſi auctores ſunt, contumaces perſiſtunt. Quam divinum eſt illud Philippi Amyntæ F. cujus meminit Themiſtius Philoſophus in Orat. ad Valentem Imp. de victis cle-

clementer habendis? Cum tribuni aliquot militum hoſtilia in eum meditati, delatique eſſent, non ſtatim gladium arripuit, ſed, Παρ' ἡμᾶς, φησὶ, τὸ αἴτιον τῆς ἀπεχθείας; *Penes nos,* inquit, *cauſſa eſt, cur inviſi ſimus.* Neque cauti ſunt, qui non deſiſtunt ab iis imperandis, quæ quidem bona eſſe dictat ratio, ſed eventus oſtendit in peſſimum publicum exire, dum adverſis multitudinis animis obtruduntur. Audiamus illa Tiberii, contra eos Annal. III. apud Tacitum prudentiſſime differentis, qui adverſus infamem luxum iſtorum temporum Sumptuarias leges revocandas, contendebant, *Quod ſi,* inquit, *mecum ante viri ſtrenui Ædiles conſilium habuiſſent, neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quam oſtendere quibus flagitiis impares eſſemus.* At quid ſi principes nihilominus contra rationem

nem ſint contumaces? Certe ſi quidem ea, quantumvis iniquiora ſint, aut videantur, illi velint, quibus conceſſis ſalva tamen adhuc manere poteſt Reſpub. quidni patientia pacem redimere potius fuerit, quam obſtinatione bella civilia trahere, quibus haud dubie omnia in caſum dantur? Quantulum enim eſt ferre injuſta quædam imperia? quam, ſi totius alias imperii everſionem videris, in levi habendum? Qui aliter animati ſunt, mihi quidem haud abſimiles illis videntur, qui leviorem morbum irrito conatu depulſuri, nihil eo aliud efficiunt, quàm ut tandem incidant in letalem. Ægram eſſe Rempub. expedit, quam hac ratione curari. Si igitur ex rationis certiſſimo pręſcripto judicent, principes quidem; melius eſſe aliquod obſequium quam nullum; ſubditi autem; potius eſſe aliquod imperium, quàm nul-

nullum; ſive,ut loquitur & utrumque ſimul complectitur Tullius, præſtare eſſe aliquam Rempubl. quàm nullam, haud dubie ac facile confectum negotium habemus. Iis enim ſolis; qui non auſcultant rationi, facillima videntur,quæ revera ἀδύνατα ſunt; ut per bella civilia pacem Reipubl. poſſe reddi; in iis contra, quæ facillima ſunt,immenſas quaſdam ſibi fingunt difficultates;ut in procuranda Amneſtiæ decreto publicæ rei redintegratione.

XI.

Sed quo pacto ejectis exutiſque, quorum bona, temporis & bellorum tractu, in alios ac alios dominos tranſivere, ſatisfacere licebit? Admiratione dignum eſt Arati Sicyonii factum. Cum ejus civitas quinquaginta annos àTyrannis teneretur, profectus Argis Sicyonem, clandeſtino introitu urbe eſt potitus.Cumque tyrannum Nicoclem

coclem improviſo oppreſſiſſet, ſexcentos exules, qui fuerant ejus civitatis locupletiſſimi, reſtituit, remque publicam adventu ſuo liberavit. Sed cũ magnam animadverteret in bonis & poſſeſſionibus difficultatem, quod & eos, quos ipſe reſtituerat, quorum bona alii poſſederant, egere, iniquiſſimum arbitrabatur, & quinquaginta annorum poſſeſſiones movere, non nimis æquum putabat, propterea quod tam longo ſpatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detinebantur ſine injuria: judicavit, neque illis adimi, neque his non ſatisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Tandem grandi pecuniâ ad eam rem conſtituendam acceptâ, adhibuit in conſilium ſibi quindecem principes, cum quibus cauſas cognovit, & eorum qui aliena detinebant, & eorum qui ſua amiſerant; perfecitque æſti-

æſtimandis poſſeſſionibus, ut perſuaderet, aliis, ut pecuniam accipere mallent, poſſeſſionibus cederent: aliis, ut commodius putarent numerari ſibi quod tanti eſſet, quam ſuum recuperare. Itaque perfectum eſt, ut omnes, conſtituta concordia, ſine querela diſcederent. Hæc de eo Tullius ſub finem Lib. 2. Offic. At id exemplum difficilem habet imitationem, quin & nullam, ubi ad mendicitatem compulſæ ſunt totæ eæque florentiſſimæ ac frequentiſſimæ nationes, & acceptæ clades nullam patiuntur æſtimationem. Quod noſtro hoc ſæculo evenit. quo cum & deſertæ pridem jaceant fæcundiſſimæ terræ, & ad eam paucitatem redacta ſit exulum colonorum veterum multitudo, quos ferrum aut alia temporũ mala abſumpsêre, ut, redditâ pace, cultores prius quam agri defuturi videantur, nihil eſt,

cur

cur hic hæſitemus. Patria modo reddenda eſt aliquo illi populo miſerorum, qui nunc

per urbes errat ignotas, egens,
Exul, pavens, inviſus, incerti laris.

At in reddendis ejectorum Principum honoribus ac fortunis, quæ donatione aut alio titulo jam facta ſunt aliorum, ardua omnia pleriſque videntur. Verum; ſi quidem illi qui reſtituendi habent poteſtatem, pacis publicæ ſint ſtudioſi; ac ſerio cogitent, nullam debere ſupereſſe pœnam, ubi nulla eſt culpa, vel ſi quæ fuit, Amneſtia poteſt debetque deleri, & qui ea poſſident, quæ ſunt innocentum, quocunque tandem titulo poſſideant, poſſidere aliena, & revocatas ejuſmodi donationes, aliis, quę nemini noxiæ ſint, poſſe penſari; ſi etiam illi, qui reſtituendi ſunt, quorundam jacturam facere velint, ne maneant omnibus exuti, haud adeò difficilis

id

id operis eſſe videtur. Sed & in ipſo rerum complexu ſæpius hæ deliberationes, quam in ejuſmodi diſſertatione, quę circumſtantias omnes cauſſarum, temporum, perſonarum, nec admittere poteſt, nec expendere, minus impeditæ inveniuntur.

XXII.

Cæterum in Amneſtia nihil ſecuritatis aut fiduciæ eſſe; ſemper metuendos, quos ſemel læſeris; ſubditis *ſecretum illud & abditum Principum*, ut paſſim loquitur Tacitus, quorum odia hac larva tecta condi & deferri poſſunt in occaſiones; Principibus autem eorum, qui ſemel perduelles exiſtitêre, ſtudia ſemper ſuſpecta eſſe oportere; ſunt qui aſſerant. Quibus ſane ego haud alia repoſuerim, quam, ſi cum optimis res ſit, nihil ſupereſſe periculi: ſi cum malis ac perfidis, modo depoſita ſint arma, non admodum

modum metuendas hic eſſe inermes inſidiarum meditationes; ac ad alias omnes peſſimorum clandeſtinas artes, & prævidendas, & turbandas, & cavendas, optimis adeſſe ſemper prudentię munimenta. Sed &, etiamſi concurrant atrociſſimæ omnes quæ fingi poſſunt ſuſpiciones, haud eo minus verum ac immotum manet; præſtare ægram Rempub. in eo ſtatu eſſe, in quo, ſi qua inter homines ſit fides, utrumque poſſit convaleſcere, quam in eo, in quo ſi maneat, certiſſimo ſit peritura. Quantumvis anceps & eventus dubii remedium, ſi aliud non ſuppetat, opponendum eſt morbo, cujus alias letalem ictum fore conſtat.

XIII.

Et haud abſque gravi ratione Amneſtiæ decreto eximiam quandam vim ad ſufflaminandas injurias, mutandoſque animos, etiam peſſi-

peſſimorum, à ſapientiſſimis hominibus eſſe attributam, quo quiſque propius agnoſcat, ipſa quoque pulcherrimi inſtituti, ut ſic dixerim, principia, ex quibus naſcitur, quibuſque innititur, poſtremo aperienda ſunt. Conſtat verò cauſſam, cur delicta ex delictis, injuriæ ex injuriis trahantur, hanc plerumque eſſe, quod ultores illi metuantur, in quos jam ante peccatum eſt; & conſultiſſimum nocentes judicent, alio atque alio delicto diſſolvere vim ultionis in illis, qui priores injurias, illatas ſibi, non remiſere. Conſcii ſibi læſæ Principis & imperii majeſtatis, plerumque haud alia de cauſſa, quàm quia metuunt pœnam, nec veniam exſpectant, priora ſcelera novis additis adverſus pœnam tuentur. Vt enim in malū propenſi à peccando ſe nonnunquam abſtinent, formidine pænæ; ita, poſtquam ſemel peccatum eſt, ob

ſolam

ſolam pænæ formidinem, omne præſidium reponunt in continuatis injuriis adverſus eos, in quos deliquere. Cum igitur *metus ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo ſit*, ut loquitur Tacitus Annal. III. & mali, ob ſolam ſupplicii formidinem, quo evadere poſſint, deteriora amplectantur; ex utilitate publica placuit, oblivionis decreto ſimul cum culpa pœnæ metus, & cum metu neceſſitas ulterius peccandi tollerentur. Accedit, quod in beneficiis, collatis etiam in nocentiſſimos, ad horum animos iis, in quos hactenus injurii ſunt, devinciendos, efficacia quædam ſit incomparabilis. Diſplicebat olim Socrati receptum inter Græcos proverbium; Ὅτι δεῖ τȣ̀ς μὲν φίλȣς εὖ ποιεῖν τȣ̀ς δὲ ἐχθρȣ̀ς κακῶς ποιεῖν; *Quod amicis bene, inimicis male oporteat facere*; mutabatque; *Amicis quidem bene oportere facere; hoſtibus autem non tantum non*

non male , *ſed hos ipſos etiam amicos nobis eſſe adjungendos.* Quare & ad minitantem ſibi; *Niſi te occidero*; viſſim minitans, ſed egregie, *Niſi te*, dixit, *amicum fecero.* Benificium autem, quod qui injurias accepit, omnium maximum conferre poteſt in eum, qui intulit, cum ſit ipſa oblivio injuriarum, quin eo ipſo in amorem odium, & injuriæ in officia mutari facile poſſint, nequaquam eſt dubitandum. Adeò ut finiendum nobis ſit in illo Publii Syri, quod tollendis non privatorum modò, ſed publicis etiam injuriis, aut, quod hic volumus, expediendæ turbatæ Reipublicæ, dictum eſt;

Iniuriarum remedium est oblivio.

F I N I S.

93-B8105